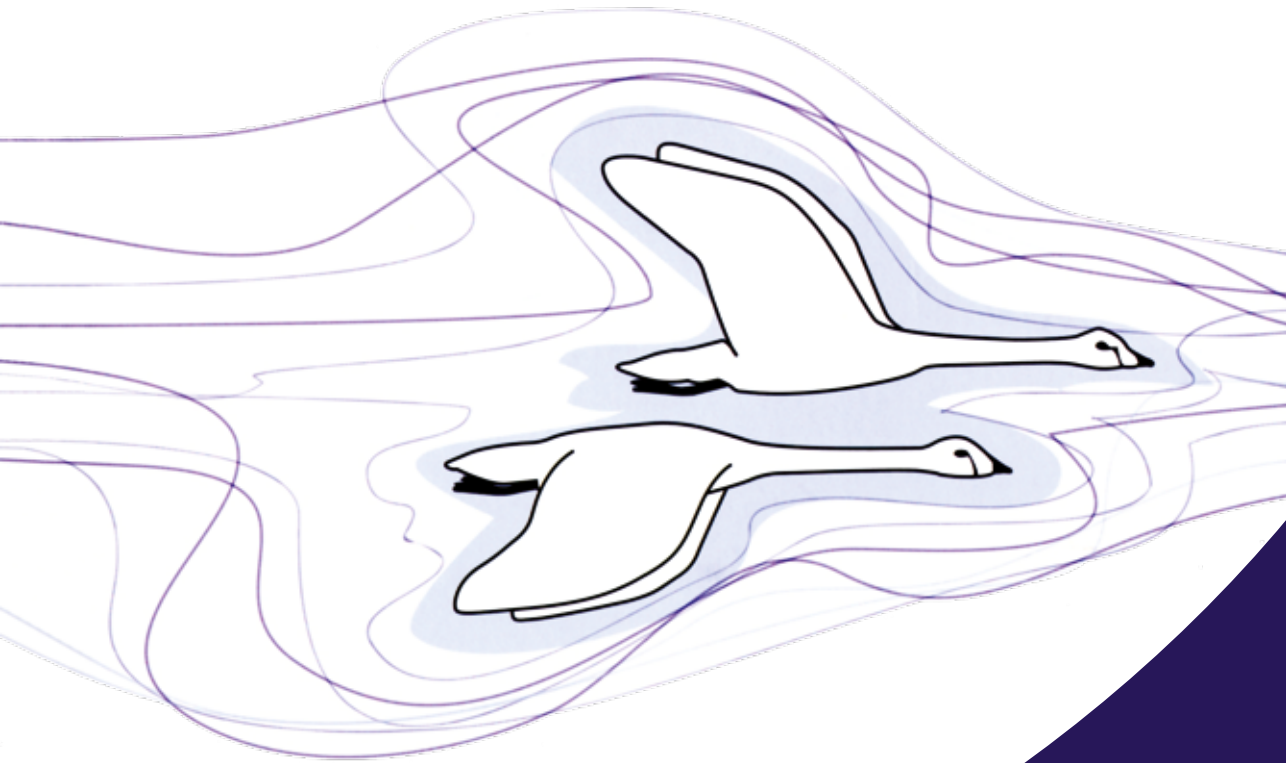

Språk i Norden 2013

Tema: Tv-teksting i Norden – Hva har det å si for nabospråksfortåelsen blant barn og unge i Norden at program fra nabolandene blir vist og tekstet på tv?

Språk i Norden 2013

Tema: Tv-teksting i Norden – Hva har det å si for nabospråksfortåelsen blant barn og unge i Norden at program fra nabolandene blir vist og teksten på tv?

Språk i Norden 2013

Tema: Tv-teksting i Norden – Hva har det å si for nabospråksfortåelsen blant barn og unge i Norden at program fra nabolandene blir vist og tekstet på tv?

norden

Nordisk Sprogkoordination

Utgitt av Nettverket for språknemndene i Norden

Copyright: Forfatterne og Nettverket for språknemndene i Norden

ISBN: 978-87-894-10-531

ISSN: 2246-1701

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Tekstning og dubbing for de unge i islandsk media	9
<i>Anna Sigríður Þráinsdóttir</i>	
Skillnaden mellan film och nyhetsöversättning	21
<i>Riina Heikkilä</i>	
Världens mest nordiska tv-kanal	27
<i>Hasse Hägerfelth</i>	
En øyebevegsstudie av 5.-klassinger som ser på teksten tv	51
<i>Janne Skougaard Bjoveit</i>	
Behovet av språkinfrastruktur för direkttextad tv	59
<i>Rickard Domeij</i>	
Dansk og svensk -Fra nabosprog til fremmedsprog	67
<i>Mari Bacquin og Robert Zola Christensen</i>	
Nokre synspunkt på den skandinaviske språksituasjonen frå norsk synsstad	83
<i>Arne Torp</i>	
Dårleg tekstning på tv?	93
<i>Ole Jan Borgund</i>	
Det nordiske språksamarbeidet i 2012	103
<i>Bodil Aurstad og Sabine Kirchmeier-Andersen</i>	

Ny nordisk språklitteratur utgitt i 2012	115
<i>Danmark</i>	
<i>Finland</i>	
<i>Island</i>	
<i>Norge</i>	
<i>Sverige</i>	
Om forfatterne	137
Adresser og lenker til språknemndene i Norden	139
Instruksjon til forfatterne	141

Forord

Språk i Norden er et årsskrift for språknemndene i Norden, og fra og med dette nummeret publiseres det bare elektronisk. Årskriftet har vært utgitt fra 1970-tallet, og redigeres av de nordiske sekretærene i språknemndene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren for dette nummeret er fra Språkrådet i Norge.

Vanligvis er artiklene i Språk i Norden baserte på innlegg som ble holdt på det årlige nordiske språkmøtet. Det gjelder også dette nummeret. I tillegg har vi tatt med to andre, tematisk relevante artikler.

Det 59. nordiske språkmøtet fant sted 30.-31. august 2012 i Oslo i Norge. Arrangør var Nordisk språkkordinasjon i samarbeid med Språkrådet i Norge. Temaet for møtet var "Tv-teksting i Norden – Hva har det å si for nabospråkforståelsen blant barn og unge i Norden at program fra nabolandene blir vist og teksten på tv?".

I dette nummeret finner du artikler som er baserte på presentasjonene på språkmøtet, og noen som er bestilt i tillegg. Arne Torp presenterer noen synspunkter på den skandinaviske språksituasjonen fra et norsk ståsted. Mari Bacquin og Robert Zola Christensen har undersøkt hvor godt unge dansker og svensker forstår hverandre og presenterer resultatene her.

Bibliografi over utgivelser av ny språklitteratur i 2012 er også med, ordnet alfabetisk etter land.

Redaksjonen for Språk i Norden 2012 har bestått av Pia Jarvad, Dansk Sprog-nævn, Anna Maria Gustafsson, Forskningscentralen för de inhemska språken, Jóhannes S. Sigtryggsson, Stofnum Árna Manússonar í íslenskum fræðum, Rickard Domeij, Språkrådet, Sverige og Torbjørg Breivik, Språkrådet, Norge.

Oslo, juli 2013
Torbjørg Breivik
Hovedredaktør

Tekstning og dubbing for de unge i islandsk media

Anna Sigríður Þráinsdóttir

Islandsk produktion er en lille del af hele programmet i islandsk fjernsyn, for børn og unge såvel som for voksne. Størstedelen af programmet er importeret og må derfor tekstes eller dubbet. Tv-programmer for børn op til 10 års alder bliver dubbet, men resten af udbudet er tekstet. Der er endnu ingen forskning i dette område på Island men vi er så afhængige af det at vi må finde ud af hvilken, om nogen, påvirkning dubbing og tekstning har på børns sprogudvikling, sprogforståelse og læseudvikling. Vi skulle meget gerne også prøve at finde ud af hvilken, om nogen, påvirkning det har på tilegning af fremmedsprog. Forskere i andre lande mener f.eks. at tekstning øger ordforråd men ikke grammatisk viden om fremmedsprog.

Island er et fåtalligt land med kun omkring 318.000 indbyggere. Sådan et lille samfund har ikke det store budget til dyr tv-produktion. Derfor er islandsk tv-produktion for børn og unge kun en lille del af hele programmet i islandsk tv. Det har dog ændret sig i de sidste år og meget af den indlandske produktion appellerer jævnt til børn og voksne. Det kan man sige om komedier og quizzer der er blevet meget populære. Man kan godt sige at antallet af islandske tv-programmer som børn og unge kan lide er steget i senere tid. Det er også faktum at det ældste program der stadig bliver sendt ud på fjernsyn er et børneprogram. *Stundin okkar* der blev sendt ud for første gang på juledag 1966, stammer fra begyndelsen af tv-udsendinger hos Islands statsradio og fjernsyn, RÚV. Men netop fordi islandsk tv-produktion er minimal er det særligt vigtigt for Islændinge at gøre sig umage ved dubbing og tekstning af importeret produktion for børn og unge.

Målet med artiklen her er at beskrive situationen i dette område i Island og sige noget om forskning i området og hvad den fortæller os om tekstning og dubbing, med fokus på dens værdi for børn og unges sprogforståelse og sprogudvikling.

Islandske børn og unges muligheder for at finde alderspassende tv-programme

To islandske tv-stationer viser børne- og ungdomsprogrammer. Desuden har unge i Island adgang til film i biograf og på dvd, og film og programmer på VOD – Video On Demand. Alle kan selvfølgelig finde underholdning på internettet. Unge i Island kan også se på udenlandske tv-stationer, t.ex. populære stationer der kun sender ud på engelsk uden tekst.

Som regel dubbles importerede tv-programmer for børn op til 10 års alder men tekstes for ældre børn, ligesom for voksne.

De to tv-stationer der viser tv-programmer for børn i Island er statsradioen, RÚV, med radio og tv, og Stöð 2 (Kanal 2) der er i privat eje.

Størstedelen af tv-programmer for de unge importeres. Det betyder at de er på fremmedsprog og bør oversættes og dubbles eller tekstes. Det gælder for alt der er importeret, ligemeget hvor det kommer fra. På tv-stationerne har der ikke været lagt linjer om hvordan man skal bære sig ad med det men de går alligevel i en særlig retning med at dubbe for børn til 10 års alderen og tekste for de ældre. Sandsynligvis markes den retning ikke mindst af budgetten for den del af virksomheden.

Det er særlig vigtigt at det hele oversættes og dubbles eller tekstes. De fleste børn der tilegner sig islandsk kender ikke til fremmedsprog og kan ikke forstå dem. Islandsk er selvfølgelig slægtning til de andre nordiske sprog men den skiller sig ud fra dem i at sproget, jævnt fonologien samt bøjningssystemet, er meget forskelligt fra de skandinaviske sprog. Islandsk har, selvfølgelig, andre regler om accent og så er bøjningssystemet kompliceret. I Færøsk er der også et kompliceret bøjningssystem der er stort set det samme som i Islandsk men der er så stor en forskel i fonologien at islandsksprogede børn forstår ikke mundtlig færøsk.

I Island bor dog børn i tusindvis der ikke har islandsk som første sprog. De fleste har i stedet polsk, litauisk eller tai. De har ikke mange muligheder til at høre deres modersmål på tv. Men de går i skole på Island og lærer islandsk som andet sprog. De er ikke bedre til engelsk, dansk eller norsk end de børn der har islandsk som modersmål og derfor burde islandsk på tv være til mest nytte for dem.

Kriterier for dubbing og tekstning

Dubbing er dyr. For et 24 minutters lang program bruges op til 15 eller 20 skuespillere. Det er den dyreste part af barne-programmet. Når et tv-program skal tekstes behøves for det meste kun en oversætter og ingen skuespiller. For den

skyld er tekstning meget billigere end dubbing. Men tekstning har den defekt at den er ikke til nogen nytte for de mindste børn.

Programmer for børn op til 10 år dubbet. Og selvom det ikke er en bevist kriterium med basis i en teori, kan man sige at det er en god kriterium. Omkring 10 år er de fleste børn blevet gode til at læse, så gode at de må kunne læse underteksten på tv-skærmen og forstå den. Underteksten er knap, der er brugt få ord for at sige meget og står der kun en kort tid. For at kunne læse og forstå den skal læseren være hurtig. Han skal også være god til at læse mellem linjerne så læseforståelsen må være godt udviklet. 10-årige har sikkert ikke fuldt udviklet sin læsevne men må være godt i gang med det.

Et andet kriterium for dubbing vs. tekstning er om det er en tegnefilm eller en almindelig film med skuespillere. Man går ud fra at den sidsnævnte passer til ældre børn og en tegnefilm til de yngre. Tegnefilm bliver derfor oftere dubbet end almindelige film. Dubbing af film kan være besværlig fordi tal og mimik skal være i harmoni. Den harmoni kan være svær at finde hvis det oprindelige sprog har flere eller færre ord end det modtagende sprog. Statsradioen har længe fulgt de førnævnte kriterier. Men for to år siden besluttede RÚV at købe tv-julekalenderprogrammer fra de andre nordiske rigsradioer istedet for en ny og dyr islandsk produktion på grund af en stram budget. I år 2010 blev det den norske program *Jul i Svingen* og i år 2011 den danske *Pagten*.

Disse programmer blev dubbet fordi de skulle passe tilskuere af enhver alder. Man troede at RÚV løb en risiko ved det fordi tilskuerne vil jo, traditionen tro, se islandsk julekalender. Det var også første gang RÚV havde en film dubbet. Men det blev en stor succes. I år 2012 var der desværre ikke et nyt nordisk julekalender selvom børnene fik sit. *Jul i Svingen* blev genudsendt samt ældre, korte, islandske julekalendere.

RÚV tager fat i fælles produktion for børn med andre offentlige tv-stationer i Norden. Den dubbet for hvert sprog og det giver islandske børn en mulighed for at se produktion for børn på sit modersmål, der er lavet udenfor engelsk-sprogede lande.

Selvom RÚV har, for første gang fået en spillefilm dubbet er det langt fra den første gang film eller program for børn er blevet dubbet på islandsk. For eksempel er filme med Astrid Lindgrens historier for længst siden blevet dubbet og de første Harry Potter filme blev også dubbet samt mange andre. Alligevel var det den første gang en islandsk tv-station ikke fulgte sine kriterier om alder og type.

Når dvd-en ankom på scenen blev dubbing-situationen ændret. For første gang havde tilskueren valg mellem sprog, undertekst eller begge to. Det betyder større udvalg af film for børn.

Børneprogram i islandsk fjernsyn

Stöð 2 sender ud hele dagen. Indtil August 2012 vistes børneprogram omkring 16 timer om ugen, halvdelen er dubbet og resten teksten. Indlandsk produktion er omkring 45 minutter om ugen i vinteren men ingen om sommeren. Omkring 85% er for de yngste, op til 10 år gamle og 15% for 10–12 årige. Højest 5% af børneprogrammet er nordiskt men kommer for det meste fra USA og Britanien ifølge Stöð 2's programchef. I August 2012 begyndte Stöð 2 Krakkar udsendelser, en tv-station for børn. Den sender ud islandsk, ellert dubbet og teksten børneprogram fra tidligt morgen i omkring 6-8 timer om dagen. Fra omkring kl. 12 hver dag kommer programmet fra den amerikanske Disney Channel, med tegnefilm og spillefilm. Det må betyde omkring 49 timer børneprogram om ugen hos Stöð 2 Krakkar.

RÚV's udsendelse om dagen er kortere end hos Stöð 2. Børneprogrammet er omkring 11 timer om ugen. Men programmet varierer mere. Det kommer for det meste fra Frankrig, Kanada, USA og Britanien. Men omkring 10% af det er nordiskt og størstedelen bliver dubbet ifølge information fra RÚV's indkøbsafdeling.

Børn i Island hører derfor for det meste islandsk og engelsk sprog på fjernsyn men meget sjældent andre sprog. Mange kan dog se 4–6 nordiske tv-stationer, d.v.s. danske, norske og svenske og der kan de høre nordiske sprog. Som før sagt, kan mange børn også se stationer der uafbrudt udsender børneprogram. Disse bliver sendt ud til Island via Norden så der er reklamer på norsk, dansk, svensk og finsk men programmen er altid på engelsk. Det er måske mange børns eneste chance for at høre andre fremmedsprog end engelsk. Derfor må det siges at de islandske tv-stationer giver islandske børn og unge ikke særligt stor variation af sproge at høre.

Dubbing af børneprogram begyndte for omkring 30 år siden i Island. I den tid var RÚV den eneste radio og tv-service i landet og Sjóvarpið den eneste tv-station. Børneprogram blev sendt ud to timer om ugen. Om søndagen var der et islandskt program, *Stundin okkar*. Det er et af de ældste program, har været sendt ud fra begyndelsen af Sjóvarpið, RÚV's tv-station, i 1966. Nær sluttet af halvfjerdstallet fik vi en time til med børneprogram om onsdagen. Den blev brugt til importeret og teksten børneprogram. De første to serier der blev dubbede var den franske serie *Il était une fois*, der på islandsk hedder *Einu sinni var* i direkt oversættelse, og så en serie om de finske *Mumintrollen*. Stöð 2 kom i år 1986 og begyndte følgende år, 1987, udsendelser af dubbede program for børn. Omkring den tid steg udbudet af børnevenlige program fordi så var der pludselig konkurrence på markedet. Da begyndte begge sta-

tioner udsendelser til børn om morgenen lørdags og søndags. Senere kom der daglige udsendelser til børn.

Forskning i området tekstning og dubbing

Forskning i området tekstning og dubbing for børn og unge findes ikke på Island. Kun en forsker har skrevet lidt om tekstning. Det ville dog være meget interessant at få information om dubbing og tekstning og om de kan påvirke børns sprogudvikling, sprogforståelse og læseudvikling.

Koolstra, Peeters og Spinhof (2002) har, i en oversigtsartikel, samlet sammen det bedste og det værste ved tekstning og dubbing. De gik ud fra tre slags kriterier, 1) bearbejdning af information (information processing), eller hvilken metode giver bedst resultat, 2) æstetik, hvilken metode er mere appellerende for brugerne, og 3) lærdom, hvad kan man lære af hver metode? De bygger deres behandling på diverse forskning.

Resultaterne for bearbejdning af information, er at information bliver ikke tabt selvom tv-teksten er optil en tredjedel mindre end det oprindelige tal. Teksten trækker ikke for megen opmærksomhed fra billedet på skærmen og den har den fordel at man kan følge den selvom der er så meget larm omkring at man ikke kan høre fjernsynet. Tilskuernes bearbejdning af dubbet materiale er også god. Det er nemt for dem at følge det og de kan samtidig gøre noget andet, t.ex. læse aviser. Ved dubbing tages det oprindelige lyd væk og det gør det lettere at følge en samtale. Den største ulempe er at dubbet materiale er meget let at censurere.

Hvad æstetiken vedkommer er den største fordel ved dubbing at med den kan man undgå at teksten forstyrrer og ødelægger filmen på skærmen. Dubbing kan på den måde vedligeholde enheden mellem filmen og lyden. En anden fordel er at tilskuerne godt kan identificere sig i filmen fordi den har deres eget sprog. Ulemperne ved dubbingen er at skuespillernes stemme forsvinder og talet og mundbevægelserne harmonerer ikke. Når filmer er tekstede bevarer de oprindelige stemmer men billedet på skærmen „forurenes“ af teksten.

Når det kommer til hvad man kan lære fra tekstede eller dubbede tv-programmer skal det først nævnes at læsning af tv-tekst ser ud til at forøge læsehastigheden men det er dog ikke til nogen nytte for læseforståelsen. Koolstra et. al. (2002) henviser til to undersøgelser der har vist at dubbing kan forøge ordforrådet i modersmålet. Læsning af tv-tekst samtidig med at tilskueren lytter på et andet sprog kan lede til større ordforråd i fremmedsproget. Koolstra et al. tror at det kan være til nytte for udtalen på fremmedsproget at høre det på fjernsyn.

De som udtaler sig om at sproget skal være så rent som muligt kan finde den ulempe på tekstning at modersmålet forurenes af den indflydelse fremmedsproget har på oversættelsen.

Tekstning og dubbing i kulturelt sammenhæng

Islandske forskere har hidtil ikke været særligt interesserede i at studere hvordan islandsk ungdom opfører sig ved fjernsyn. Islændinge, mest dog forældre, er bekymrede over negative indflydelser af for megen brug af fjernsyn.

Þorbjörn Broddason er Islands helste specialist i massekommunikation fra sociologisk vinkel. Han har skrevet lidt om tekstning og dubbing af tv-programmer. Hans artikel, *Wash me* (Þorbjörn Broddason, 2007), er skrevet fra sociologisk synsvinkel og tager på fordel og ulemper ved tekstning og dubbing, lidt som Koolstra et al., der blev nævnt før. Þorbjörn's artikel handler ikke om unge. Han deler verdens nationer i tre kategorier, tekstenationer, dubbingnationer og nationer der har hverken brug for tekstning eller dubbing.

Det er måske ikke nogen overraskelse, men Þorbjörn peger på at tilskuerne kan bedst lide den metode de er vant til. De som „lever med“ tekstning vælger den udover dubbing og de som er vant til dubbing vil heller have den end tekstning.

Der er ingen klare oplysninger om om hvor megen tv-tekst hver tilskuer på Island læser. Koolstra et al. (2002) foreslår at hollændere læser tv-tekst omkring 5-6 timer om ugen. Þorbjörn Broddason gjorde en lille undersøgelse af mængden af tv-tekst hos RÚV. Det viste sig at teksten i en film af normal længde svarer til omkring 15 skrevede sider. På den grund anslog han at normaltilskueren leser hvert år tekst der svarer til omkring 10 romaner. På samme tid får tilskueren et fremmedsprog at høre i et lige stort antal timer. I den islandske tilskuers tilfælde er det engelsk han hører for det meste.

De tre typer nationer Þorbjörn har defineret bruger han når han søger efter at finde ud af hvordan hver en metode påvirker samfundet. Først tager han den type hvor næsten alle tv-programmer er på tilskuernes modersmål. Det er først og fremmest de engelsksprogede nationer. Tilskuerne får næsten uafbrudt programmer der er i sprogligt og kulturelt harmoni med deres egen sprog og kultur. Hos disse nationer er fjernsynet en fortaler for kulturel og national bevidsthed. Men tilskuerne går glip af den variation man kan finde hos tv-stationer i mindre kulturelle samfund.

Den anden type er små nationer der ikke hører til engelsk sprogområde eller andre store sprogområde. Der kan vi finde de nordiske lande, Holland og Portugal blandt andre. De importerer meget af sine tv-programmer på grund

af små økonomi og de bruger også tekstning på samme grund, d.v.s. dubbing er op til 10 gange så dyr som tekstning.

Porbjörn giver sig at teksten styrker læsningen for de yngste tilskuere og han tror at det virker fremskyndende for dem at lære et fremmedsprog.

Han kommer til den konklusion at tv-tekster gør børn til bedre læsere og fremmedsprogbrugere og at de desuden udvider deres horisont. På samme tid kan tekstningen svække grundstammerne i nationens kultur, d.v.s. sproget og måske skade udviklingen af det udtalte sprog. Det er måske det vigtigste Porbjörn peger ud. Det er en meget interessant punkt og grund til at undersøge det nærmere.

Den tredje type Porbjörn ser efter er store europæiske nationer, t.ex. Tyskland, Frankrig, Spanien og Italien. De producerer en stor del af deres tv-programmer men de importerer også en mængde. Dubbing er den metode der mest bliver brugt i disse lande. Tilskuerne slipper for at høre fremmedsprog og læse undertekst der „ødelægger“ filmen. Porbjörn er dog ikke imponeret. Han kalder det „en kulturel uhyre“. Skuespillerne bliver berøvet sine stemmer og får i stedet nye stemmer på et sprog der ikke nogenlunde kan følge deres mundbevægelser. Tilskuerne får oftere sit modersmål at høre end de af anden type, men de undgår det når de bliver, hvad Porbjörn kalder „ofre til en kulturel forvirring“ og de går glip af den læsetræning „tekst-nationer“ faktisk bliver tvunget til at få. Her er det vigtigt at huske at Porbjörn tilhører type to, hvor tekstning er dominerende.

Tekstning og dubbing og dens værdi for sprogudvikling og sprogforståelse

Ingen forskning har endnu været lavet på tekstning og dubbing af børneprogrammer og film og dens værdi for islandske børns sprogforståelse eller sprogudvikling.

En samtale med to af Islands forreste specialister i børnesprog, en professor i lingvistik og en professor i psykologi, har vist mig at de tror ikke at dubbing har en stor indflydelse på børns sprogforståelse, men som før sagt er der ingen forskning i området. Det kan dog ske hvis børnene får mulighed for at tale med en om hvad de har hørt og set på. Det er ikke hvad Koolstra et al. fandt ud i sin undersøgelse i 1997 og citerer i sin artikel fra 2002. De er dog enige om at dubbing er vigtig for unge børn der er ved at tilegne sig sprog. En af dem har dog nævnt at nogle er bekymrede over at hvis børn ser meget fjernsyn, dubbede børneprogrammer eller ej, kan det virke forsinkende for deres sprogudvikling. Årsagen er at fjernsynet er en ensrettet medie og fører ikke til dobbeltsidet samtale.

Som før sagt er dog de fleste enige om at dubbing af børneprogramme er positiv. Det er nødvendigt for børn at høre islandsk på fjernsyn når de er i sprogtilegningsalderen. Desuden er det tydeligt at tv-tekst ikke er af megen nytte til børn der slet ikke kan læse eller er lige ved at begynde at lære sig at læse.

Men hvor automatisk er læsning af undertekst? Europæiske psykologers undersøgelser viser at læsning af tekst er meget automatisk og fremgår uden anstrengelse. Perego, Del Missier, Porta og Mosconi (2010) har t.ex. undersøgt det her og de fandt ud at ikke alene er den automatisk, næsten instinktiv, men også at den påvirker ikke sansningen af resten af skærmen, d.v.s. billedet på skærmen, og heller ikke lyden.

Markering af øjnebevægelser viser at tilskuerne bruger mere tid i det hele taget til at læse teksten, men de tager længre perioder til at se på filmen. De gør også brug af lyden ligesom Van Lommel, Laenen og d'Ydewalle (1999) har bekræftet. Tilskuerne kan øge sit ordforråd i fremmedsprog ved at lytte til det samtidig som de læser underteksten.

Van Lommel et al. (1999) har faktisk fundet at omvendt tekstning, når modersmålet, eller hjemmesproget, udtales og fremmedsproget vises som tekst, virker bedst for voksne men traditional tekstning, med fremmedsproget udtalt og hjemmesproget som tekst er det bedste for børn. Tilskuerne er så vant til traditionen at hvis undertekst vises på skærmen så læser de den, selvom de ikke har brug for den eller forstår den ikke, t.ex. hvis den er på et sprog der er helt fremmet for dem.

Van Lommel et al. (1999) fandt i sin undersøgelse at hollandsk-sprogede eller flamsk-sprogede børn i Belgien læser teksten samme vej som voksne fra omkring otte års alder. Det viser øjnebevægelserne. Det kan også godt være sagen med børn der har andre sprog hvis de bliver vant til tv-tekster fra begyndelsen.

Tekstnings påvirkning på tilegning af fremmedsprog

Det ville være interessant at få viden om i hvilken, hvis nogen, grad tekstning fremmer tilegning af fremmedsprog. Nogle undersøgelser viser at tv-tekst sammen med udtalt fremmedsprog kan faktisk gøre det. På Island begynder undervisning i engelsk ved 10-års alder, d.v.s i 5. klasse, og undervisning i dansk begynder ved 12-års alder, i 7. klasse. Omkring 10-års alder er læseundervisning for begyndere færdig og fra den tid skal børn der ikke har læsevanskeligheder bestemme over teknikken. Sigtet er at de herefter træner læseforståelsen.

Tv-stationernes kriterier om tekstning, dubbing og alder er derfor i takt med sigterne i grundskolens studieplan. Det er ret interessant når man tænker på at kriterierne eksisterer ikke på papir eller nogen steder og har ikke

fået nogen støtte af forskning. Det synes at være først og fremmest økonomien der bestemmer.

Som jeg har gentaget mange gange nu, så har man på Island ikke lavet nogen undersøgning på tekstningens værdi for sprogforståelsen. Derfor må vi se efter forskning i andre europæiske lande når det gælder tv-tekster og tilegnelse af andet sprog.

d'Ydewalle og Van de Poel (1999) prøvede at finde ud af hvis det er til nytte at se på tekstede programmer og høre fremmedsproget på samme tid. Deltagerne var hollandsksprogede eller flamsksprogede, børn i Belgien og fremmedsprogene var fransk og dansk. Børnene havde kun tilegnet sig et sprog men var begyndt at lære fransk som andet sprog i skolen. Det var en af grundene til valget på fransk. Den anden grund var at hollandsk og fransk ikke er nære slægtninger, fransk er et romanskt sprog men hollandsk et germanskt. Dansk blev valgt fordi den er germansk og derfor en nærmere slægtning til hollandsk og så fordi børnene havde ingen kundskab til dansk.

Resultaten blev at børn kan forbedre sit ordforråd af at lytte på fremmedsproget og samtidig læse teksten på sit eget sprog. Franskundervisningen de allerede havde fået påvirkede det ikke, de forbedrede sig ikke mere i fransk end de gjorde i dansk. På den anden hånd påvirkede slægtskabet i den retning at børnene forstærkede sit ordforråd på dansk mere end på fransk. Som før blev sagt virker omvendt tekstning bedre for voksne end børn. Derfor virker traditional tekstning, som den vi har på fjernsyn bedre for børns fremmedsprog-udvikling end for voksnes.

På noget tidspunkt må der så ske en forandring i sprogtilegnelsen, siger d'Ydewalle og Van de Poel (1999). Det kan være en forklaring af hvorfor små børn foretrækker dubbing til tekstning samt de indrømmer dog at det kan også stamme fra den faktum at små børn ikke er gode læsere nok og derfor foretrækker dubbing. Når de vokser op udvikles deres kognition samt med deres læseevne. De bliver bedre til at læse tv-tekst på fremmedsprog der er en vigtig forudsætning til den tidspunkt at omvendt tekstning er bedre for at de kan forbedre sit ordforråd.

d'Ydewalle og Van de Poel lægger ikke megen plads under at pege på en særlig vigtig punkt i deres undersøgelse. Nemlig den at der ser ud til kun at være ordforrådet der forstyrkes gennem denne metode. Syntaks og bøjningssystem har det ikke noget at gøre med. Men den resultat får støtte af andre undersøgelser. Van Lommel, Laenen og d'Ydewalle (2006) har prøvet det, også på hollandsksprogede børn i Belgien. De valgte esperanto fordi det er et sprog med enkelte grammatiske regler. Resultaten blev at hverken traditional eller omvendt tekstning ledte til forbedring i grammatiken.

Det vigtigste man kan lære fra disse undersøgelser er at børn og voksne kan forbedre sit ordforråd i fremmedsprog ved at lytte på fremmedsprog og se på film og samtidig at læse undertekst men det forbedrer ikke deres kundskab i grammatik.

Det kan være væsentligt for unge Islændinge. Det kan være en positiv sag at se på fjernsyn fordi på den måde kan de udvikle sit ordforråd i fremmedsprog. Det ville dog være af stor interesse for os at undersøge om det er af nogen nytte for tilegnelse af fremmedsprog at se på importerede tv-programmer uden tekst fordi børns adgang til sådan noget har ligesom eksploderet i de sidste år. Koolstra et al. (2002) nævner at det kan være tilfældet.

Til sidst

Islands særstilling er at vi er en fåtallig befolkning og har ikke stort spillerum til at producere vores egne tv-programmer. I de sidste få år har det dog ændret sig og inlandske produktion har forstærket sig. Vores sprog har ingen udbredelse udenfor landet, og hvis man ikke tæller med de nogle tusind Islændinge der har flyttet til andre lande er der meget få der taler islandsk uden for Island. Vi er derfor afhængige af fremmede tv-program. Desuden tillader økonomien dubbing kun til børn og al anden importeret tv-produktion bliver tekstat. Jeg tror også at en undersøgelse ville vise os at Islændinge vil hellere have tekstning end dubbing og at det stammer til Þorbjörn Broddasons (2006) kategorier.

Det er livsvigtigt for os at værne om vores sprog og forhindre at det dør. Men på samme tid er det også meget vigtigt at vi kender til flere sprog så at vi kan kommunikere med omverdenen. Vi har brug for at tilegne os andre sprog og på samme tid se til at islandsk ikke bliver for påvirket af dem og heller ikke taber kampen. Vores situation er derfor meget kompliceret.

Engelske sproget truer os. Nu er det ikke blevet sjældent at høre mennesker, mest de unge, bruge engelsk for at forklare meningen af hvad de har sagt på islandsk. På samme tid er islandsk meget kær til folk for det meste. Derfor er det en positiv sag for os at finde ud af at tv-tekstning kan forbedre ordforrådet i et fremmedsprog og det er også en positiv ting at tilskuerne læser svarende op til 10 romaner på deres modersmål om året.

Summary

Local production is only a small part of the whole programme in Icelandic television, as well for children and adolescents as for adults. Most of the programme, asides from news and related material, is imported and therefore needs to be subtitled or dubbed. TV-programmes for children to the age of 10 is

always dubbed but the rest is subtitled. So far there is no research in this field in Iceland and since we depend so much on these methods it is of importance to find out which, if any, effect dubbing and subtitling have on childrens language development and comprehension, as well as reading skills. We also need to find out what, if any, effect subtitling has on foreign language acquisition. Researchers in other countries, where subtitling is common have found out that it can be helpful for increasing childrens vocabulary but not their grammar skills in the foreign language.

Litteraturliste:

- Broddason, Þ. 2006. Wash me. *Rannsóknir í félagsvísindum VII Félagsvísinda-
deild. Erindi flutt á ráðstefnu í október 2006.* Red. Úlfar Hauksson. Félagsvís-
indastofnun Háskóla Íslands.
- d'Ydewalle og Van de Poel. 1999. Incidental Foreign-Language Acquisition by
Children Watching subtitled Television Programs. *Journal of Psycholinguistic
Research* 28,3:227–244.
- Koolstra, C.M., Peeters, A.L. og Spinhof, H. 2002. The Pros and Cons of Dub-
bing and Subtitling. *European Journal of Communication* 17:325–354.
- Perego, E., Del Missier, F., Porta, M. og Mosconi M. 2010. The Cognitive Effec-
tiveness of Subtitle Processing. *Media Psychology* 13:243–272.
- Van Lommel, S., Laenen, A. og d'Ydewalle, G. 2010. *British Journal of Educa-
tional Psychology* 76,2:243–258.

Anna Sigríður Þráinsdóttir er sprogkonsulent hos Ríkisútvarpið, RÚV, Ís-
lands statsradio.

Om film- och nyhetsöversättning och skillnaderna mellan dem

Riina Heikkilä

I artikeln berättar Riina Heikkilä om sina erfarenheter som film- och nyhetsöversättare under drygt tio års tid. Fokus ligger dels på hennes freelanceverksamhet som film- och tv-serieöversättare och dels på hennes arbete som översättare på Sveriges televisions (SVT) finskspråkiga nyhetssändning Uutiset.

Översättning av film och serier på tv brukar på svenska kallas för undertextning. I en del andra språk, t.ex. finska, använder man uttrycket av-översättning, d.v.s. audiovisuell översättning. Man kan reflektera över om benämningarna säger något om synen på arbetet: lägger man mer fokus på själva översättningsdelen av arbetet eller på textningsdelen.

Om filmöversättning

En stor del översättningar av film och tv-serier i Norden görs av freelanceöversättare. Här ingår även t.ex. översättningar av bio och dvd-filmer.

Filmöversättning innebär mycket komprimering. I det talade språket förekommer många omtagningar, repetitioner, tvekanden, hostningar etc. Det betyder att allt som sägs inte kan komma med i filmtexten. Det skulle ta allt för mycket plats och det skulle ofta se löjligt ut. Undantaget är om någon talar väldigt långsamt eller har långa pauser, då hinner man översätta allting. Ett mycket långsamt taltempo kan rentav bli ett problem – det ser konstigt ut på filmduken eller på tv om texten saknas under en lång tid. Men normalfallet är att man ska plocka det väsentliga i vad som sägs och översätta det till målspråket, i mitt fall till finska, så att språket blir idiomatiskt.

En text med två rader visas normalt i rutan cirka 6–7 sekunder och en text med en rad cirka 3–4 sekunder. Radernas längd varierar beroende på vilket program som används för undertextning, men brukar vara runt 38 tecken per rad.

En översättning kan vara antingen en förstaöversättning eller andraöversättning. En förstaöversättning betyder att översättaren översätter det talade och skapar en undertext med hjälp av ett översättningsprogram. Det finns många olika program på marknaden och priserna varierar kraftigt. Ibland kan en

version av ett program vara helt gratis men då har programmet oftast begränsningar jämfört med en betalversion. Det kan till exempel handla om att man kan översätta men inte sätta den så kallade tidkoden, d.v.s. tiden för hur länge en text syns i rutan.

En andraöversättning innebär att översättaren utgår från en förstaöversättning, som alltså redan översatts till något språk och tidkodats. Ett exempel är en engelskspråkig film översatt till svenska. Sedan får andraöversättaren den svenskspråkiga tidkodade textfilen och översätter den till sitt språk, till exempel finska. Även andraöversättaren behöver naturligtvis titta och lyssna på filmen för att göra en bra översättning. En andraöversättning kan skilja sig ganska mycket från förstaöversättningen, men den måste rymmas inom den tidkodning som förstaöversättningen har.

Andraöversättningar görs för att spara pengar. Tidkodning är nämligen ett arbetsmoment som man måste betala extra för och genom andraöversättningar slipper man den kostnaden. De som beställer andraöversättningar anser att andraöversättaren får mycket hjälp av förstaöversättningen och behöver anstränga sig mindre än den som gör förstaöversättningen. Andraöversättaren behöver eller får inte heller tidkoda. De flesta översättare tycker dock att resultatet blir bäst vid en förstaöversättning: då kan man följa målspråkets rytm, den naturliga indelningen av meningar o.s.v.

Ofta har översättaren även ett manus till sin hjälp. Det är många gånger mycket värdefullt då det kan vara svårt att höra vad som sägs i en film. Det kan handla om dialektala uttryck, slang och liknande men det kan också handla om rent tekniska saker – ljudkvaliteten kan ibland vara så dålig att man inte hör, helt enkelt.

Om nyhetsöversättning

SVT:s finskspråkiga nyhetssändning Uutiset har sänts sedan 1988. Den är 15 minuter lång och visas på SVT:s kanal 2 varje vardag klockan 17.45.

Sändningen är på finska, men eftersom sverigefinländare, som är sändningens primära målgrupp, lever och verkar i Sverige, handlar många av nyheterna om Sverige. Ofta intervjuas svenskspråkiga personer, och det som de säger på svenska översätts till finska. Programledaren, det vill säga nyhetsuppläsaren, talar alltid finska, vilket i sin tur översätts till svenska. Anledningen till att också det finska översätts till svenska är att programmet då kan ses även av den som inte kan finska eller bara kan lite finska.

Det händer också att någon i en intervju talar ett annat språk än svenska eller finska, och då översätts och textas det till både finska och svenska. Båda språken får då varsin rad. I Sverige är detta ovanligt, och det är bara Uutiset

som har undertexter på två språk. I Finland är det däremot inte alls ovanligt. Eftersom Finland är ett tvåspråkigt land har de allra flesta utländska biofilmer både finsk- och svenskspråkiga undertexter.

Som sagt: all undertextning betyder oftast mycket komprimering – det rymmer endast två rader text i rutan. Om man har undertexter på två språk så är det självklart att översättaren måste komprimera ännu mer då man bara har en rad per språk till sitt förfogande.

Det är alltid två personer som översätter Uutiset. Av de två har den ena finska som modersmål och översätter till finska och den andra har svenska som modersmål och översätter till svenska. I praktiken måste dock översättaren med finska som modersmål översätta även till svenska, då nästan allting i sändningen är på finska och därmed det mesta ska översättas till svenska. Den som har svenska som modersmål och därmed ansvarar för svenskan läser dock alltid genom det som den finskspråkiga översättaren har gjort.

Som Uutiset-översättare börjar man sitt arbetspass klockan 12 i tv-huset i Stockholm. Fast egentligen börjar man arbeta redan på morgonen när man läser morgontidningen, tittar på frukost-tv osv. Man följer med i vad som händer och förbereder sig på vilka nyheter som kan komma upp under dagen.

När översättarna kommer till tv-huset finns det oftast minst ett inslag, ett cirka två-tre minuter långt reportage, färdigt för översättning. Översättarna laddar ner inslagen till sina datorer som har ett särskilt program för översättning och undertextning. Med hjälp av programmet kan man titta på bilden, lyssna på ljudet och lägga in översättning. Man kan också tidkoda med hjälp av programmet. Nyhetssändningen består oftast av tre inslag och flera kortare telegram, d.v.s. nyheter som programledaren läser upp. Man kan inte ha alltför många inslag i en nyhetssändning som bara har 13 minuter aktiv sändningstid. Telegrammen finns att läsa på en dator och översättningen görs i undertextningsprogrammet på en annan dator som står bredvid.

När alla inslag och telegram är översatta görs en samlingsfil av översättningarna. Det som skiljer Uutiset från SVT:s andra nyhetssändningar är att man "trycker live". Det betyder att samtidigt som sändningen pågår och visas för tittarna, sitter översättaren och sänder ut texten med en tangentryckning. Eftersom sändningen mestadels är på finska och undertextningen därmed på svenska, är det den som ansvarar för svenskan som trycker ut texten.

Uutiset-översättarna arbetar inte bara med sin översättarkollega i översättarrummet utan även med reportererna. Översättare svarar på språkvårdsfrågor och terminologiska frågor. Det kan exempelvis röra sig om namn. För de svenska myndigheterna finns finskspråkiga namnrekommendationer i exempelvis svenska Språkrådets svensk-finska ordlistor och Utrikes namnbok, men

om det handlar om namn på andra språk än svenska kan det vara svårare. Vad heter exempelvis det norska Datatilsynet på finska? Eftersom det inte finns något officiellt finskt namn rekommenderade den finska översättaren en förklarande översättning, ungefär ”norska dataskyddsmyndigheten”.

Skillnader mellan film- och nyhetsöversättning

Översättning och undertextning av film och nyheter utgår från samma grundteknik, men det finns även skillnader. När man arbetar på en nyhetsredaktion måste man ibland skaffa fram översättningar från språk som man själv inte behärskar. Då får man ta hjälp av kollegor som kan språket i fråga eller kontakta externa tolkar och översättare. En freelanceöversättare arbetar oftast bara med de språk som den själv behärskar.

På en nyhetsredaktion arbetar man nästan alltid under tidspress: en nyhetsändring senareläggs inte för att en översättare har svårt att hinna med. Snabbhet är dessutom en del av nyheterna i sig; det som händer för länge sedan är ingen nyhet. En filmöversättare kan förstås också få ett uppdrag med kort leveranstid, men i regel har man mer tid på sig.

Det är alltid viktigt att vara uppmärksam när man översätter men det är särskilt viktigt när man översätter nyheter. Om en siffra verkar för stor eller för liten, en stad verkar ha hamnat i fel land eller liknande, är det onödigt att felet upprepas även i översättningen. Då är det tillåtet att rätta till ett uppenbart fel. Risken för fel är större i en nyhetssändning där allt sker i raskt tempo. När man översätter en film har översättaren oftast mer tid för arbetet och därmed även mer tid för att upptäcka egna eller andras fel.

Nyhetsöversättaren måste även vara extra stresstålig. På Uutiset kan man få ett tvåminutersinslag för översättning efter klockan 17. Sändningen börjar klockan 17.45 och då ska man ha hunnit både översätta och korrekturläsa allting och skapa den så kallade samlingsfilen. Tekniken måste också göras klar för att texten ska kunna tryckas ut. För en utomstående kan 30 minuter låta som en lång tid för att översätta två minuter, men det är det inte.

På en nyhetsredaktion måste översättaren översätta allt från politik till religion och från kultur till sport. En frilansande filmöversättare har åtminstone en principiell möjlighet att bara ta emot de arbeten som den vill. Översättaren kan kanske inte vara en ”allvetare” men måste åtminstone vara en nyfiken person som är beredd att ta reda på fakta om det mesta.

Texten i en film eller i ett tv-program blir i regel alltid lite ”snällare” än vad det talade språket är. Översättningen ska visserligen följa originalet vad gäller stil. Om det till exempel används mycket svordomar, så ska det finnas svordomar även i översättningen. Men det skrivna ordet blir mycket starkare och mer

synligt än det talade. Det är jämförbart med text som är tryckt. Det som i tal går snabbt förbi syns ändå en tid i tv-rutan. Därför väljer man inte de allra grävsta svordomarna eller de mest utpräglade slanguttrycken. Det handlar också om mottagaranpassning – alla potentiella tittare ska kunna se och förstå texten.

I en nyhetsändning förekommer sällan grova svordomar och slanguttryck, men det kan hända i till exempel intervjuer. I ett nyhetsprogram är texten stilistiskt ännu mer neutral än i en film, eftersom kravet är större på att den ska vara tillgänglig för alla.

En filmöversättare ansvarar själv för sitt arbete, även för språket. På en nyhetsredaktion har man kollegorna nära för att rådgöra med dem. Som frilansande översättare ansvarar man också själv för sin utbildning, införskaffandet av utrustning etc.

På Uutiset arbetar man alltid med en kollega, och det finns även andra nyhets- och programöversättare i SVT-huset att rådgöra med. En frilansande filmöversättare arbetar däremot ofta ensam hemma. Arbetet kan därmed bli ganska ensamt. Numera träffar man inte ens uppdragsgivaren när man tar emot uppdraget, eftersom det ofta kommer via e-post. Å andra sidan erbjuder den moderna tekniken bra möjligheter till kontakt med andra översättare via e-post, diskussionsgrupper, sociala medier etc.

Den tekniska utvecklingen har i hög grad påverkat översättarnas arbete i positiv riktning och har gjort arbetet lättare, men den kan även medföra risker och försämringar.

Taligenkänning och maskinöversättning (automatisk översättning med hjälp av datorprogram) kan potentiellt spara uppdragsgivarna pengar och korta ner översättningstiden. Om tekniken fungerar bra behövs inte lika många översättare eller personer som kontrollerar och redigerar maskinöversättningarna. Än så länge fungerar tekniken inte tillräckligt bra och i många fall är en maskinöversatt text mer till hinder än hjälp för den översättare som ska bearbeta texten.

Till det positiva hör bland annat digitala ordböcker, möjlighet till snabb informationssökning och möjlighet till kontakter med andra översättare och specialister på webben. I dag distribueras filmen som ska översättas oftast från en internetserver eller så strömmas den direkt över internet. För bara tio år sedan var man beroende av videoband för att se filmen som skulle översättas.

Frilansare som översätter filmer och tv-serier brukar få sämre betalt än nyhetsöversättare. Framför allt andraöversättningar är dåligt betalda. Men arbetet är så roligt och spännande att det ändå är många som vill jobba med även filmöversättning. Man får hela tiden lära sig något nytt.

Emneord: filmöversättning, nyhetsöversättning, undertextning, (av-översättning).

Summary

In this article Riina Heikkilä tells us about her experience as a film and news translator over the past ten years. The focus is partly on her freelance activity as a film and television series translator, and partly on her work as a translator at Swedish Television (SVT) Finnish-language newscast Uutiset.

Riina Heikkilä är språkvårdare i finska på Språkrådet i Sverige. Hon har arbetat som freelanceöversättare sedan slutet av 1990-talet och arbetade även som nyhetsöversättare på SVT Uutiset fram till årsskiftet 2013.

Världens mest nordiska tv-kanal

Hasse Hägerfelth

Yle Fem är en av Yles fyra tv-kanaler. Det är den enda finländska tv-kanalen vars utbud är fullt tillgängligt för landets svenskspråkiga befolkning – antingen genom det språk som talas i programmen eller genom svensk undertextning. Nästan hela utbudet visas dessutom med finsk undertextning, vilket gör det lika tillgängligt för finska tittare. Utbudet består förutom av inhemska, finlandssvenska program till stor del av nordiska program; man kan rentav påstå att Yle Fem är världens mest nordiska tv-kanal. Det är ett viktigt bidrag till att stärka den nordiska språkförståelsen, kulturkännedomen och sambörighetskänslan i Finland.

Den 27 augusti 2001 gick startskottet för den digitala eran i den finländska tv-världen. Den nya sändningstekniken gav mer plats i etern, och under åren som följt har det totala antalet marksända tv-kanaler i Finland ökat explosionsartat. Inte minst har mediebolagen lanserat nischkanaler, både öppna kanaler med lite bredare profil och betalkanaler med smalare. Public service-bolaget Yle, som före digitaliseringen hade två tv-kanaler, TV1 och TV2, grundade raskt tre nya tv-kanaler: en renodlad nyhetskanal, Yle 24 (nedlagd 2007), en kulturkanal, Yle Teema, och en finlandssvensk kanal – FST5, som sedermera bytt både namn och delvis profil. Ämnet för den här presentationen är denna sistnämnda kanal och dess utbud idag, men låt oss först backa bandet och se hur vägen dit såg ut. En egen svensk kanal har nämligen varken varit någon självklarhet eller någon självklar lösning.

“Fönstertiden”

De reguljära tv-sändningarna i Finland började 1958.¹ Den inte så enkla frågan om hur den svenska befolkningen skulle tillgodoses i tv-utbudet diskuterades ända från början. Lösningen blev till en början ett 30 minuter långt svenskt program i veckan, på tisdagar – som ett litet svenskt ”fönster” i det i övrigt finska utbudet, för att använda den liknelse som fått beskriva den svenska

---

1 Fakta i det följande ur Salakangas 1996, Zilliacus 1988, Yles årsberättelser samt Uppslagsverket Finland.

tv-situationen i Finland före den egna kanalen. Ett par år senare ökades tisdagstiden till 45 minuter och 30 minuter tillkom på fredagskvällar. Nordiska program genom Nordvisionsutväxlingen hörde till de centrala frågorna redan då, av både budgetära och innehållsmässiga skäl, men vad gällde det svenska utbudet också med en språklig dimension: Kunde de utgöra (en del av) de svenska programmen eller skulle de sändas primärt för den finska publiken, med finsk berättarröst (möjligheten att undertexta fanns inte ännu)? När ett danskt program sändes i ett av de svenska fönstren 1960, mötte det protester från svenskt håll: De svenska tiderna skulle reserveras för inhemsk produktion på svenska, gjord för den finlandssvenska befolkningen. Man föreslog i stället att de nordiska programmen skulle sändas utanför de svenska fönstren och med "diskret" finsk berättarröst, så att svenska tittare kunde höra originalspråket, vilket på sätt och vis skulle utvidga det svenska utbudet. Man föreslog också att filmer också skulle visas med svensk *undertextning*, vilket snart också började ske.

1964 tillkom en andra public service-kanal, vilket gav mer utrymme också för ett utbud på svenska, och den 5 april 1965 inleddes de första regelbundna nyhetssändningarna på svenska (*Från dag till dag*).² Vid årets slut hade den svenska programmängden nått upp till 170 timmar, motsvarande ca 3 timmar i veckan, och året därpå visades 260 timmar eller 5 timmar i veckan. Gott så, men det var förstås fortfarande lite och föga jämligt i det – då som nu – officiellt tvåspråkiga Finland. En absurd förlängning av den situation som rådde är det tänkesätt som driver vissa antisvenska grupperingar i Finland än idag: att budgetandelen för det svenska utbudet i public service borde spegla den andelen de svenskspråkiga utgör av befolkningen som helhet, dvs. 5–6 procent, vilket naturligtvis är en fullständigt befängd och historielös tanke. De svenskspråkiga i Finland är inte inflyttade i modern tid, utan utgör en fast befolkning med rötter som tränger lika djupt ner som de finskspråkigas. Liksom de svenskar som slog sig ner här en gång, har också finnarna flyttat hit en gång, fast från ett annat håll. Sedan dess har folkgrupperna blandats sinsemellan i alla tider, vilket bland annat syns genom de helt finskspråkiga personer som bär helt svenska namn, och vice versa. Så tvärtom vore förstås idealet, i en ekonomisk utopi, att båda språkgrupperna hade tillgång till ett lika stort public serviceutbud.³ Riktigt rimlig har väl ingen ansett en sådan tanke, men ett

2 Ett inslag med några plock ur sändningen visades i *Tv-nytt* den 5 april 1990 när de svenska nyhetssändningarna firade 25årsjubileum: http://svenska.yle.fi/arkivet/artikkelit/de_forsta_tv-nyheterna_pa_svenska_1965_6871.html#media=66873

3 Av någon anledning har ingen kommersiell aktör något utbud som är fullt tillgängligt för en svensk publik, trots att många föreställer sig att den är mer köpstark än genomsnittet.

tv-fönster några dagar i veckan kunde ändå med rätta anses vara ohemult lite.

I början av 1970-talet lanserades därför idén om en separat *finlandssvensk tvkanal*: ”Tredje kanalen”, även kallad ”Kustkanalen”.⁴ 1975 samlade en medborgarkommitté in 67 000 namn, närmare en fjärdedel av alla finlandssvenskar, med ett krav om att staten skulle finansiera en tvkanal för landets svenskspråkiga befolkning. Men projektet mötte också motstånd. Många menade att en separat kanal skulle isolera de svenskspråkiga från de finskspråkiga och tvärtom, ett argument som anfördes också långt senare när den egna svenska kanalen som vi vet blev verklighet. Ärendet utreddes av flera regeringskommittéer, med ett kompromissbeslut som resultat: fler svenska program i egna block på bra sändningstider i de två existerande kanalerna, och möjligen på sikt en separat svensk kanal. 1982 hade andelen svenska program i de två finska kanalerna redan stigit till ungefär det dubbla, till ca 550 timmar, ca 10 timmar i veckan.

Men kunde inte de svenskspråkiga finska så pass bra att de kunna se det finska utbudet? I sin exposé över det tvåspråkiga Rundradion⁵ från 1988 hänvisade mångåriga rundradiomedarbetaren Ville Zilliacus till en undersökning från 1972 om hur väl svenskspråkigas kunskaper i finska vid den tiden räckte till för att följa det finska programutbudet: i snitt (skillnaderna var stora mellan södra Finland och Österbotten) ansåg sig 47 procent förstå talad finska bra och 25 procent ganska bra, medan i andra änden 20 procent uppgav sig ha helt otillräckliga kunskaper. När frågan gällde finsk *undertextning* ansåg sig däremot bara 44 procent ha bra finskkunskaper och 20 procent ganska bra, alltså intressant nog 8 procent mindre än de som förstod talad finska bra eller ganska bra. 36 procent hade alltså inget eller bara ett begränsat utbyte av finska program eller utländska program med finsk *undertextning* – och tv-avgiften har alltid varit lika stor för båda språkgrupperna, för att se den ovan tangerade ekonomiska aspekten ur en annan synvinkel.

Utökad utbud med Sveriges Television

På grund av det begränsade svenska tv-utbudet och tack vare den geografiska närheten till Sverige, hade man både i de delar av svenska Österbotten där det var möjligt och på Åland vänt antennerna mot Sverige – en motsvarighet till ”svenskeantennene” i norska Østfold på 60-talet. I södra Finland var det

---

4 De svenskspråkiga områdena i Finland ligger i landskapen Nylands, Åbolands, Österbottens kusttrakter. Till det kommer ögruppen Åland.

5 Rundradion, på finska Yleisradio, är idag tv- och radiobolagets namn endast i juridisk mening. I övrigt används Yle som bolagets namn på båda språken.

däremot tekniskt omöjligt att se rikssvensk tv – fram till 1988, då SVT komponerade en blandkanal som började sändas i Finland under namnet TV4.⁶ Den är fortfarande aktuell i högsta grad, som vi ska se.

1988 var också det år då den svenska tvenheten på Yle antog namnet FST – Finlands svenska television – ett namn som levde kvar ända fram till våren 2012.

1994 utvidgades fönstertiderna ytterligare med extra statsanslag. FSTprogrammen sändes i TV2 på måndagskvällar och i TV1 sena tisdagskvällar, barnprogram och nyheter på svenska sändes varje dag, barnprogram också på lördagsmorgnar, och utöver det fanns strötider. År 2000 var den finlandssvenska programvolymen uppe i 950 timmar, ca 18 timmar i veckan – nästan en ny fördubbling sedan beslutet i början av 80-talet, men ju fortfarande långt ifrån en egen kanal. SVT:s TV4 var en viktig tillgång, men var trots allt tv från ett annat land.

Vid samma tid – 1993, då ett tredje sändningsnät byggdes – startade en annan tredje kanal i Finland, reklamfinansierade MTV3, vars företrädarbolag Kolmoskanava ("Kanal Tre") i likhet med de svenska programmen haft (hyrt) fönstertider i TV1 och TV2. Den svarade mot ett annat behov, nämligen ett större utbud av underhållning och utländsk (särskilt amerikansk) populärfiktion; antalet program med finsk *undertextning* fördubblades i och med kanallanseringen.

Utökad utbud med undertextning

Apropå *undertextning* fick tv-utbudet på svenska tidigt ett välkommet tillskott från och med 1981 – då som senare tack vare den tekniska utvecklingen. Med lanseringen av text-tv kunde finska och utländska program utanför fönstren visas med svensk *undertextning* (vid utländska program ovanpå de finska undertexterna). Med särskilt anordnad finansiering kunde svenska översättare anställas för detta syfte. Genrer som saknats i det svenska utbudet, naturdokumentärer, deckare, dramaserier och långfilmer, blev nu tillgängliga också för svenskspråkiga tittare oavsett finskkunskaper. Som mest uppgick de svensk-undertextade programmen till ca 10 timmar i veckan. Programmen i de svenska blocken textades också till finska, och inslag på andra språk med öppen

---

6 SVT började sända samma blandkanal via satellit över hela Europa 1997 och döpte då om den till SVT Europa och senare, 2005, över tre kontinenter till, vilket motiverade ännu ett namnbyte 2009, då kanalen fick dagens namn, SVT World.

tvåspråkig text – svensk text på en rad och finsk på en (som i SVT:s *Uutiset* idag och som i finska biograffilmer).⁷

Med *undertextning* kunde alltså en språkminoritets tv-utbud utökas utan extra programtid. Den möjligheten skulle kunna utnyttjas betydligt mer av tvbolagen idag, med dagens tekniska möjligheter (jfr undertextvalen i dvd-produktioner).

Professionellt utförd *undertextning* ger vad vi kan kalla totalförståelse av ett tvprogram. Många finlandssvenskar lever i en tvåspråkig verklighet, men att ”klara sig på finska” eller att ha en ”stark finska” betyder inte att man uppfattar och kan tillgodogöra sig alla ord, uttryck, termer och resonemang, humoristiska slängar, slang, ordspråk och talesätt, stilistiska nyanser och till exempel namn på svampar och småkryp, varken i ett tvprogram med finskt tal eller i ett med finsk *undertextning*. Tittar man på ett program med *undertextning* på ett språk man inte behärskar som sitt modersmål, ägnar man mer tid åt att läsa texten, som inte bara till textinnehållet utan också till exponeringstiden naturligtvis utgår från tittare med språket i fråga som modersmål, och då går delar av innehållet förbi.

Viktigt att understryka är att *undertextning* så länge det har funnits har hört till de mest lästa textformerna. I Finland tittar vi på tv i strax under 3 timmar per dag, alltså runt 21 timmar i veckan i snitt⁸, och en stor del är undertextad. *Undertextningen* av ett en timme långt tvprogram motsvarar grovt räknat ungefär 11 sidor i en genomsnittlig roman.⁹ Om vi grovt räknar med att undertextade program i snitt, i alla kanaler, utgör en tredjedel av tittartiden, blir det lika många sidor om dagen, 77 sidor på en vecka och 4 000 sidor per år. Vi läser alltså motsvarande 16 romaner à 250 sidor i våra tv-rutor varje år.

Undertextning spelar också en stark roll i barns och ungas språkinläring. Det ökar läsvanan och berikar ordförrådet – och intryck av det främmande språket slinker med på köpet. En annan faktor är att om man dagligen läser mycket på ett annat språk, så påverkar det lätt ens eget språk. En delorsak till

---

7 Tv-översättningsmässigt är detta en lösning med stora avigsidor, i synnerhet med två ickebesläktade språk som svenska och finska, vilket leder till antingen obalans i raduppdeleningen eller våld på språket. Det innebär också enradiga texter med en snabbare textväxlingstakt, vilket är ansträngande i längden – inte minst för att en tittare som förstår också det andra språket tenderar att läsa båda raderna! Först efter digitaliseringen och i och med valet av dvbteknik kunde fullgod undertextning erbjudas på båda språken.

8 Finnpanels mätning av tv-tittandet i Finland i januari–oktober 2012.

9 Antalet undertexter i ett program varierar naturligtvis stort beroende på genre, talhastighet, dialogtäthet m.m. Normalt blir det runt 600 undertexter i timmen, vilket motsvarar ca 26 000 tecken inklusive blanksteg (på svenska). (I finsk undertextning är exponeringstiden något snabbare, vilket ger något fler undertexter.) I skönlitterär text finns i genomsnitt ca 2 300 tecken per sida.

den finska påverkan vi ser i dagens finlandssvenska, på både lexikal och syntaktisk nivå, kan mycket väl vara att många (också) ser tv-program med finsk *undertextning*, bl.a. eftersom ingen öppen finländsk kanal i stort sett visar utländsk, ickenordisk fiktion med svensk *undertextning*.

Yles tv-översättare är, tillsammans med ett fåtal svenska biografifilmsöversättare, också i stort sett de enda som producerar *undertextning* för finlandssvenska förhållanden. Även om svenskan i Finland grammatiskt är samma språk som svenskan i Sverige, existerar den i en annan samhällelig, kulturell, historisk och också språklig kontext, vilket självklart påverkar översättningen. *Undertextning* skiljer sig från annan skriven text genom sin flyktighet; läsaren kan inte backa i texten och inte stanna upp och fundera eller ta reda på vad ett obekant uttryck betyder utan att gå miste om delar av det program som fortsätter, eller av det som står i de nya undertexter som dyker upp en efter en. Inte bara översättningen och språket, utan också textens utformning och exponeringstid måste vara sådana att undertexterna är så begripliga, entydiga och läsbara som möjligt för just den publik som är målgruppen. Tittarna ska uppfatta varje enskild undertext rätt och direkt, utan tvekan och utan att känna att de måste hålla blicken klistrad vid undertexterna för att hänga med i programmet.

En *undertextning* gjord för en sverigesvensk publik fungerar därför inte optimalt för en finlandssvensk publik, trots att språket i sig till allra största delen är detsamma. Låt mig ge fem enkla exempel: 1) Om ingredienser i ett matlagningsprogram översatts till "keso", "filmjolk" eller "fransyska" i *undertextningen*, är det inte nödvändigtvis genast helt klart för alla finlandssvenska tittare vad det är och vad det motsvarar i den finländska livsmedelsaffären om man vill testa recepten, vilket bör vara en rimlig möjlighet om man ser ett matlagningsprogram i en kanal i sitt public servicebolag. Omvänt skulle sverigesvenska tittare antagligen bli ännu mer fundersamma om de fick läsa "grynost", "surmjolk" och "hörnstek" i *undertextningen*, dvs. om målgruppen var en finlandssvensk publik. 2) Om ett norskt politiskt parti beskrivs med motsvarande parti i Sverige, krävs det att den finlandssvenska tittaren är bekant med de svenska partierna. 3) Om en kostnadsuppgift i ett faktaprogram förmedlas med värdet i svenska kronor, måste den finlandssvenska tittaren snabbt göra sin egen kalkyl till euro, trots att det är just en sådan tjänst översättningen ska bjuda på. 4) Om en replik i ett dramaprogram gäller vilket vitsord (det som i Sverige heter betyg) en elev har fått, är inte alla finlandssvenska tittare insatta i den svenska betygsskalan, får stanna upp och fundera eller missar poängen. 5) Om den danska underrättelsetjänsten i en dansk deckare omtalas som "säpo" (efter svenska Säpo; en autentisk översättningslösning som dock

kan diskuteras) känns det märkligt att som finlandssvensk tittare associera till förhållanden i Sverige, även om man känner till dem. Att göra kulturbundna referenser begripliga på målgruppens villkor hör till de viktiga kuggarna i en fungerande översättning. Till det kommer vardagliga ord, fraser och begrepp som det stora flertalet förstår, men som gör det uppenbart att *undertextningen* egentligen är riktad till någon annan.

Tv-tittande ska inte behöva kräva extra uppmärksamhet och omställningar. Tittaren vill se programmet och ta del av handlingen och innehållet, inte reagera och reflektera över vad den upplever som märkligt eller obegripligt i *undertextningen* – och också programmakaren vill antagligen också gärna att tittaren ska kunna fokusera på programinnehållet och inte distraheras av *undertextningen*: små extra tankemoment och metareflekationer stjälar uppmärksamhet. Att undertexta på danska i NRK eller på bokmål i DR vore ett större steg, men som jämförelse fungerar det skapligt: många tittare skulle säkert klara av det galant, vänja sig vid att läsa det andra språket och förkovra sig i det – lysande för den nordiska *språkförståelsen!* Men dels måtte huvudsyftet med att se ett tv-program vara att obehindrat få så stort utbyte som möjligt av programmet, och dels skulle det på sikt påverka respektive språk (danismer i norskan och norvagismer i danskan). I textform lyfts ord och uttryck fram mer markerat än i tal. Det gör *undertextning* till ett formidabelt (men underutnyttjat!) språkträningsverktyg, och det ena utesluter inte det andra, men det är på det egna modersmålet ett språkligt budskap när gemene tittare bäst. Också att se ett utländskt program med *undertextning* på ens eget språk, men för en publik i ett annat land, inverkar därför i någon mån menligt på behållningen. När det handlar om public service är det dessutom program och *undertextning* som tittarna själva finansierar, alldeles konkret.

En egen finlandssvensk kanal

År 2001 började Yle sända tv digitalt, vilket slutligen gav möjligheten att grunda en egen svensk kanal. Den fick namnet FST5 – Finlands svenska television, på kanalplats 5. Yle valde också att gå in för dvbtextningsteknik¹⁰ i de digitala

10 Digital Video Broadcasting Subtitling – ett sändningssystem där bild, (flera) ljudspår och (flera) undertextfiler sänds som ett paket, som digitalmottagaren omvandlar till en synkron ström av bild, (valbart) ljud och (valbar) undertextning – till skillnad från undertextning som ligger på bilden och inte kan tas bort eller bytas till undertextning på ett annat språk ("öppen text"), eller som aktiveras via text-tv ("dold text"), som delar dvbundertextningens möjligheter att koppla bort texten eller, om så finns, välja en annan undertextning, men som har begränsade möjligheter vad gäller bl.a. teckenanvändning, typografi och layout. Svagheten med dvbundertextning är beroendet av att mjukvaran i mottagaren dels fungerar enligt den definierade standarden, dels har ett användarvänligt gränssnitt.

kanalerna, vilket gör det möjligt att sända – och välja – olika undertextfiler till samma program. Tittaren kan ställa in sin digitalmottagare så att den alltid visar program med svensk eller finsk *undertextning* eller svensk eller finsk programtextning¹¹ när sådan finns. Dvbtekniken ger på motsvarande sätt möjlighet att sända flera ljudspår; tittaren kan välja att mellan att lyssna på den finska berättarrösten i t.ex. en naturdokumentär, eller att i stället lyssna på originalberättaren. Möjligheten används inte minst i sportsammanhang, så att finska tittare kan se t.ex. en fotbollsmatch med finskt referat medan deras svenskspråkiga grannar tittar på samma match med svenskt referat, samtidigt och i samma kanal.

För att få tillgång till de digitalt sända programmen krävdes dock en digitalmottagare, vilket långt ifrån alla tittare skaffade sig genast. Till bekymren hörde också att en del digitalmottagare inte helt motsvarade de tekniska kraven och därför förvanskade textningssignalen, vilket gav de digitala sändningarna lite dåligt rykte, vilket förstas inte ökade folks lust att skaffa ännu en apparat till tv-möbeln. Samtidigt insåg många som skaffade sig utrustningen vilket minus det faktiskt var om *undertextningen* inte fungerade som den borde, eller inte alls! Vissa mottagare lät undertexterna hänga kvar tills nästa undertext kom, oavsett hur länge det var tyst emellan, andra visade dem före talet, andra med fördröjning, m.m. Det ska sägas att det fortfarande förekommer tekniska bekymmer på grund av det brokiga utbudet av mottagare, icke uppdaterade programvaror eller svag antennmottagning. Och också om tekniken fungerar som den ska, upplevs det i vissa mottagare som så besvärligt att byta textspråk eller ljudspår att en del ger upp – och går miste om den service som finns just för dem. Yle har haft upplysningskampanjer, men mycket beror i slutändan på tittarnas eget engagemang och krav på sina tv-mottagare.

Så här i efterhand kan man fundera på hur det skulle ha sett ut om Yle vid digitaltvlanseringen hade satsat på att dela ut en digitalmottagare som uppfyllde alla kriterier, som betaltvbolagen ofta gör. Men efterklok kan man bara vara efteråt.

Hur som helst: en egen *finlandssvensk tv-kanal* kom alltså till världen den 27 augusti 2001. Analogt var den svenska sändningsvolymen i stort som året innan, 956 timmar eller ca 18 timmar i veckan, men till det kom nu 292 timmar enbart digitala program, vilket gav ett årssaldo på 1 248 timmar eller 20,5 timmar svenska program i veckan under hösten. 2002 togs ett rejält skutt upp till 2 104 timmar – 39 timmar i veckan – med program på svenska eller med

---

11 Yles term för textning för personer med nedsatt hörsel och tittare som har behov av undertextning på samma språk av andra skäl.

svensk *undertextning*, berättarröst (dokumentärer som översattes och bandades med svenskt ljudspår) eller dubbning (barnanimationer som också översattes till svenska och bandades inhouse¹²), varav drygt hälften endast sändes digitalt. En jämförelse med TV1 och TV2, med sändningsvolymen på 5 619 respektive 4 222 timmar, plus de 941 FST-timmar som visades parallellt i fönstren (med finsk *undertextning*), visar ändå på en stor skillnad i utbudet. Men från om med 2002 kan vi i alla fall tala om en egen finlandssvensk fullservicekanal, med program som är fullt tillgängliga på svenska från sen eftermiddag till sen kväll varje dag och med ett utbud som täckte i princip alla kategorier. Men: den egna kanalen var fortfarande bara digital. Analogt var det samma fönster som förut – och enligt en tittarundersökning i oktober 2003 hade bara 8 procent av finlandssvenskarna skaffat digital utrustning, lika få som bland finskspråkiga. Så kanalen och utbudet fanns, nu saknades bara tittarna ... Helt och hållet blev det verklighet först 2007, när det analoga sändningsnätet lades ner och alla som ville fortsätta se på tv i praktiken blev tvungna att skaffa en digitalmottagare (något som mötte en viss kritik). Men Kustkanalförespråkarnas vision var uppfylld, även om det hade tagit 30 år.

Den finlandssvenska kanalens logotyper 2001–2005, 2005–2007 och 2007–2012

En egen kanal – bra eller dåligt?

Den 1.9.2007 upphörde alla analoga sändningar i Finland, och alla kanaler sändes från och med nu enbart digitalt. Men som under Kustkanalenprojektet tre decennier tidigare, uppstod också nu en livlig debatt om för- och nackdelarna med att å ena sidan få betydligt mer sändningstid och frihet att forma ett eget utbud, och å den andra att placeringen i en egen kanal skulle leda till att finska tittare skulle tappa all kontakt med det svenska, som de kunnat råka se av bara farten i de två andra kanalerna på "fönstertiden", som nu definitivt var över. Synligheten för det svenska i den finska vardagen befarades alltså

12 Barnanimationer dubbas till finlandssvenska i förhållandevis riklig mängd (men inte längre inhouse), och sänds i kanalens barnmagasin BUUKlubben, som har en enorm betydelse såväl upplevelse och identifikationsmässigt som språkligt för finlandssvenska barn och är mäktigt populärt i finlandssvenska barnfamiljer. Någon annan barn-tv på finlandssvenska finns inte!

minska, med möjliga följder för den levande tvåspråkigheten i landet, för kännedomen om den svenskspråkiga folkgruppen och för intresset för svenska språket.

Kritikerna såg också en risk för att den svenska kanalen skulle existera i en bubbla, utanför det kringliggande finska samhället. Med en liten befolkning finns förstås alltid en risk för begränsningar när det gäller faktorer som mångfald, kompetens, representativitet och personlig integritet, vilket kan få journalistiska och programproduktionsmässiga konsekvenser (Det blir lätt samma experter som intervjuas gång på gång, det finns inte experter och kunnande på alla områden, varför vissa ämnen kanske inte behandlas, det är svårare att garantera anonymitet osv.).

Men vad skulle alternativet ha varit? Jo: fortsatta fönstertider för egna program och svensk *undertextning* av övriga program i de finska kanalerna. Mängden finlandssvenska och nordiska program skulle med all sannolikhet aldrig ha blivit så stor då som den blivit i den egna kanalen, som också som enda *finlandssvensk tv-kanal* i viss mån är ett sammanhållande kitt och gemensamt forum.

Kanalens huvudsyfte var – och är – att ge finlandssvenskarna ett mångsidigt inhemskt tvutbud på svenska kompletterat med program och inslag på andra språk visade med svensk *undertextning*, vilket inte längre erbjöds i någon annan finsk tv-kanal. (Den svenska texttvtextningen avvecklades efter digitaliseringen.) Digitaliseringen gav en möjlighet att erbjuda detta innehåll i en egen kanal, och den vägen valde man. År 2007 sände FST5 totalt 2876 timmar, över 55 timmar i veckan och i snitt 8 timmar om dagen – mer än en fördubbling jämfört med fönstertidens högsta siffror.

Den svenska kanalen har alltid vinnlagt sig om att också vara fullt tillgänglig för finskspråkiga tittare genom att visa alla program utom småbarnsprogram och nyheter också med finsk *undertextning*. Dels stärker det kanalens legitimitet att finska tittare utan fullständiga eller tillräckliga kunskaper i svenska också kan ta del av utbytet (jfr resonemanget om *undertextning* tidigare), dels ger det finska tittare en chans att få en inblick i en något annan finländsk verklighet än sin egen; ”Annorlunda på svenska” är också en av kanalens sloganer. Inte minst kanalens mest framgångsrika programkoncept hittills, livsstilsprogrammet *Strömsö*, blev snart också populärt på finskt håll och fick långt fler finska än svenskspråkiga tittare (som ju inte är så många – vad är ”en ankdamm” (metafor för finlandssvenskheten) jämfört med ”det finska folkhavet”?! Framgången bland finska tittare för vissa program visar att rädslan för isolering nog var överdriven. Men än idag finns det många finskspråkiga som inte har upptäckt kanalen eller lever i tron att kanalen

bara vänder sig till finlandssvenskar. En delorsak är dålig synlighet på många finska tidningars tvsidor, men Yle kan säkert också bli bättre på att korsmarknadsföra kanalerna.

I samband med den totala övergången till digitala sändningar slutade Yle vidaresända SVT Europa, som i stället övergick till att sändas via ett betaltvbolag. Det betydde att det krävdes en digitalmottagare med kortplats för att se SVT:s tidigare fritt tillgängliga program, vilket för många krävde anskaffning av ny apparatur – igen. Delar av SVT:s utbud är det av resursskäl svårt att producera motsvarigheter till med de finlandssvenska realiteterna, såsom breda underhållningsprogram, drama och en bredare nyhetsbevakning (om än med sverigesvenska glasögon; ett finlandssvenskt nyhetsprogram förblir självklart ett grundbehov – men Yles svenska kanal kommer aldrig att ha resurser t.ex. för en lika bred utrikesbevakning som SVT). För den finlandssvenska tittare som ville fortsätta se SVT-program innebar det en tilläggskostnad i abonnemangsavgifter på ca 50 euro per år utöver apparatanskaffningskostnader – en förändring som en del såg som en stor försämring, trots den egna kanalen, men av nyss nämnda skäl.

En finlandssvensk och sverigesvensk kanal

Avbrottet i de fritt tillgängliga SVT-sändningarna varade dock inte i så många år. Den 1.9.2011 togs det senaste stora steget i kanalutvecklingen – ett steg som också det skapade livlig finlandssvensk debatt. Man valde nu att i någon mån kapa, men samtidigt komplettera FST5:s utbud, som bestod av program på morgnar, eftermiddagar och primetime (övriga tider av nyhetstexttablåer och "radio i tv"), med program också på förmiddagar, dagtid, sen kvällstid och nätter, genom att återinföra tillgången till SVT:s blandkanal, som 2009 bytt namn till SVT World, på de tiderna, på samma kanalplats. Den direkt utlösande faktorn var nya sparkrav inom hela bolaget. Ett alternativ som diskuterades var att slå ihop FST5 med kulturkanalen Teema, vilket skulle ha lett till konflikter om sändningstider och krävt kompromisser av båda kanalerna – förutom att den egna svenska kanalen skulle ha gått förlorad. Det sågs därför som ett bättre alternativ att bli en (i princip) dygnet runtkanal på svenska. Med SVTprogrammen kunde FST5 också fylla en del luckor i utbudet, även om man fick offra en del av det egna utbudet. Och åtminstone delvis blev alltså SVT åter fritt tillgängligt. Antalet sändningstimmar på FST5, exklusive höstens sammanjämkning med SVT World, var 3 158 eller 61 timmar i veckan – ungefär hälften av volymerna på Yle TV1 och Yle TV2, som båda låg på drygt 6 200 timmar, och knappt 900 timmar mindre än i Yle Teema. SVT Worldtillskottet utökade mängden så att kanalplatsen i praktiken fick det största utbudet. SV-

Tandelen är något större än Yle Femandelen, men med undantag för fredags- och lördagskvällar sänds den utanför primetime (kl. 18–23).

Kanalsammanslagningen med SVT World var också ett led i en omläggning av Yles kanalstrategi som syftade till tydligare profilerade kanaler. Bolaget skapade i samma veva ett nytt visuellt yttre. FST5ledningen såg det nu som motiverat att ge kanalen ett nytt, tydligare, mer talande och mer inbjudande namn. Valet föll på Yle Fem: ”Yle” i analogi med Yles andra kanaler – Yle TV1, Yle TV2 och Yle Teema – och ”Fem”, utskrivet på svenska, för att med ett kort, lätt ord skylta med svenska språket och kanalplatsen.

Kanallogotyp 2012–

En finlandssvensk, sverigesvensk och nordisk kanal

Med den nya kanalstrategin blev Yle Fem inte bara den finlandssvenska och svenska kanalen, utan också Yles mest *nordiska* kanal. Man frångick därmed den tidigare målsättningen att vara en så heltäckande kanal som möjligt, dvs. en svensk komprimerad motsvarighet till de tre ”finska” kanalerna, med en blandning av alla genrer, inklusive ett rikt utbud av utländska program med svensk *undertextning* eller berättarröst, och byggde i stället upp en av fyra mer renodlade kanalprofiler. Självklar var en fortsatt satsning på program på svenska om Finland och världen ur ett finlandssvenskt perspektiv, och ganska naturligt, i och med svenska språket, var valet att till det lägga särskild vikt vid nordiska program. En stor del av dem ingår i Nordvisionsutväxlingen, men också de flesta inköpta nordiska produktioner sänds i Yle Fem.

Till detta kom att SVT Worlds program hade sänts på samma kanalplats sedan ett halvår, så sammantaget blev Yle Fem en kanal med ett övervägande nordiskt utbud; också program från Sverige är naturligtvis nordiska. Även om språket (i stort sett) är detsamma, bottnar programmen ju i ett annat lands verklighet med allt vad det innebär.

Låt oss nu ta en titt på hur detta ter sig i praktiken! Jag saxade Yle Fems tv-tablåer under fem dagar i maj (onsdag–söndag) och under fem dagar i augusti (måndag–fredag) 2012, från eftermiddag till sen kväll.

Program utan pilar är inhemska. De färgade pilarna markerar produktionsland för övriga program. Program med "SVT:" före titeln ligger på SVT Worlds sändningstider.

Räknar man ihop de program som sändes under de här två femdagarsperioderna på de här tiderna och sorterar dem efter var de är producerade, får man en tydlig bild av kanalens finlandssvensknordiska profil. I och med SVT Worlds sändningstider, dominerar föga förvånande Sverige stort, medan de fin-

landssvenska programmen utgör ungefär en fjärdedel och de nordiska ungefär lika mycket, under just de här två femdagarsperioderna.

Noteras kan att det bara visades ett (1) finskt program (*Sidenvägen på 30 dagar*) på kanalplatsen, och att det sändes av SVT World! Det var alltså, paradoxalt nog, kan tyckas, det enda finska program man kunde se med svensk *undertextning*, under just de här dagarna, utöver finska inslag och intervjuer i finlandssvenska program. Också en annan följd av kanalprofilen är tydlig: andelen program från andra länder är väldigt liten. Men båda dessa faktum är en följd av den nya kanalprofileringen, som har andra stora förtjänster.

Tittar vi på hur de totalt 78,5 timmarna i de två femdagarsstabläerna fördelar sig proportionellt, blir bilden ännu tydligare:

Världens *mest* nordiska kanal?

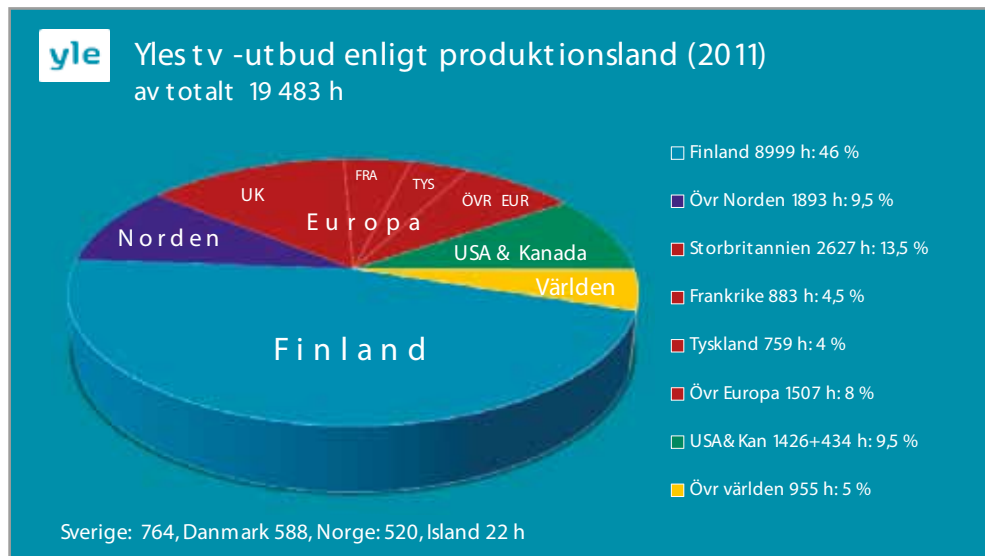
Genom Nordvision, de nordiska public service-bolagens samarbetsorganisation, har en omfattande programutväxling mellan bolagen ägt rum enligt mottoet "allt vårt är ert" ända sedan bolagen grundades. Det syns i alla bolags sändningstabläer: 2009 handlade utbytet mellan bolagen om över 1 000 programtimmar¹³. I Yle syns det särskilt på det starka nordiska fokuset i Yle Fem, som på så sätt är Nordens fönster mot Finland. Men Yle Fem köper också in program från andra produktionsbolag, också kommersiella tv-bolag – och en liten del internationella program, i nuläget i första hand dokumentärer och barnanimationer (som dubbas).

Av Yles totala tv-utbud 2011 utgjorde de nordiska (dvs. ickefinländska) programmen¹⁴ strax under en tiondel. Över hälften av detta sändes i Yle Fem – och

13 Enligt uppgifter på Nordvisions webbplats, nordvision.org.

14 Dvs. exklusive SVT Worlds utbud, som inte är Yles.

då beskriver siffrorna till stor del situationen före den ännu starkare nordiska profileringen av Yle Fem. Notera Yles stora variation vad gäller ursprungsland överlag – kanske har Yle världens bredaste internationella tv-utbud?

Att utgå från att de nordiska public servicebolagen har det största nordiska utbudet i världen utöver sitt eget inhemska, är ganska naturligt. I de kommersiella bolagens kanaler överväger anglosaxiska program och formatproduktioner starkt. Men sänder Yle Fem faktiskt mest nordiskt av våra public servicekanaler? Ramarna för den här presentationen har inte räckt till en fullständig jämförelse mellan utbudet i våra kanaler, utan det har fått bli stickprovsmetoden. Den ger inte verkligheten full rättvisa och är inte statistiskt hållbar, men den ger ändå en riktig bild.

De fem nordiska public servicebolagens utbud – ett stickprov

Vad sänder SVT:s, DR:s, NRK:s och Yles två huvudkanaler och RÚV och Yle Fem en vanlig vardag? Är Yle Fems utbud mest nordiskt? Var dominerar det anglosaxiska utbudet? Hur stor är den inhemska andelen? Jag jämförde kanalernas tv-tablåer för kl. 16–24, en dag i början av höstsäsongen – måndagen den 27 augusti 2012. Diagrammen nedan visar programutbudet (endast hela program, inte tablåpauser, påannonseringar o. dyl.) enligt produktionsland, mätt i tid.

Danmarks Radio

DR utmärkte sig som det enda av bolagen som, just den här kvällen, inte visade något program alls från de övriga nordiska länderna i sina två huvudkanaler DR1 och DR2. Av totalt 27 program var 17 inhemska och 10 icke-nordiska (5 brittiska, 3 amerikanska, 1 irländskt, 1 italienskt). Mätt i tid utgjorde den inhemska andelen 39 procent och den anglosaxiska 50 procent av de totalt drygt 18 timmarna:

Norsk Riksringkasting

NRK1 och NRK2 visade totalt 40 program, varav 20 inhemska, 3 nordiska (2 danska, 1 finskt) och 7 icke-nordiska (3 brittiska, 3 amerikanska, 1 tyskt). Mätt i tid utgjorde den inhemska andelen 52 procent, den nordiska 11 procent och den anglosaxiska 30 procent av totalt drygt 17 timmar.

Sveriges Television

SVT1 och SVT2 uppvisar det mest balanserade utbudet i en gruppering av inhemska, nordiska och övrigt utbud; å andra sidan var allt övrigt utbud, just den här kvällen, anglosaxiskt. Det visades 47 program på de två kanalerna, varav

25 var inhemska, 4 nordiska (2 finska, 1 danskt, 1 norskt), 5 brittiska och 2 amerikanska. Mätt i tid var den inhemska andelen 46 procent, den nordiska 16 procent och den anglosaxiska 38 procent av totalt drygt 17 timmar.

Ríkisútvarpið

Islands enda public service-tv-kanal, RÚV, visade 30 program kvällen i fråga, varav 8 inhemska, 3 nordiska (2 norska, 1 danskt) och 8 icke-nordiska (4 brittiska, 3 amerikanska, 1 belgiskt). RÚV var den kanal som visade förhållandevis minst inhemska med 20 procent av tiden och mest anglosaxiska med 52 procent av tiden den här kvällen. 27 procent av utbudet var nordiskt av den totala sändningstiden om 7,5 timmar.

Yleisradio/Rundradion

Yles två huvudkanaler Yle TV1 och Yle TV2 visade 34 program, varav 23 inhemska, 1 nordiskt (danskt) och 10 icke-nordiska (3 franska, 2 brittiska och 1 av övriga länder i diagrammet). I tid talar vi om totalt knappt 16 timmar. Yle utmärker sig genom att ha den största andelen inhemska, hela 59 procent, men också genom att ha störst internationell bredd (jfr figuren tidigare med Yles totala utbud 2011), med produktion från 8 andra länder, och den minsta och

mest varierade andelen anglosaxiskt, 21 procent, av de hittills nämnda kanalerna. Den ytterst lilla andelen nordiskt, bara 6 procent just den här dagen, sammanhänger förstås med att Yle till stor del sänder det nordiska i Yle Fem.

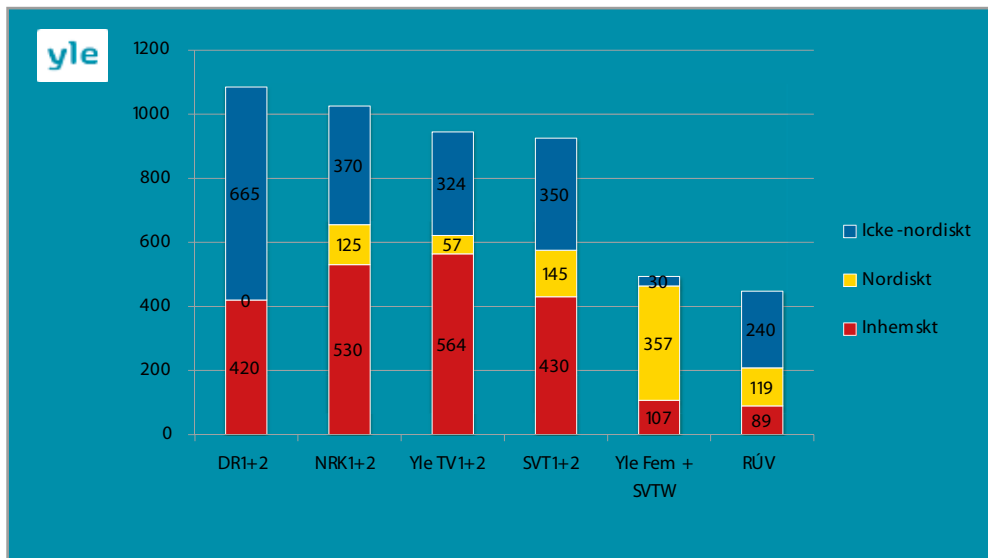

Yle Fem

Yle Fem så. SVT Worlds program ingår i siffrorna, eftersom de ingår i det utbud tittarna fick på kanalplatsen, men är markerade. Separerar vi Yle Fems och SVT:s program stod Yle Fem av totalt 19 program för 13, varav 6 var inhemska (finlandssvenska) och 7 nordiska (2 danska, 2 norska och 3 svenska). På SVT:s tider kom 5 svenska program och det enda icke-nordiska programmet (brittiskt). Räknet i tid av hela utbudet på kanalplatsen utgjorde Yle Fems inhemska utbud 22 procent och det nordiska hela 57 procent. SVT-andelarna av totalutbudet var 15 procent nordiskt (svenskt) och 6 procent anglosaxiskt. Således utgjorde det icke-inhemska, nordiska utbudet totalt 72 procent.

Staplar vi våra kanalers tårtbitar på varandra och ställer staplarna bredvid varandra ger det följande sammanfattande bild av just denna vardag hösten 2012:¹⁵

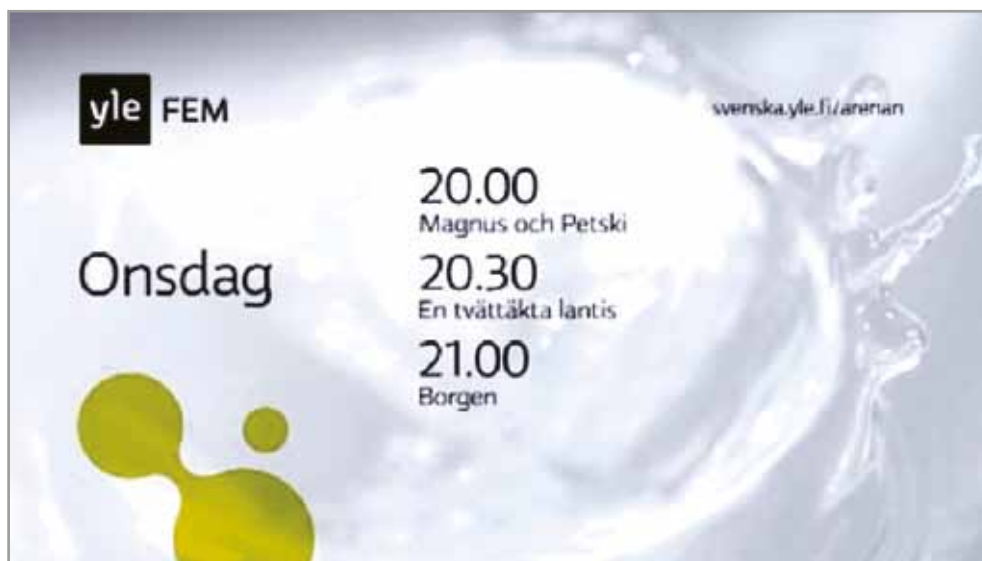

De nordiska public-servicebolagens programutbud i minuter efter produktionsland den 27.8.2012 kl. 16–00.

Det nordiska utbudet dominerar i Yle Fem och är större än de övriga kanalerna både mätt i tid, i antal program och proportionellt. Å andra sidan utmärker sig Yle Fem genom att ha Nordens minsta andel både ickenordiskt överlag och anglosaxiskt, vilket förstås är en naturlig följd av den stora andelen nordiskt och i linje med kanalprofileringen. Avigsidan är att den breda palett av ickenordiska program som sänds i Yles andra kanaler (och då har vi inte här tagit med Yles mest internationellt profilerade kanal, Yle Teema), med få undantag inte visas med svensk *undertextning*. Den svenskspråkiga publiken måste alltså ha utmärkta kunskaper i antingen originalspråken eller finska för att få full tillgång till det utbudet, liksom det inhemska finskspråkiga utbudet. Största delen av den svenskspråkiga befolkningen behärskar visserligen finska, men långt ifrån alla, särskilt inte alla unga och äldre, behärskar finska så

¹⁵ Proportionerna blir inte riktigt rättvisande i och med att de för RÚV och Yle Fem gäller endast en kanal. Man kan (i princip) bara se ett program åt gången, så andelarna kan i praktiken sägas väga mer för RÚV och Yle Fem. En svenskspråkig finländare har inte heller full tillgång (jfr diskussionen om tillgänglighet genom undertextning ovan) till någon annan tvkanals utbud än Yle Fems, även om många har goda kunskaper i finska och tittar på andra finska kanaler, eller betalar extra för att se Sveriges kanaler via kabel eller iptv.

bra att de får fullt utbyte av program med finskt tal eller finsk *undertextning*. Det handlar naturligtvis om ekonomiska resurser, men en nödvändig konsekvens av Yles i sig utmärkta kanalprofileringsstrategi är att en större andel finska och särskilt utländska program måste visas med svensk *undertextning*, och steg i den riktningen har tagits.¹⁶ Men oberoende av detta står det utom allt tvivel att Yle Fem gör trogna tittare till världens mesta nordbor och stärker finländarnas *nordiska språkförståelse*, nordiska kulturkänedom och nordiska samhörighetskänsla!

Tv-tablå en onsdagskväll i Yle Fem som ger en bild av kanalens utbud: en halvtimme finlandssvenskt följt av en och en halv timme på danska.¹⁷

Avslutning: nordisk tv för en nordisk framtid?

Kultursamarbetet är en av hörnstenarna för Nordiska rådet, som strävar efter att skapa ett Norden för medborgarna. Tv är en av de självklara kanalerna för

16 I annat fall är det tveksamt om Yle följer sitt uppdrag som det definieras i Lag om Rundradion Ab, 3 kap., 7 §: "Bolagets uppgift är att tillhandahålla ett mångsidigt och omfattande allmännyttigt televisions- och radioprogramutbud med tillhörande special- och tilläggstjänster för alla på lika villkor" och att "behandla den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen på lika grunder i programverksamheten."

17 *En tvättäcka lantis* är Yle Fems svenska titel på den danska succélivsstilsproduktionen *Bonderoven*, som i Norge heter *Bondeknølen*, på Island *Basl er búskapur*, i Sverige *100 procent bonde*, och på finska, också i Yle Fem, *Tanskalainen maajussi*.

att nå dit. Det är vår mest vardagsnära och lättillgängliga kontaktyta. Så vill vi i Norden verkligen skapa förutsättningar för ett levande intresse och en framtid för den *nordiska gemenskapen*, borde vi skapa en gemensam plattform för nordiska tv-program: en *samnordisk* webb-tv-portal. Slå ihop våra fem public servicebolags utbud och gör det tillgängligt för alla nordbor, med valbara *undertextningspråk* (både översättning och textning på samma språk som talet), dvs. de professionella *undertextningsfiler* som i stor utsträckning redan produceras och visas i respektive bolags webb-tv-portaler tack vare Nordvisionssamarbetet och till stor del samma programinköp. Komplettera med gemensamt finansierad professionell *undertextning* där det finns luckor.

Om en traditionell tvkanal över nationsgränserna i stil med tyskfranska Arte ställer för stora ekonomiska, tekniska, administrativa, juridiska eller andra hinder i vägen, bör en webbportal byggd på existerande webbtv-portaler inte behöva möta lika stora problem. Iptv torde bli allmänt i nordiska tvhushåll inom en nära framtid, och därigenom skulle webbportalen också få ett "traditionellt" tvformat. Med samfälliga nordiska politiska beslut och ersättningsavtal borde upphovsrättsfrågorna kunna lösas på nordisk nivå åtminstone enligt samma premisser som inom respektive nordiskt land, så att program och *undertextningar* får visningsrätt i hela Norden och inte bara inom nationerna. Vi har passfrihet sedan länge; borde vi inte kunna skapa ett "nordisk tv utan gränser", nu när de tekniska möjligheterna medger det? Samma *samnordiska* webb-tv skulle vara den givna platsen för streamningar av viktiga nordiska evenemang, konferenser, toppmöten, valdebatter, operaföreställningar, konserter, idrotts och musiktävlingar osv. Kanske det vore nästa utvecklingsfas för Nordvision, med mottot "allt nordiskt är alla nordbors"?

Vi kan utveckla konceptet och sända *samnordiskt* producerade webbtv-program, t.ex. barn tv (Nordung!), frågetävlingar (Nordquiz!), matlagningsprogram (Nordspis!) och förstås språkkursprogram (Nordmål!) – med en gemensam komplettering av det formidabla isländska nordiska webblexikonet Islex (Nordlex!). Vi kan inrätta en virtuell nordisk tidningssalong (Nordblad!), ett webb bibliotek med nordisk litteratur (Nordbok!), ett webbfilmmotek med nordisk film (Nordfilm!), en portal med nordisk musik (Nordton!) – och en nordisk Facebook (Nordpool!).

Med andra ord: Borde vi inte med gemensamma beslut och krafter kunna skapa ett synligt, lättillgängligt och levande *samnordiskt* medieforum? Den tekniska utvecklingen gjorde stegvis den egna svenska kanalen möjlig i Finland – och nu finns tekniken för den *samnordiska tvkanal* det talats om i decennier men som aldrig blivit av: en *samnordisk* webbtv-portal skulle vara en god grund för en *nordisk gemenskap* för framtiden. Men än så länge är Yle

Fem den enskilda tvkanal som, om än bara inom Finlands gränser, ger det mest samlade och mest varierade nordiska utbudet i hela världen!

English summary

The Finnish National Broadcasting Company Yle operates four TV channels. The latest strategy renewal sharpened the profile of each channel, making it easier for the viewers to find their preferred programmes, instead of encouraging competition between the channels. In the process, the already existing Swedish language channel also became the Yle channel with the highest focus on programmes produced in the other four Nordic countries; indeed, it can be regarded as the world's most Nordic TV channel or, in less branding words, the best attempt so far at gathering a Nordic content in one TV channel. Subtitling all its programmes in both Swedish and Finnish, Yle Fem provides possibilities for Finns of both national languages to get a better understanding of the languages and cultures of the other Nordic countries, and thereby strengthens Nordic bonds and belonging.

Emneord: finlandssvensk tv, undertextning, språkförståelse, nordisk gemenskap, samnordisk

Källor:

Tryckta källor:

Salakangas, Raimo, 1996: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996*, band 2 i *Yleisradion historia 1926–1996*.

Zilliacus, Ville, 1988: *Kaksikielinen Yleisradiomme*.

Webbkällor:

Finlands lag, webbversion: finlex.fi/sv/

Finnpanel: finnpanel.fi

Kolmoskanava: fi.wikipedia.org/wiki/Kolmoskanava

Nordiska rådet: norden.org

Nordvision: nordvision.org

Statistiskcentralen: stat.fi

Svenska Yles webbplats: svenska.yle.fi

SVT World: svt.se/svtworld

Tv-tablåer: svt.se/tv-tabla, dr.dk/tv/oversigt, dagskra.ruv.is/dagskra, tv.nrk.no/guide och ohjelmaopas.yle.fi

Uppslagsverket Finland, webbupplaga: uppslagsverket.fi

Yles årsberättelser sedan 2002: yle.fi/yleisradio/vuosikertomukset/vuosikertomusten-arkisto

Hasse Hägerfelth är översättarredaktör på Yle sedan 1996. Han är en av bolagets idag (2012) sex fastanställda svenska tv-översättare, som tillsammans med ett tjugotal svenska frilansöversättare levererar svensk undertextning till den del av Yle Fems utbud som inte är på svenska, varav den allra största delen är nordiska program. Han översätter program på danska, norska, engelska, finska, italienska och portugisiska till svenska – med hänsyn till kanalens finlandssvenska målgrupp.

En øyebevegelsesstudie av 5.-klassinger som ser på teksten tv

Janne Skovgaard Bjoveit

Sammendrag

Teksting er den nest største kilden til tekstlesing vi har i Norge (Blystad og Maasø 2004), og nordmenn blir eksponert for teksting helt fra barnsben av. Informantene i Janne Skovgaard Kristiansens studie (2008) rapporterer at de leser teksting «automatisk». Spørsmålet er *hvordan* nordmenn leser teksting på tv, og hvordan lese-mønsteret varierer avhengig av lese-hastighet, lese-forståelse og kjennskap til kilde-språket. I denne studien analyseres øyebevegelses-mønsteret til 28 5.-klassinger som ser på en tv-serie rettet mot deres aldersgruppe.

En annerledes form for tekst

Teksting skiller seg fra andre former for tekst på en rekke områder. Når vi leser bøker, bestemmer vi selv når vi skal bla om. Når vi leser nettaviser og blogger, bestemmer vi selv når vi skal rulle nedover siden. Teksting på tv er flyktig, teksten har bestemt når teksten skal på skjermen — og når den skal ut igjen. Seeren kan ikke umiddelbart bestemme at han eller hun vil lese teksten om igjen.

Når vi ser en episode av *Greys Anatomy* i Norge, ser vi handlingen i bildet, vi hører hva de sier på engelsk, og vi kan lese dialogen på norsk i tekstingen. Tekstingen konkurrerer med både bilde og lyd om oppmerksomhet, en såkalt multimodal ramme (Kress 2010). Lesing av teksting på tv, hvor vi har levende bilder som krever oppmerksomhet i bakgrunnen, er slikt sett en kompleks situasjon.

I tillegg til at tekstingen er flyktig og et supplement til bilde og lyd, er teksting en av de få formene for oversettelse hvor seeren har umiddelbar tilgang til kilde-språket. Det gjør at seeren konstant kan kontrollere om teksten har oversatt riktig såfremt han eller hun har god kjennskap til kilde-språket.

Teksting er en av få tekstformer som ikke ønsker oppmerksomhet. Tekstere tilstreber at seeren ikke skal legge merke til teksten, blant annet ved å være uhyre nøye med tidskodningen. Når vi har sett en episode av *Borgen*, og følgelig blitt eksponert for ca. 4300 ord, eller 22 750 tegn, skal vi huske ansiktsuttrykk, dialog, scener og konflikter – ikke forstyrrende teksting og eventuelle skrivefeil. God teksting er usynlig.

Teksting er viktig

Blystad og Maasø skriver i sin rapport *Den usynlige teksten. Om teksting på norsk fjernsyn* (2004) at hvis man regner med at en nordmann leser kun halvparten av teksten han eller hun eksponeres for, er teksting den nest mest leste formen for tekst i Norge, kun slått av avislesing. Eksponeringen for teksting er også jevn fordelt i befolkningen, både hva kjønn og alder angår. De som ser mest på teksten tv, er de yngste og de eldste. Dette gir seg også utslag i barns motivasjon for å lære å lese. I 2000 rapporterte daværende leder for Dansk lærerforening, Jens Raahauge, at 72 av 75 1.-klassinger sa at de ønsket å lære seg å lese for å kunne lese teksting på tv. "Books were not a motivational factor" (Boen og Kure 2000, sitert i Orero 2004).

Blystad og Maasø skriver at det er rimelig å anta at tv-teksting spiller en viktig rolle for barns språkinnlæring og leseferdigheter, men presiserer at det krever et visst lesetempo for at barna skal kunne følge med (2004, s. 27). Det er ikke gjort noen nyere undersøkelser om hvor mye barn nå blir eksponert for teksten tv, men det er rimelig å anta at med dubbingens inntog eksponeres barn for mindre tekst nå enn i 2004.

NRK Supers redaktør Nils Stokke sier at i deres kanal, som sender 13 timer i døgnet, er ca. 75 prosent av innholdet kjøpt inn fra utlandet. Han sier videre at "av alt det vi kjøper inn, er brorparten dubbet, fordi mange i målgruppen ikke kan lese eller er dårlige til å lese. Det verbale er ofte viktig for å forstå helheten i programmet" (Aftenposten, 27. mars 2013). Dette gjelder også programmer rettet mot de store barna. Dubbing er normen også hos de andre barnekanalene som sender i Norge, som for eksempel Cartoon Network og Disney Channel. Språkforsker Øystein A. Vangsnes ved Universitetet i Tromsø påpeker i en artikkel publisert i Aftenposten 24. mars 2013 at man ved å dubbe "fratar barna lesetrening som de ville fått dersom man i stedet hadde benyttet seg av undertekster".

Tidligere forskning

I masteroppgaven *Intralingual subtitling of Norwegian film – representing the audio aspect in the best way possible for both a hearing and a hard of hearing audience* (2008) dokumenterte jeg nordmenns holdninger til teksting av norsk film på kino. Undersøkelsen viste at ca. 70 prosent av de hørende informantene foretrakk teksting selv om dialogen er på norsk. De begrunner dette med at forståelsen blir bedret, det er lettere å oppfatte hva som blir sagt, og at teksting er et nødvendig supplement til varierende lyd kvalitet i norske filmer. Samtidig svarer informantene at teksting er forstyrrende for det visuelle. Informantene sier også at de leser teksten "automatisk", selv om kilde språket er norsk.

Felles for de få øyebevegelsesstudiene av hvordan voksne leser teksting på tv, er at hovedproblemstillingen er hvor mye tid som tilbringes i tekstefeltet, hvordan man beveger blikket fra bilde til tekst, ikke hvordan teksten leses. Géry d'Ydewalle (1991) studerte øyebevegelsene til nederlendere, som er vant til teksting, versus amerikanere, som ikke er vant til teksting, for å finne ut om familiaritet med teksting gjør at informantene tilbringer mer tid i tekstefeltet. d'Ydewalle konkluderer med at amerikanske og nederlandske studenter bruker like mye tid på tekstingen, men han hevder at "Dutch-speaking subjects are able to shift effortlessly between the visual image and the subtitle" (1991, s. 652).

Resultatene av d'Ydewalles studie er diskutert i artikkelen "Same-Language subtitling on television in India". Forfatterne tolker d'Ydewalles funn på følgende måte:

"Reading subtitles is automatic and this automatic reading does not require prior experience or habit formation with subtitles. (...) If subtitles are there, they will be read and simultaneously processed with the audio in a complementary matter."

(Kothari, Pandey og Chudgar, 2004)

I 2000 gjorde Jonas Borell ved Universitetet i Lund en øyebevegelsesstudie, "Subtitling or Dubbing? An investigation of the effects from reading subtitles on understanding audiovisual material". Målet var å finne ut om lesing av undertekster ville ha en negativ effekt på forståelsen av det audiovisuelle materialet. I studien viste Borell informantene tekstede og dubbede versjoner av en tegnefilm, *Asterix og Obelix*, og målte hvor lang tid de ulike gruppene tilbrakte i tekstefeltet. Borell konkluderer med følgende:

"The use of subtitles does not exercise negative influence on the actual understanding/perception of coherence of audiovisual material such as movies and TV Programs."

(Borell 2000, s. 15—16)

I "Effect of text chunking on subtitling" av Dhevi Rajendran (2011) undersøkes øyebevegelsesmønsteret til informanter som ser på rullende teksting og teksting i blokker, ulike eksponeringsmetoder brukt i teksting for hørselshemmede. Den viser antall fikseringer på teksten og prosentvis fordeling av fokus på tekst og bilde. Rajendran slår fast at det fikseres mer på teksten dersom den ruller istedenfor å eksponeres i ferdige tekstblokker, fordi leseren da stadig

venter på nye ord på skjermen. Ut over dette er ikke adferden i tekstblokken beskrevet.

Øyebevegelsesstudie av norske 5.-klassinger

I 2011 ga RAM, Rådet for anvendt mediaforskning, prosjektstøtte til Teksting – en annerledes form for lesing. I samarbeid med Per Henning Uppstad, førsteamanuensis ved Lesesenteret på Universitetet i Stavanger, ble eksperimentdesignet ferdigutviklet. Datainnsamling for 5.-klasse ble gjennomført av Janne Skovgaard Bjotveit i januar 2012. Per dags dato foreligger øyebevegelsesdata av høy vitenskapelig kvalitet for 28 elever. Elevene fikk se to videoer, begge på ca. ni minutter, fra en tv-serie rettet mot deres målgruppe, valgt i samråd med representanter fra NRK Super. Videoene er teksten av Liv Kari Waage ved NRKs tekstekontor. Elevene ble eksponert for engelsk video med norsk tekst og norsk video (dubbet) med norsk tekst, henholdsvis 91 og 98 tekstblokker. I tillegg er det samlet inn resultater fra nasjonale prøver i norsk og engelsk, Carlstens lesetest og ordkjedetesten. Det er også gjort forhåndsintervjuer med elevene om deres vaner for bruk av tv-, dvd-, spill- og internett.

Etter systematisering av datamaterialet fra studien foreligger det nå 5200 bilder av 5.-klassingers øyebevegelser innenfor tekstblokker. Et eksempel på et slikt bilde kan sees under.

I tillegg er store deler av datamaterialet analysert bilde for bilde, fiksering for fiksering, og lagt inn i en oversikt som inneholder bevegelsesmønster, beskrivelse av øyebevegelsene og kommentarer til adferden. Når materialet er ferdig analysert, blir det mulig å fastslå blant annet hvilken strategi 5.-klassinger flest bruker for å lese teksting på tv.

Preliminære funn viser at 5.-klassinger flest flytter blikket fra bildet til teksten når teksten blir eksponert, de leser teksten lineært fra venstre til høyre og flytter så blikket tilbake til bildet. Flere flytter også blikket fra teksten til bildet hvis det skjer noe interessant i bildet, for så å returnere til teksten og fortsette der de slapp. Dette er i tråd med hva de voksne informantene i d'Ydewalles studie fra 1991 gjør, de skifter uanstrengt mellom bilde og tekst. I tillegg kan man i datamaterialet se antydninger til at de svakeste leserne ser på flere 1-linjere, tekstblokker bestående av kun en linje, enn 2-linjere. Hvis dette bekreftees av de forestående analysene, er det et insentiv til å velge 1-linjere fremfor 2-linjere når det tekstes for barn. Dette bør kun gjøres i tilfeller hvor det ikke forringer setningsstrukturen eller går på bekostning av eksponeringstid.

Summary

As the preferred method for translating television, films and other audiovisual material in Norway, subtitling is one of our most read forms of text (Blystad and Maasø, 2004). Janne Skovgaard Kristiansen (2008) found that Norwegians report reading subtitles "automatically", preferring subtitles even when the source language is Norwegian.

The present eye-tracking study examines how subtitles are read – and how the eye-movements vary with pupils' level of reading speed and comprehension. 28 Norwegian 5th graders were exposed to nine minutes of a TV-series relevant to their age and interest, and their eye-movements were analysed.

Referanseliste

Blystad, Espen og Maasø, Arnt, 2004: "Den usynlige teksten – om teksting på norsk fjernsyn". Universitetet i Oslo: IMK-tjenester, institutt for medier og kommunikasjon.

Borell, Jonas, 2000: "Subtitling or dubbing? An investigation of the effects from reading subtitles on understanding audiovisual material". Lund: Lund University Sweden.

- d'Ydewalle, Géry, Praet, Caroline, Verfaille, Karl and og Van Rensbergen, Johan, 1991: "Watching Subtitled Television – Automatic reading behaviour" in *Communication Research*, v18 n5 s. 650–66.
- Holmquist, Kenneth and Nyström, Marcus, 2011: *Eye Tracking. A Comprehensive Guide to Methods and Measures*. New York: Oxford University Press.
- Ivarsson, Jan, 1992: *Subtitling for the Media*. Stockholm: Transedit.
- Ivarsson, Jan og Carroll, Mary, 1998: *Subtitling*. Stockholm: Transedit.
- Jensema, Carl J., 2000: "Eye Movement Patterns of Caption Television Viewers". *American Annals of the Deaf*, v145 n3 s. 275–85.
- Kothari, Brij, Pandey, Avinash og Chudgar, Amita R., 2004: "Reading Out of the "Idiot Box": Same-Language Subtitling on Television in India". In *Information Technologies and International Development* 1544–7529 vol: 2(1) 2004 s. 23–44. Kress, Gunter, 2010: *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*. New York: Routledge.
- Kristiansen, Janne Skovgaard, 2008: "Intralingual subtitling of Norwegian film – representing the audio aspect in the best way possible for both a hearing and a hard of hearing audience". Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Lomheim, Sylfest, 1998: *Skrifta på skjermen. Korleis skjer teksting av fjernsynsfilm?* Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Orero, Pilar (ed.), 2004: *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam Philadelphia: J. Benjamins.
- Rajendran, Dhevi J., Andrew T. Duchowski, Pilar Oreo, Juan Martínez and Pablo Romero-Fresco, 2012: "Effects of text chunking on subtitling: A quantitative and qualitative examination", in *Perspectives* 20:4.
- Rayner, K., 1998: "Eye movements in reading and information processing: 20 years of research." *Psychological Bulletin* 124 (s. 372–422).

Avisartikler

Du gjør ikke barna en tjeneste ved å velge dubbet film. Aftenposten 24. mars 2013. <http://www.aftenposten.no/kultur/--Du-gjør-ikke-barna-en-tjeneste-ved-a-velge-dubbet-film-7157296.html#.UXZygILHIXK> (sist besøkt 23. april 2013).

EU anbefaler: Lav flere undertekster på tv. Politiken 3. april 2013. <http://politiken.dk/kultur/tvogradio/ECE1934896/eu-anbefaler-lav-flere-undertekster-paa-tv/> (sist besøkt 23. April 2013).

Mengde tekst i Borgen er basert på teksten av episode 1 i sesong 2 sendt på NRK våren 2013. Teksten bestod totalt av 4299 ord, 22 755 tegn.

Janne Skovgaard Bjotveit har en master i Literacy Studies fra Universitetet i Stavanger og jobber som nyhets- og direktetekster hos NRK.

Behovet av språkinfrastruktur för direkttextad tv

Rickard Domeij

Med de nya möjligheter den digitala tekniken och språkteknologin ger, kan information och medier göras tillgängliga för fler. Ett aktuellt exempel är utvecklingen av teknik för direkttextad tv baserad på talteknologi som gör att BBC sedan en tid tillbaka textar alla sina program. Men teknikutvecklingen kräver kostsamma språkresurser; för ett direkttextningssystem krävs t.ex. stora mängder systematiskt inspelat och transkriberat tal. Och eftersom det kommersiella intresset för att ta fram sådana resurser för svenska och andra nordiska språk inte är tillräckligt stort, riskerar vi i de nordiska länderna i värsta fall att bli utan sådan teknik. Därför har Språkrådet i samarbete med Sveriges television (SVT) tagit fram ett förslag på hur en nationell språkinfrastruktur som stimulerar utvecklingen av direkttextning på tv och andra tillgängliga tjänster kan utvecklas.

Ökad tillgänglighet till information och service för alla

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska medlemsstaterna ”säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på samma villkor som andra till information och kommunikation” (Artikel 9). Konventionen ställer också särskilda krav på att medierna ska vara tillgängliga för funktionshindrade:

Staterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form. (Artikel 30).

Konventionen pekar på att medierna liksom miljön i övrigt bör utformas enligt principen för universell design, vilken definieras som ”utformning av produkter, miljöer, program och tjänster så att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning”.

En nordisk deklaration¹⁸ om vikten av att använda universell design (UD) för att öka tillgängligheten i samhället presenterades i samband med konferensen “UD 2012 – Inspire, Challenge and Empower” i Oslo i juni 2012. Deklarationen är resultatet av ett samarbete mellan nordiska experter inom UD och ska ses som en del i en nordisk strategi för att främja och öka medvetenheten om betydelsen av UD i samhället.

Textning på tv är ett aktuellt exempel på universell design. Hörselskadades Riksförbund uppskattar att uppemot 700 000 svenskar med en hörselnedsättning i dag har stöd av textningen för att på ett säkert och bekvämt sätt kunna ta del av det som sägs i tv-programmen. Om alla sändningar textades skulle alla dessa personer få tillgång till hela tv-utbudet, samtidigt som många andra skulle ha nytta av det till exempel när man tittar på tv i en miljö där det är svårt att uppfatta det som sägs, som på tåget eller på ett kafé. På samma sätt är talad textremsa nödvändig för synskadade och dyslektiker – och till nytta för alla som har svårt att läsa av olika skäl.

SVT:s sändningstillstånd för 2010–2013 innebär höjda krav på tillgänglighet via text, tal och teckenspråk med hänvisning till FN-konventionen, som också medfört ökade krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i Radio- och tv-lagen (2010:696). Liknande krav ställs på public service-kanalerna i övriga nordiska länder. I dag textas 25 % av alla tv-program i Finland, 45 % i Danmark och 70 % i Sverige (uppgifter för Norge saknas) enligt rapporten Medier för alla? Tillgänglighet till tv i Danmark, Finland, Norge och Sverige (Nordens välfärdscenter 2011). Det uppsatta målet i SVT:s sändningstillstånd är att samtliga program på svenska ska textas med hög kvalitet, även de direktsända. Men för att uppnå det målet behöver SVT utveckla ny teknik för tv-textning baserad på taligenkänning, vilket framgår av den så kallade public service-utredningens förslag (SOU 2012:59).

Talteknologi för ökad tillgänglighet till tv

Det finns många exempel på hur man med hjälp av språkteknologi kan utveckla tjänster och applikationer enligt principen för universell design (se t.ex. Domeij m.fl. 2011) så att de kan användas av så många som möjligt med hänsyn till olika gruppers språkliga behov, till exempel för personer med funktionsnedsättningar, för nationella minoriteter och för personer med svenska som andraspråk.

Talteknologi är ett exempel på en teknik med stor betydelse för att göra information och tjänster mer tillgängliga för alla. Talsyntes har redan blivit en

---

18 <http://udcharter.org/the-charter>

etablerad teknik för att läsa upp text. För personer med synnedsättning eller läs- och skrivsvårigheter har svenskt syntetiskt tal av hög kvalitet blivit allt viktigare i takt med att det används i fler och fler produkter. Uppläsning av webbsidor, dagstidningar och talböcker är några exempel.

Så kallad talande textremsa i tv-kanalerna är ett annat exempel. I maj 2012 lanserade dansk tv, DR, på försök textuppläsning i tv-kanalen DR1. Även TV4 lanserade under 2012 en satsning på ökad tillgänglighet för syn- och hörsel-skadade, bland annat med talande textremsa. SVT har haft talande textremsa sedan 2004, men den har inte slagit igenom, mycket beroende på att den kräver två digitalboxar vilket gör tekniken svåränvänd. Public service-utredningen påpekar detta och föreslår att användbarheten förbättras. I TV4:s version av talande textremsa ringer man upp ett telefonnummer och kan titta tillsammans med seende personer.

En näraliggande teknik är taligenkänning, som tidigare mest har använts av personer med motoriska funktionsnedsättningar för att röststyra datorer och diktera text. Möjligheterna har varit starkt begränsade och användarna har fått lägga ner mycket tid på att träna systemen för olika röster och vokabulär. Nu har taligenkänningstekniken kommit så långt att man kan tala om ett genombrott, vilket leder till helt nya möjligheter att använda tal som alternativ till skrift i mobilen och i andra sammanhang. Det engelska public service-företaget BBC har utvecklat ett taligenkänningssystem för att kunna texta direktsända tv-program (se t.ex. ITU 2011, s. 35). Med hjälp av tekniken textar BBC numera alla sina program. Dansk tv håller på att utveckla ett liknande system som nyligen tagits i bruk på försök. Också SVT ser den nya tekniken som en förutsättning för att göra det möjligt att texta alla sina program.

Men för att utveckla sådan teknik krävs tillgång till kostsamma språkresurser i form av representativa taldatabaser, lexikon och andra språkdata med hög kvalitet. Ett stort problem är att sådana språkresurser är kostsamma att ta fram. Taligenkänningstekniken är därför än så länge förbehållen tv-företag som verkar inom stora språkområden med stort marknadsintresse, som BBC.

Förslag till utveckling av en nationell språkinfrastruktur

Handisam, den myndighet som ansvarar för svensk handikappolitik, föreslog i sitt underlag till handlingsplan för e-inkludering (Handisam 2009) att behovet av statligt stöd för att ta fram språkresurser för tillgänglig tv ska belysas:

I linje med den övergripande målsättningen att skapa så goda förutsätt-

ningar som möjligt för alla att delta i användningen av informations- och kommunikationsteknologi kan staten behöva ta ansvar för utveckling av sådant som inte har förutsättningar att växa fram på marknaden. Ett exempel är ny teknik för att tillgängliggöra information och för att möjliggöra kommunikation.

TV-mediet är för många användare ansedd som den viktigaste kanalen för samhällsinformation. En ny Radio- och TV-lag är föreslagen där vissa krav på tillgänglighet ingår. Statligt ansvar för utveckling av exempelvis databaser för talsyntes, taligenkänning och teckenspråk skulle underlätta tillgängliggörandet av TV-mediet. Samtidigt finns det potential inom en rad andra områden.

Databaserna skulle stimulera framväxten av innovation och nya marknader samtidigt som möjligheterna för delaktighet och jämlikhet inom informations- och kommunikationsområdet förbättrades. Det svenska språket är för litet för att en marknadsutveckling kan förutsättas ta fart. Utvecklingen bör baseras på öppna standarder och en process med öppen programvara¹⁹ bör prövas.

I den digitala agendan (Regeringskansliet 2011) uppmärksammar regeringen behovet av språkliga data och resurser för att stimulera utvecklingen av digitala tjänster genom att slå fast att "det långsiktiga etablerandet av en nationell språkbank med språkdatafrämjar utvecklingen av teknik vilket gagnar språken i Sverige och ökar tillgängligheten till information för alla" (s. 37). Kulturdepartementet uppdrog samma år Institutet för språk och folkminnen (läs: Språkrådet) att ta fram ett beredningsunderlag för att utveckla formerna för drift och samordning för en nationell språkdatabank (ku2011/860/KA). Det har ingått i uppdraget att ta fram en behovsanalys och kostnadsberäkning för projektet, undersöka vilka tillgängliga tjänster som kan användas samt lämna förslag till långsiktig finansiering av språkdatabanken. En viktig utgångspunkt var att databanken bör vara öppen för aktörer som vill använda den som bas för produkt- och tjänsteutveckling.

Som bakgrund till uppdraget skrev regeringen: "För att främja utvecklingen av teknik som ökar tillgängligheten till information för alla har flera berörda aktörer uttryckt behovet av att etablera en nationell språkdatabank med öppet tillgängliga språkdatafrämjar och tillhörande analysverktyg. En nationell språkdatabank avseende det svenska språket, de nationella minoritetsspråken och

---

19 Med öppen programvara avses datorprogram där källkoden är tillgänglig att använda, läsa, modifiera och vidare distribuera för den som vill.

det svenska teckenspråket som omfattas av språklagen (2009:600), kan också utgöra grund för olika tillgänglighetstjänster, till exempel på tv-området.”

I februari 2012 lämnades underlaget till kulturdepartementet i form av rapporten *Infrastruktur för språken i Sverige – Förslag till nationell språkinfrastruktur för det digitala samhället* (2012). Underlaget utreds för närvarande vidare inom Kulturdepartementet. Det förslag som läggs fram i rapporten innebär i korthet att en nationell språkinfrastruktur för talbaserade tjänster stegvis etableras med utgångspunkt i behovet av direkttextning för tv. Det handlar bland annat om att samla in, märka upp och tillgängliggöra stora mängder taldata som sedan kan användas för att träna upp taligenkänningsystemet. Rapporten hänvisar till att utvecklingen av taligenkänning nu står inför ett genombrott, vilket ger stora möjligheter att stimulera teknikutvecklingen och öka tillgängligheten till information och tjänster för alla, förutsatt att erforderlig infrastruktur snabbt kan utvecklas och göras tillgänglig för tjänsteutveckling.

Förslaget innebär dessutom att Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen får i uppdrag att samordna och följa upp arbetet med språklig infrastruktur på nationell nivå. I uppdraget ingår att ta fram en nationell strategi för arbetet med språklig infrastruktur, fortlöpande undersöka språkresursbehovet, inventera språkresurstillgången och förmedla befintliga språkresurser till teknikutvecklare. Språkrådet föreslås också ges ekonomiska möjligheter att finansiera utveckling av andra språkresurser som är språkpolitiskt viktiga men svåra att finansiera på kommersiell väg, till exempel taldata på samiska för utveckling av taligenkänningsteknik för den samiska minoriteten.

En språkpolitik för det digitala samhället

Enligt språklagen (SFS 2009:600) har det svenska samhället ett ansvar för svenskans, det svenska teckenspråkets och de nationella minoritetsspråkens fortlevnad. Det inbegriper ett ansvar att se till att språken kan användas i olika sammanhang, också i digitala sammanhang (se Domeij 2008, 2010).

För internationellt gångbara språk som engelska finns marknadsmässiga förutsättningar att utveckla nödvändiga språkresurser som grund för teknikutvecklingen. För svenska och många andra språk är förutsättningarna inte lika goda (se t.ex. Borin m.fl. 2012). En vanlig orsak till det är bristande lönsamhet och konkurrens. I värsta fall saknas helt marknadsmässiga förutsättningar för att ta fram teknik för en viss tillämpning. Det är snarare regel än undantag för de flesta minoritetsspråk. Konsekvensen blir att vi kan få vänta många år innan samma teknik finns för svenska. När tekniken väl finns fungerar den ofta inte lika bra för svenska som för engelska, vilket beror på att man inte har gjort det ofta omfattande arbete som krävs för att anpassa tekniken till det svenska

språket fullt ut med hänsyn till skillnader i ordbildningssystem och grammatik.

När det kommersiella intresset inte är tillräckligt stort behöver samhället ta ansvar för att skapa den språkliga infrastruktur som krävs för att tillgodose behovet av språkresurser och driva på teknikutvecklingen så att vi i Sverige och andra nordiska länder kan ta del av de nya tekniska möjligheterna på någorlunda lika villkor som mer internationellt gångbara språk. Detta är en central språkpolitisk uppgift i det digitala samhället. Uppgiften har avgörande betydelse för flera politikområden och syftar till att

- skydda och främja språken och språkanvändningen i Sverige (språkpolitik)
- öka tillgängligheten till information och service för alla (språkpolitik, socialpolitik, integrationspolitik och it-politik)
- stimulera teknikutvecklingen och stärka konkurrenskraften internationellt (närings- och it-politik).

I den tidigare nämnda nordiska rapporten om tillgängliga medier (Nordens välfärdscenter 2011) nämns avsaknad av språkteknologisk utveckling som en av tre huvudorsaker till att alla inte har tillgång till tv i Norden. Rapporten är undertecknad av de nordiska handikapporganisationerna som skriver:

En fælles nordisk udfordring er udvikling af sprogteknologi til brug for tekstning og oplæsning af undertekster. De nordiske lande er små sprogråder, og derfor driver markedsandele ikke udviklingen af sprogteknologi. Derimod er behovet for oplæsning af undertekster stort, fordi vi i de nordiske lande har tradition for at tekste udenlandske udsendelser.

Undertextning av tv-program är ett exempel på att vi i de nordiska länderna har en gemensam tradition att förvalta både språkligt och demokratiskt sett. Därför bör vi också gemensamt anta utmaningen att stimulera utvecklingen av den teknik som krävs för att göra medierna i de nordiska länderna tillgängliga för alla med hänsyn till olika språkliga och kommunikativa behov.

Summary

With the new possibilities that language technology offers, information and media can be made available to more people. A recent example is the development of computer systems for tv-subtitling using speech technology. Such technology makes BBC able to subtitle all their programs. However, the technology requires expensive language resources such as large amounts of

systematically recorded and transcribed speech. And because the commercial interest to develop such resources for Swedish and other Scandinavian languages is not great enough, we run the risk of being without such technology. Therefore, the Language Council in cooperation with the Swedish National Television (SVT) developed a proposal on how a national language infrastructure that stimulates the development of tv-subtitling and other accessible digital services can be developed.

Emneord: språkteknologi, taligenkänning, undertextning, språkinfrastruktur, språkresurser.

Referenser

- Borin, Lars, Brandt, M., Edlund, J., Lindh, J. och Parkvall, M. (2011). Svenska språket i den digitala tidsåldern. Metanets vitböcker. Springer.
- Domeij R. (red.) (2008). Tekniken bakom språket. Språkrådets skrifter 9. Norstedts förlag.
- Domeij, Rickard (2010). En språkpolitik för internet. Rapporter från Språkrådet 2. Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.
- Domeij, R., Breivik, T., Halskov, J., Kirchmeier-Andersen, S., Langgård, P. och Moshagen, S. (red., 2011). Språkteknologi för ökad tillgänglighet – vilka möjligheter finns? Utarbetad av Astin för Nätverket för de nordiska språknämnderna. Linköping university electronic press. ISBN 978-91-7393-094-9.
- Handisam (2009). Rätt från början – underlag till handlingsplan för e-inkludering. Rapport från Handisam.
- Infrastruktur för språken i Sverige. Förslag till nationell språkinfrastruktur för det digitala samhället. (2012). Beredningsunderlag för att utveckla formerna för en nationell språkdatabank enligt regeringsuppdrag Ku2011/860/KA.
- ITU (2011). Making television accessible. International Telecommunication Union och G3ICT.
- Nordens välfärdscenter (2011). Medier för alla? Tillgänglighet till tv i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Rapport från ett möte mellan tre nordiska samarbetsorgan för funktionshindersonsorganisationer.

SOU (2012:59) Nya villkor för public service. Kulturdepartementet, Public servicekommittén (Ku 2011:05).

Rickard Domeij är doktor i datorlingvistik och arbetar som språkvårdare på Språkrådet i Sverige med språk och it som specialområde.

Dansk og svensk –Fra nabosprog til fremmedsprog?

Mari Bacquin & Robert Zola Christensen

Hvor godt forstår den unge generation af danskere og svenskere hinanden? Ikke særlig godt, ifølge en undersøgelse foretaget i Malmø og København i efteråret 2012 og foråret 2013. De unge synes heller ikke at være synderligt optaget af, hvad der foregår ligeovre på den anden side af Sundet, hvilket er tankevækkende i en tid, hvor mulighederne for at bevæge sig mellem nabolandene aldrig har været bedre, og den generelle globalisering er mere aktuell end nogensinde. Vi har kigget på udviklingen, siden Øresundsbroen stod færdig, og vi vil rejse spørgsmålet, om det eventuelt er blevet tid til at opgive den traditionsbundne og delvis romantiske synsmåde, vi har haft, når det gælder de to landes samhørighed og sprog.

Af geografiske, samfundsmæssige, kulturelle og sproghistoriske årsager har der i sprogforskningen og i uddannelsessystemet været en tilbøjelighed til at betragte dansk og svensk som nabosprog snarere end fremmedsprog. Baggrunden er den, at både dansk og svensk tilhører den nordiske sprogstamme, og at der helt frem til middelalderen var tale om et nogenlunde homogent dialektområde i det dansk-svenske område. Men herefter, i forbindelse med etableringen af stadig mere selvstændige nationalstater, rigsmålenes opståen og konsolideringen af skriftsprogene, begyndte sprogene at bevæge sig væk fra hinanden, og det er de sådan set blevet ved med lige siden. Denne udvikling har betydet, at hvor folkedigtningen nogenlunde gnidningsfrit kunne trades i Skandinavien i middelalderen, og svenske og danske købmænd udmærket kunne forstå hinanden engang i tiden, ja, så har indbyggerne i de to lande fået stadig vanskeligere ved at kommunikere med hinanden, når de har krydset grænsen. Det er i hvert fald, hvad undersøgelser, der er foretaget på området i flere omgange, har kunnet bekræfte (Maurud 1976; Bø 1978; Börestam 1994; Lundin & Christensen 2001; Delsing & Lundin Åkesson 2005).

I denne artikel vil vi, med udgangspunkt i en spørgeskemaundersøgelse foretaget efteråret 2012 og foråret 2013 i gymnasieskoler på begge sider af Sundet, præsentere, hvordan de unge oplever den gensidige, mundtlige sprogforståelse. I forlængelse heraf vil vi diskutere, om udviklingen er ved at

kulminere i to sprog, der ligger så langt fra hinanden, at det er blevet tid til at overveje, om vi bør betragte dem som fremmed- snarere end nabosprog.

Vi er naturligvis udmærket klar over, at det er en provokerende betragtningsmåde, men vi taler om sproghistorie *in it's making* så at sige, og under alle omstændigheder må vi tage virkeligheden til efterretning, som den ser ud, og ikke fastholde den i normative, ideologiske forestillinger om, hvordan den burde være. Når vi om hundrede år kigger tilbage til den tid, vi befinder os i nu, er det altså muligt, at vi vil se tilbage på en periode, fra slutningen af det tyvende århundrede til et stykke ind i det enogtyvende, hvor dansk og svensk gik fra at være nabosprog til at blive fremmedsprog.

Et sådant paradigmeskifte ville naturligvis få store konsekvenser for, hvordan svensk og dansk skal indplaceres i nabolandets uddannelsessystem, samt hvilken status, de to sprog skal tildeles i centraladministrationen. Vi ser allerede visse tendenser, hvad det første angår. I mange skånske gymnasieskoler er det inden for de sidste ti år blevet muligt at vælge dansk som fremmedsprog på linje med f.eks. tysk, fransk og spansk, og på Lunds Universitet, hvor denne artikels forfattere begge er ansat, var danskstudiet tidligere tæt knyttet til studiet af de øvrige nordiske sprog i et komparativt perspektiv, men bliver nu mere udbudt som et selvstændigt emne.

Det kan altså godt være, at dansk og svensk *geografisk* og *genetisk* set er nabosprog, men hvad nu, hvis vi ikke forstår hinanden i *praksis*?

Nabosprog versus fremmedsprog

Siden Einar Haugens pionerundersøgelser af dansk, svensk og norsk sprogforståelse i starten af 1950'erne er *semikommunikation* blevet benyttet som betegnelse for, at der skulle foreligge en situation vi skandinaver imellem, hvor vi hver især kan tale vores eget sprog, men alligevel blive forstået af hinanden (Haugen 1966; Kloss 1978).

Selv om indebyrden af begrebet semikommunikation siden er blevet diskuteret og problematiseret i flere omgange (f.eks. Braunmüller 2002), er der en vis rimelighed i at definere nabosprog som sprog, hvor samtalepartnere mellem to forskellige modersmål er i stand til at kommunikere forholdsvis ubesværet med hinanden på trods af den støj, ulighederne afstedkommer, og den milde akkomodation, situation kræver. Vikør definerer semikommunikation som "the trickle of messages through a rather highlevel of 'codenoise'", og med "codenoise" mener han de forskelle i de sproglige koder, som i og for sig ikke forhindrer forståelse, men ikke desto mindre vanskeliggør den (Vikør 1993:119).

For fremmedsprog er det derimod nødvendigt, at den ene af parterne be-

mestrer den andens sprog, eller at de i fællesskab vælger et tredje sprog som *lingua franca*. Denne stipulative og noget løse definition af fremmed- og nabosprog kan naturligvis ikke anvendes til at tage objektivt mål af, hvordan virkeligheden rent faktisk ser ud, men den er ikke desto mindre velegnet i en undersøgelse som vores, der tager sigte på, hvordan vi faktisk oplever det sprog, der bliver talt i det geografiske naboland.

Undersøgelsens design og informantpopulation

Som informantpopulation har vi udset gymnasieelever fra København og Malmø. På den danske side blev det elever på Borupgaard Gymnasium og Ørestad Gymnasium med i alt 236 elever. På den svenske side deltog Pauli Gymnasium, Bernadottegymnasiet og S:t Petri i Malmø med 210 elever. Majoriteten var 16-18 år med kun få afvigelser.

Gymnasieskolen er ikke helt symmetrisk i Danmark og Sverige, når det gælder programmer og uddannelsesforløb, men til vores formål er det fuldt tilstrækkeligt, at der er tale om elever med en spredning på de forskellige år-gange og linjestudier. Der er flere grunde til, at vi har valgt netop gymnasieelever som vores informanter. De tilhører den unge generation, og det er den, der i fremtiden vil afgøre, hvordan henholdsvis svensk og dansk vil blive opfattet. Der er også den helt praktiske årsag, at gymnasieelever optræder i veldefinerede klynger af 20-30 stykker per klasse, der er lette at gå til. Hertil kommer, at den undersøgelse, vi har foretaget nu i 2012-2013, overlapper en lignende undersøgelse foretaget år 2000, da Øresundsbroen netop stod færdig (Lundin & Christensen 2001). En del af spørgsmålene er de samme, og ved at holde informantpopulationen konstant, giver det et bedre sammenligningsgrundlag de to undersøgelser imellem. Resultaterne fra det tidligere studie vil løbende blive inddraget i det omfang, det synes relevant.²⁰

Endvidere er valget faldet på Malmø og København, fordi de to storbyer ligger tæt på den fælles grænse, og det niveau af sprogforståelse, vi finder her, må forventes at være højere, end hvis vi henlagde vores feltstudier længere væk fra grænseområdet. Det samme må formodes at gælde den gensidige interesse, eller mangel på samme, danskere og svenskere tilkendegiver.

Undersøgelsen er af den kvantitative, selvrappporterende slags, hvor eleverne, der ikke blev orienteret om, hvad den helt specifikt gik ud på, blev bedt om at udfylde et elektronisk spørgeskema (se bilag). Resultaterne blev regi-

---

20 Spørgeskemaundersøgelsen i år 2000, der foregik manuelt, blev ikke alene foretaget i Malmø (202 informanter) og København (100 informanter), men tillige i Växjö, Helsingborg og Næstved. De sidstnævnte byer er sorteret fra, når vi i det følgende sammenholder med vores studie.

streret og behandlet på en server under googledocs. Overordnet var hensigten at tage et mål af, om de unge synes, at det er let eller svært at forstå deres naboer, og om de oplever, at de selv bliver forstået. Metoden var at lade eleverne angive svarene på en graderet skala, og ud over dansk og svensk blev der også spurgt til, hvordan de havde det med engelsk. Hvorfor det er interessant, vender vi tilbage til. I hvilken udstrækning de opfattede henholdsvis dansk, svensk og engelsk som smukt eller grimt skulle de også gradere. Eftersom det er et velkendt faktum, at sprogforståelsen er afhængig af den faktiske interaktion sprogbrukerne imellem (se f.eks. Weinreich 1953 og Wardhaug 1998), spørges der også efter karakteren og omfanget af den kontaktflade, fysisk og mediemæssigt, eleverne havde med nabolandet.²¹

Kontaktflader

Da Øresundsbroen stod færdig for snart 13 år siden, hilste de unge tronarvinger, kronprins Frederik og kronprinsesse Victoria, på hinanden midt på broen, hvor de, som et iscenesat forvarsel om den fremtidige udveksling og integration, vi ville kunne forvente os i fremtiden, trykkede hænder. Disse forventninger er imidlertid kun blevet indfriet i et vist omfang, også ifølge vores undersøgelse.

Det første, der falder i øjnene, er, at ikke mindre end 88 % af de unge danskere kun er på den svenske side en gang om året eller endnu sjældnere. Det er så godt som aldrig, og det er bemærkelsesværdigt i en tid, hvor togene kører hvert tyvende minut mellem København og Malmø, og strækningen ikke tager mere end godt 25 minutter at tilbagelægge.

Som det fremgår er 5 % i Sverige cirka en gang om måneden, mens ingen af de adspurgte er der cirka en gang om ugen. Det overordnede billede er altså, at de unge danskere i meget ringe udstrækning bevæger sig østpå.

Så ser det straks lidt anderledes ud for svenskernes del. De er betydeligt

²¹ I resultatet har vi fjernet de svar, som kom fra personer, der havde nære familierelationer til nabolandet.

oftere i Danmark. 21 %, altså hver femte, er der cirka en gang om måneden, mens samme tal for danskernes vedkommende ligger på 5 %.

Sammenligner vi med undersøgelsen fra 2000, fremkommer den overraskende kendsgerning, at de unge danskere procentuelt set er lige så lidt i Sverige i dag som dengang. I 2000 oplyste 89 %, at de tog til Sverige én gang om året eller mindre, og de øvrige tal fordeler sig nogenlunde som i dag. Broen har altså ikke haft nogen gennemslagskraft blandt de unge danskere.

Når det gælder Sverige, har udviklingen siden 2000 været endnu mere uventet. Hvis vi kan stole på de tal, vi har indhentet, rejser svenskere i aldersgruppen 16-18 i realiteten mindre frem og tilbage over Sundet i dag end på omkring det tidspunkt, da Øresundsbroen stod færdig. Dengang udgjorde mængden, der var i Danmark én gang om året eller mindre, 70 %, mens den i dag er steget med 7 procentpoint til 77. Samtidig tager 21 % af de unge til Danmark én gang om måneden mod 35,6 % i 2000. Disse resultater må siges at være slående med den nye infrastruktur in mente.²²

Før og nu

At trafikken mod Danmark fra Sverige er større end vice versa, kan ikke siges at være uventet. Det skal ses i lyset af, at Øresundsbroen forbinder en provins med en hovedstad, der i rigt mål tilbyder kulturelle oplevelser, uddannelses- og arbejdspladser. I forlængelse heraf er det da også naturligt, at flere svenskere end danskere kunne være interesseret i at studere, arbejde eller bo i nabolandet. Dog kommer det bag på os, når vi kigger på tallene, at forskellen er så stor, som den er.

Hvis vi sammenligner medundersøgelsen fra 2000 er denne asymmetri endda blevet væsentlig større. Dengang var der 19 % af danskerne, der sagde ja, og blandt svenskerne 48 %. Forskellige faktorer kan forklare attitudeforandringer på kort og lang sigt. Ikke mindst de økonomiske konjunktursvingninger synes

²² Vi har kontaktet Øresundskonsortiet uden at kunne tilvejebringe mere omfattende statistikker over, hvor ofte de unge, vi interesserer os for, rejser mellem Danmark og Sverige.

at spille en rolle. I begyndelsen af 2000-talet, da broen var færdig, stod den danske krone markant stærkere end den svenske, og Sverige oplevede samtidig økonomisk stagnation. Det betød, at det på den ene side var interessant for danskere at købe ind og bosætte sig i Skåne, mens det for svenskernes vedkommende var lukrativt at søge arbejde i Danmark. En særlig gruppe af danskere, der slog sig ned i Sverige af politiske og praktiske grunde, var dem, der på grund af de danske familiesammenføringsregler ikke kunne få deres udenlandske ægtefælle med ind i Danmark. Inden for de sidste 5-10 år har en hel del af de unge danske familier dog valgt at flytte tilbage til Danmark, efterhånden som børnene nåede skolealderen, huspriserne faldt i Danmark og nye regler på indvandreområdet ændrede forholdene for de blandede ægteskab.

Tendensen, at svenskere er mere orienteret mod Danmark end omvendt, bekræftes, når vi kigger på de svar, der vedrører, hvorvidt informanterne er interesseret i at lære det geografiske nabosprog.

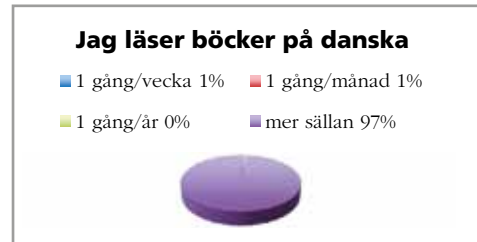

Hele 67 % af danskerne kan ikke tænke sig at lære svensk, mens en lige så stor procentandel, 66 %, af svenskerne siger ja til at lære dansk. Da Teleman gennemførte sine undersøgelser (1981a+b) og konstaterede, at det siden anden verdenskrig har været mere profitabelt for danskere at lære sig svensk end vice versa, var den økonomiske situation en anden, men faktum er, at allerede resultaterne, der fremkom i rapporten fra år 2000 (Christensen & Lundin), pegede i modsat retning. I dag ser vi, at den globale regression i 2008 også har ramt det danske arbejdsmarked, der nu ikke er i stand til at optage svensk arbejdskraft i samme udstrækning som tidligere (Øresundskonsortiet 2013), men vi kan endnu ikke se, at det har haft noget gennemslag i de unge svenskeres indstilling.

Mediemæssig kontakt

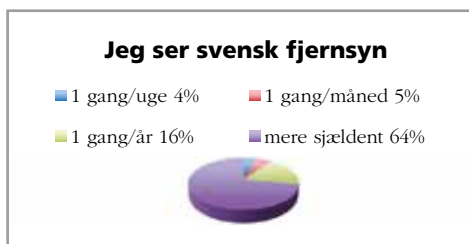
Nu kunne man forestille sig, at den kontakt, vi i dag har med nabolandet, ikke nødvendigvis er af den fysiske slags, hvor vi forflytter os geografisk. Vi kan også komme i berøring med hinandens sprog via forskellige medier: bøger, fjernsyn med mere. I sin undersøgelse fra 1994 identificerer Börestam

Uhlmann massemedierne som en vigtigt faktor, der kan fremme og fastholde nabosprogsforståelse. Det ser imidlertid ikke ud til at kunne bidrage i nogen videre udstrækning, når det gælder nutidens unge. Svarene viser nemlig, at de så godt som ikke læser hinandens bøger på originalsprog:

97 % læser danske bøger en gang om året eller mindre, og det tilsvarende tal ligger på 90% for danskernes vedkommende. Her er der ikke sket nogen ændring siden år 2000.

På spørgsmålet om, hvor ofte informanterne ser på dansk respektive svensk fjernsyn, ser svarene ud som følger:

Vi kan altså ikke sige, at man i udpræget grad ser på de programmer, nabolandet udbyder, men det fremgår, at svenskerne ser en anelse mere dansk fjernsyn end danskerne ser svensk. Hvis vi kigger på det månedlige og ugelige forbrug, er det også værd at bemærke, at de tilsvarende tal i 2000 så helt anderledes ud. Dengang var der ikke mindre end 39 % af svenskerne, der så dansk TV én gang om ugen og 21% én gang om måneden. I Danmark så 21 % svensk TV hver uge og 37 % en gang om måneden. Vi ser altså et markant fald, og svaret på det, skal vi ikke kun lede efter i den dalende interesse for nabolandet, vi har påvist blandt de unge, men også i den udvikling inden for fjernsynsmediet, der påbegyndte for 20-30 år, og som stadig tiltager: Vi får flere og flere tv-kanaler, nationale som internationale, hvilket betyder at nabolandets kanaler, der tidligere var det eneste alternativ, forsvinder i mængden. Tidligere var udsendelserne fra nabolandet utvivlsomt med til at holde niveauet

af sprogforståelse oppe, ligesom det eventuelt kunne fastholde og udvikle en generel interesse for landet lige ovre på den anden side.

Det er dog vigtigt i denne sammenhæng at være opmærksom på, at selvom svenskerne ikke zapper over på de danske kanaler, så har de dog mulighed for at se rigeligt med programmer produceret i Danmark med svenske undertekster i svensk tv. Det gælder de internationalt anerkendte danske tv-serier som f.eks. *Rejseholdet* (2000-2003), *Ørnen* (2004), *Forbrydelsen* (2007-) og *Borgen* (2010-). Dertil kan lægges den fælles dansk-svenske serie *Broen*, hvor de danske skuespillere er forsynet med svenske undertekster i Sverige, og de svenske med danske i Danmark.

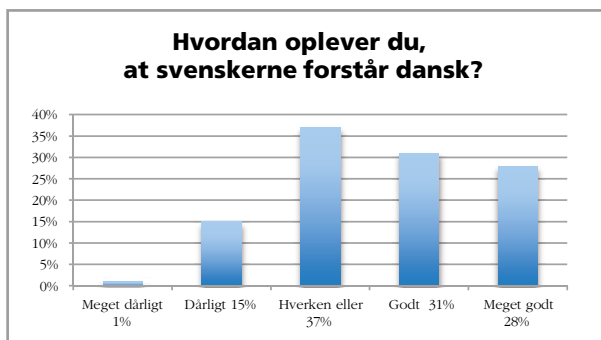
Hvor eksporten går fra Danmark til Sverige, når det gælder tv-serier, går den primært den anden vej, når varen er skønlitteratur. Krimiforfattere som Camilla Läckberg, Liza Marklund, Henning Mankell, Stieg Larsson m.fl. sælger stort i dansk oversættelse.

Afslutningsvis kan vi altså konkludere, at Danmark og Sverige så godt som ikke er i kontakt med hinanden, når det gælder medier på uoversat sprog.

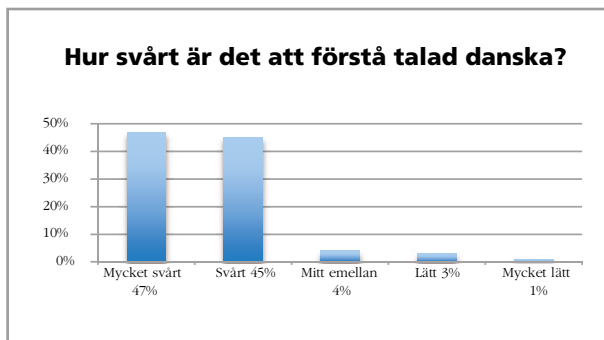
Forstår vi så hinanden?

Vi tager nu fat på studiets primære formål, nemlig at undersøge, hvilke erfaringer de unge har med at forstå hinanden, samt hvilke kommunikationsstrategier de vælger at benytte i blandende samtalerum. Med henblik på at muliggøre en sammenligning har vi som udgangspunkt valgt den attitudeundersøgelse, som blev anvendt i rapporten år 2000 (Christensen & Lundin). Det drejer sig om relativt simple femgraderede Osgood-skalaer bygget på princippet om semantisk differens (se Bijvoet 1998:52). Eleverne blev sat til bedømme forskellige parametre i forhold til adverbier eller adjektiviske modpoler, der gik fra *meget let* til *meget svært*, fra *meget dårligt* til *meget godt* og fra *smukt* til *grimt*.

På spørgsmålet om, hvordan danskerne oplever, at deres samtalepartner fra Sverige forstår dem, svarer de følgende:

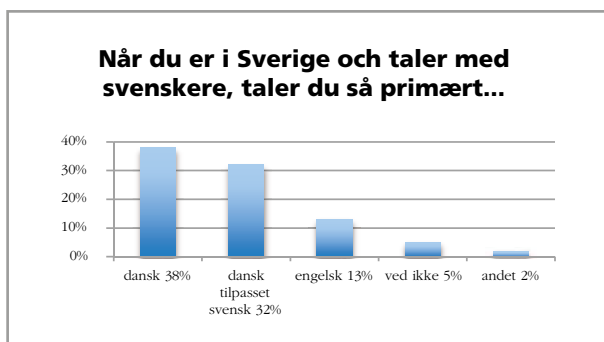

Vi ser, at størstedelen af de adspurgte hovedsageligt graderer naboernes sprogforståelse som *hverken eller*(37%) og *god* (31%) efterfulgt af *meget god* (28%). Dette synes at være en relativt højestimeret sprogforståelse, og resultatet konvergerer på ingen måde med, hvordan svenskerne selv rapporterer, at de begriber dansk:

Majoriteten, ikke mindre en 92 %, svarer, at det er *svårt* til *mycket svårt*. Kun én procent svarer, at det er *mycket lätt*, og de resterende fordeler sig med 4% på *mitt emellan* och 3% på *lätt*. Hvis vi sammenligner med feltstudiet år 2000, er oplevelsen af, at dansk er vanskeligt, steget med ikke mindre end 19 %, hvilket afspejler, at den generation, vi analyserer i dag, er mindre i Danmark, end den generation vi analyserede i 2000, ligesom de ser mindre dansk fjernsyn og læser færre danske bøger.

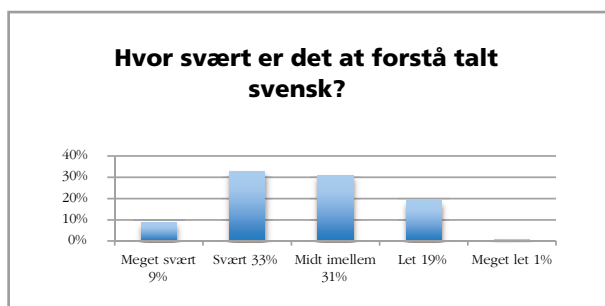
Fejlagtigt tror danskerne altså, at svenskerne forstår dansk, og det er sikkert på den baggrund, at de angiver, at det er deres eget modersmål, eventuelt med en vis tilpasning til svensk, de anvender, når de er i Sverige.

Men hvordan er det muligt at udtale sig om gensidig begribelighed og akkommodation, når der ikke foreligger en egentlig sproglig kontakt? De unge dan-

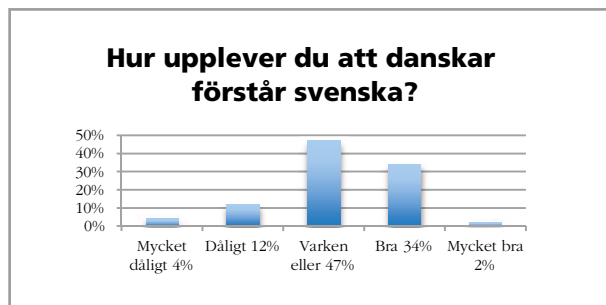
skere er jo praktisk taget aldrig i Sverige, og når de bliver spurgt om, i hvilke udstrækning de omgås med svenskere, siger tallene det samme. Det er derfor fuldt muligt, at de unge danskers udsagn i højere grad afspejler, hvordan de forestiller sig, at en ordveksling med en person fra nabolandet skulle kunne eller burde udspille sig, og kun i mindre grad, hvordan den rent faktisk gør det.

Når vi ser på, hvordan danskerne bedømmer deres egen evne til at forstå svensk, bliver der også peget i den retning.

42 % anser, at talt svensk er *svært* til *meget svært* at begribe. I 2000 var det tal 80 %, og det tal skulle altså være faldet til godt det halve, 42%, samtidig med at danskerne er mindre i kontakt med talt svensk. Det er svært at forestille sig i betragtning af, at tidligere forskning, som allerede nævnt, har demonstreret, at sprogforståelsen står i et direkte forhold til omfanget af den interaktion, der finder sted sprogbrugerne imellem (f.eks. Weinreich 1953 og Wardhaug 1998). Når vi dykker ned i tallene, er der ikke en tydelig sammenhæng mellem bedømmelsen af egne evner til at forstå svensk og frekvensen af besøg i nabolandet, hvad der burde have været. En mulig anledning til, at svarene falder så anderledes ud, kan skyldes, at informanterne i undersøgelsen år 2000, ud over spørgeskemaet, helt konkret blev udsat for en læse- og høreforståelsesprøve og derved i situationen erfarede, hvor vanskeligt det rent faktisk var. I vores undersøgelse er der udelukkende tale om selvrapportering uden forudgående test.

I svenskernes bedømmelse af danskernes evne til at forstå svensk giver størsteparten, næsten halvdelen, et tretal på den femgraderede skala, hvilket kan betyde, at der ikke rigtig bliver taget stilling.

Men hvis vi så kigger på de sproglige strategier, svenskerne, der langt oftere er i Danmark og altså i større udstrækning bliver konfronteret med den reelle sprogsituation, benytter, er det slående, at ikke mindre end 42 % slår over i engelsk. Det tal er for danskerens vedkommende 13 %. Det er alt andet lige ikke så få samlet set, og det sender et signal om den status, engelsk har fået i dag.

English?

I tidligere studier over samtalestrategier i blandende samtalerum mellem skandinavere er det blevet slået fast, at engelsk ikke i større udstrækning udses som strategi (Vikør (1993), Börestam Uhlmann (1994) og Teleman (2001)). Når ikke mindre end 42 % af svenskerne vælger at tale engelsk, vidner det om, at der eventuelt er ved at indfinde sig en ændring i den sproglige omgang, svenskere og danskere har med hinanden.

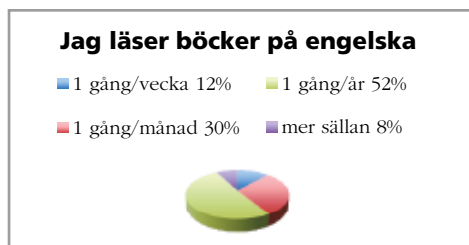
At engelsk byder sig til som et egnet alternativt skyldes ikke kun de vanskeligheder, vi kan opleve med at forstå det geografiske nabosprog, men også den stilling, engelsk er ved at få i dag som et sprog, de fleste unge behersker bedre end nogen generationer før dem. Engelsk er kommet på skoleskemaet i de helt små klasser, vi udsættes for engelsk på nettet, i medierne og både dansk og svensk bliver i stadig højere grad blandet op med engelske gloser og udtryk.

Vores undersøgelse taler også sit tydelige sprog om, at det er den udvikling,

der er i gang. De unge i begge lande anser, at det er *let* til *meget let* at forstå mundtlig engelsk. De er altså af den opfattelse, at de begriber engelsk betydeligt bedre end deres geografiske nabosprog.

Vores undersøgelse viser også, at de unge danskere og svenskere i relativ stor udstrækning læser bøger på engelsk.

Konklusion

Vi kan altså fastslå, at danskere og svenskere stadig anser, at de forstår hinanden i en vis udstrækning, men at oplevelsen synes mere at basere sig på en normativ opfattelse af sprogenes nærhed end på den faktiske virkelighed. Der viser sig også at være en tydelig tendens til at vurdere naboernes evner til at forstå det sprog, man selv taler, højre, end de selv oplever det.

Hvis vi vender tilbage til spørgsmålet om semikommunikation, som vi indledningsvis introducerede, ja, så er den grundlæggende forudsætning for, at den overhovedet skal kunne finde sted, nemlig at samtaleparterne møder hinanden, kun til stede i et begrænset omfang. Samtidig, som det er fremgået, er de unge ikke i videre udstrækning engageret i, hvad nabolandet har at tilbyde, når det gælder fjernsyn og bøger på originalsprog. Den stigende globalisering, EU-medlemskab og et stadig mere internationalt og mobilt arbejdsmarked, betyder formodentlig også på et mere overordnet plan, at vi ikke orienterer os i samme udstrækning mod hinanden, som vi har gjort tidligere. Overhovedet

synes forestillingen om skandinaviske fællesskab, som vi har været vidne til i historien, at være et overstået kapitel. Men det fremgår også, og det allerede i rapporten fra 2000, at svenskerne i væsentlig højere grad end danskerne er åbne over for at bo, arbejde eller studere i Danmark, og en hel del er parat til at lære sproget. Dette har fluktueret gennem årene på baggrund af konjunktursvingninger, politiske forhold og andet, hvilket indebærer, at trenden udmærket kan ændre sig igen.

I undersøgelsen i 2000 var en af de vægtigste konklusioner, at informanter med anden etnisk baggrund i særlig grad var udfordret, når det gjaldt det geografiske nabosprog. Denne faktor giver stort set intet udslag i vores studie, og det lader til at forholde sig sådan, at det fortrin, etniske danskere og svenskere måtte have haft tidligere, er forsvundet. Det kan dels bero på, at den indvandrer-generation, der vokser op nu, er blevet bedre integreret, samt at de etniske danskeres og svenskeres sprogforståelse er dalet.

Vores undersøgelse synes også at bekræfte, hvad andre studier før denne har slået fast, nemlig at danskere er bedre til at forstå svensk end vice versa. Det beror uden tvivl på, at dansk siden middelalderen har gennemgået en udvikling mod stadig mindre distinkt artikulation. Ja, det anses blandt visse forskere, at danske børn er forsinket i deres indlæring af talesproget i forhold til f.eks. svenskere på den baggrund (Bleses & Basbøll 2009). Under alle omstændigheder: Hvis dansk udtalemæssigt har fjernet sig så meget fra det fælles urnordiske udgangspunkt, at mere end 90 % af de unge svenskere synes det er svært at forstå den, og at 42 % går over til at tale engelsk, ja, så synes det rimeligt at stille spørgsmålstegn ved, om der rent faktisk foreligger semikommunikation.

For de unge, som ikke forstår, hvad der bliver sagt, og har problemer med at gøre sig forståelig, ligger det i dag lige for at slå over i engelsk. Begge sider af Sundet, som vores studier viser, påskønner det mere, forstår det bedre og kommer oftere i kontakt med det. Til trods for det, er der vel næppe nogen, der vil kalde engelsk for et nabosprog? Netop forestillingen om skandinavismen, den ydre sproghistorie, har i vid udstrækning ligget til grund for den opfattelse at det, der blev talt i landet ved siden af, var et nabosprog. Vi kan konkludere, at det nok kan være, at dansk og svensk er nabosprog genetisk og geografisk, men ikke helt så tydeligt i praksis længere. Vi må også forvente, at procentdelen, der taler engelsk, vil øge, og at engelsk inden for en overskuelig fremtid bliver det tredje sprog, danskere og svenskere taler sammen.

Når dette er sagt, gælder det imidlertid stadig, at de to sprog i den grad besidder mange ligheder, og måske er det blevet tid til at nærme sig forholdet

mellem dansk og svensk på en ny måde. I stedet for at sige, at der er tale om et nabosprog, man burde forstå, kan vi sige, at der er tale om et fremmedsprog, der er let at lære.

Summary

How well do the young generation of Danes and Swedes understand each other? Not very well, according to a study carried out in Malmö and Copenhagen in the autumn of 2012 and the spring of 2013. The young people do not seem particularly concerned about what is going on just on the other side of the Sound (Øresund), which is thought-provoking in a time when the opportunities to move between the neighbouring countries have never been better, and globalization is more current than ever. We have looked at this development since the Øresund Bridge was completed, and we will raise the question whether it may be time to abandon the traditionally bound and partly romantic view we have had when it comes to the two countries' solidarity and languages.

Referencer

- Bacquin, Mari & Zola Christensen, Robert 2010. "När bara det bästa ändå bliver för lite – eller när idiomatiken går förbi översättaren". IASS-konferensen i Lund.
- Bacquin, Mari & Zola Christensen, Robert 2011. "När sommerfugle bliver till sommarflugor – eller när grannspråk blir främmandespråk", *Språk i Norden 2011*.
- Bleses, Dorthe & Basbøll, Hans: "Er dansk sværere at tilegne sig end svensk?" WWW.sprog museet.dk lesedato 09.11.2009.
- Braunmüller, Kurt 2002: "Semicommunication and accomodation: observations from the linguistic situation in Scandinavia", *International Journal of applied linguistics* vol. 12, No. 1
- Bø, Inge 1978: *Ungdom og naboland. En undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråksforståelsen*. Rogalandforskning 4, Stavanger.
- Börestam Uhlmann, Ulla 1994: *Skandinaver samtaler. Språklige och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, Norrmän och svenskar*. Textgruppen i Uppsala.

- Delsing, Lars-Olof & Lundin Åkesson, Katarina 2005. *Håller språke tihop Norden? En forskningsrapport om Ungdomars förståelse av danska, svenska och norska* (TemaNord 573). Copenhagen: Nordisk ministerråd.
- Haugen, E. 1966. "Semicommunication: The language gap in Scandinavian", i *Social Inquiry* 33.
- Kloss, H. 1967. 'Abstandlanguages and Ausbaulanguages', i *Anthropological-linguistics* 9.
- Lundin, Katarina & Zola Christensen, Robert 2001. *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000*. Nordlund
- Lundin, Katarina & Zola Christensen, Robert 2001. "Kommunikationsstrategier i svensk-danska samtalerum – några Inledande iakttagelser" *Språk i Norden 2007*.
- Maurrud, Övind 1976: *Nabospråkförståelse i Skandinavien. En undersökelse om gjensidig förståelse av tale- och skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13, Stockholm.
- Osgood, Charles E. 1969: "The nature and measurement of meaning", i *Semantic differential technique*. Chicago.
- Sanders, Hanne 2007. "Öresundsregionen i avisen. Danmark i Sydsvenska Dagbladet 1895-2005", i *Öresundsgränser. Rörelser, möten och visioner i tid och rum*, Stubbergaard
- Telemann, Ulf 1981a: "Om förståelse i allmänhet och om förståelse via grannspråken i synnerhet. Referat och kommentar till diskussionen i sektionen Den lexikala-semantiska komponenten i den nordiska hörförståelsen", i *Internordisk språkförståelse*.
- Telemann, Ulf 1981b: Dansk-svensk hörförståelse: Är det orden eller uttalet som är mest hindersamme? I *Internordisk språkförståelse*.
- Telemann, Ulf 2001 (u.a.): *Øresundsspråk*
- Vikør, Lars 1993: *The Nordic Languages*. Novus Press.
- Wardhaug, Ronald 1998: *An introduction to Sociolinguistics*. Blackwell Publishers.
- Weinrich, Uriel 1953: *Languages in contact*. The Hague.

Øresunds Konsortiet 2010:<http://www.femern.dk/material-folder/documents/2011-publikationer/10-ar-oresundsbron-og-regionen>

Øresunds Konsortiet 2013. Øresundsbron og regionen: <http://dk.oresundsbron.com/page/1077>

Mari Bacquin er lektor i fransk ved Lunds universitet.

Robert Zola Christensen er lektor i dansk ved Lunds universitet.

Nokre synspunkt på den skandinaviske språksituasjonen frå norsk synsstad

Arne Torp

Artikkelen drøftar først ei presisering av den terminologien ein bør bruke når ein snakkar om språk i Norden. Deretter blir det nemnt at somme av og til heng fast i gamle førestellingar om korleis språkforholda var i mellomalderen og meiner dermed at forholda er slik også i dag. At nynorsk er eit skandinavisk språk blir presisert, og at færøyingane forstår skandinaviske språk best av alle fordi dei lærer dansk på skolen. Derimot er nordmennene er best i grannespråksforståing fordi norsk ligg mellom dansk og svensk – nærmast dansk i skrift, men mykje nærmare svensk i uttale. Dette gjer at nordmenn og svenskar forstår kvarandre bra munnleg, mens både nordmenn og svenskar har problem med dansk talespråk.

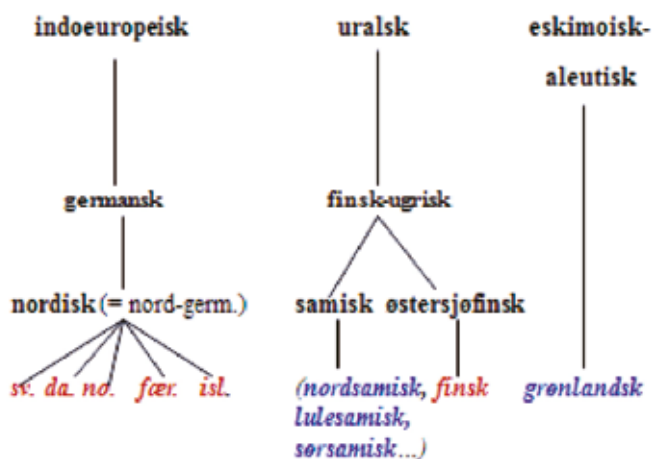
*Artikkelen går så over til å drøfte praktiske konsekvensar av desse forholda for praksis med teksting og eventuell dubbing av skandinaviske filmar og TV-program i grannelanda, der forfattaren har ei viss forståing for at det kan vere greitt med teksting av nabospråk, men at ein i Noreg gjerne kunne tekste danske innslag på dansk, fordi den språklege avstanden er så liten i skrift. Derimot er forfattaren sterkt imot **dubbing** av svenske barneprogram, fordi det å forstå svensk bør vere ein del av allmenndanninga for norske ungar før dei kan lese!*

Språk i Norden, nordiske og skandinaviske språk

Når folk snakkar om språkforståing i Norden, blir det ikkje alltid gjort klart kva ein meiner med dei omgrepa som blir brukte. Dersom ein med nordiske språk meiner alle dei språka som tradisjonelt blir snakka i dei landa som høyrer til det kulturelle og politiske området Norden, er det heilt klart at fleire av desse språka ikkje på nokon måte er innbyrdes forståelege – tvert imot er dei svært ulike, ettersom dei har heilt ulike opphav. Figur 1 nedanfor viser det tradisjonelle språkmangfaldet i Norden:

Som me ser her, blir det tradisjonelt tala språk av tre ulike språkfamiliar i Norden. Men det er berre dei *nordgermanske* språka som til vanleg blir kalla nordiske; samisk (med mange undergrupper), finsk og grønlandsk kallar me ikkje nordiske, men dei er *språk i Norden*, akkurat som dei nordiske. – Dei nordiske språka er det naturleg å dele inn vidare slik som figur 2 viser:

Språk i Norden i dag – språkfamilier og undergrupper

nordisk

Inndeling av moderne nordiske talespråk basert på innbyrdes likhet

Figuren viser at det avgjerande skiljet innanfor dei nordiske språka i dag, går mellom dei øynordiske språka, *islandsk* og *færøysk*, på den eine sida og dei *skandinaviske* språka *norsk*, *svensk* og *dansk* på den andre. Opphavleg, dvs. fram til slutten av vikingtida (ca. år 1000) blei alle nordiske språk snakka i *Skandinavia*, dvs. *Danmark*, *Noreg* og *Sverige*. Islandsk og færøysk er norske utvandarmål, og fram til ut på 1300-talet var det liten skilnad på talemålet i Noreg og på øyane ute i Atlanterhavet, men i dag er islandsk og færøysk heilt klart det me kallar *avstandsspråk* for folk i Skandinavia, dvs. språk som ein må lære for å kunne skjøne eller snakke.

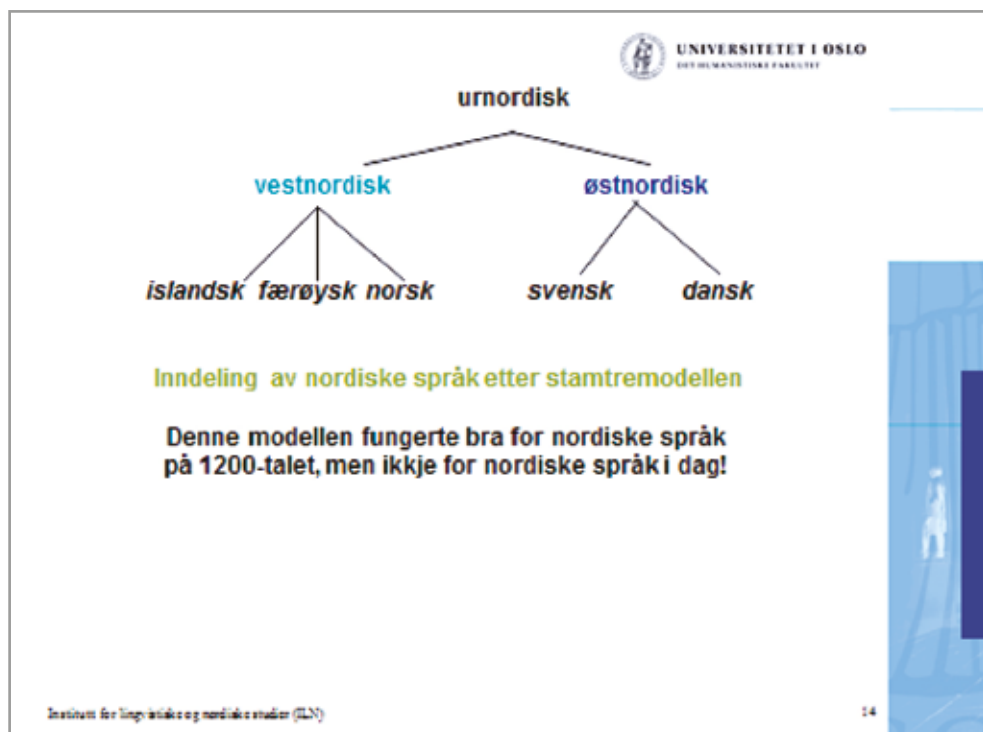
Islandsk og færøysk er heller ikkje innbyrdes forståelege i tale, men til ein viss grad i skrift, og det er mest på grunn av at færøysk har ein ortografi som gjer at skriftspråket liknar sterkt på islandsk. Avstanden mellom øynordisk og skandinavisk er markert med ein tjukk strek i figur 2 og avstanden mellom dei to øynordiske måla med ein noko tynnare strek.

Dei skandinaviske språka er derimot det ein kallar grannespråk, dvs. at dei både skriftleg og munnleg fungerer slik at skandinavar tradisjonelt reknar med at morsmålet blir forstått av andre skandinavar.

Nordiske språk mellomalderen og i dag

I mellomalderen var alle nordiske språk grannespråk, slik at t.d. islendingen Snorre Sturlason, som levde 1175-1242, kunne reise til Noreg og snakke med folk utan problem, men slik har det ikkje vore på lenge. Det verkar derfor heilt merkeleg at ein svensk professor i nordisk språkvitenskap så seint som i 1942 kunne hevde om nordisk språkforståing at "en svensk och en riksmålstalande norrman förstår väl varann bäst"; men at det dessutan var slik at "*därnäst lätt torde den språkliga umgängelsen förlöpa mellan en nynorsktalande norrman och en islänning.*" (*Hjalmar Lindroth: De nordiska systerspråken* 1942 s. 14).

Det siste veit alle som kjenner noko til norsk og islandsk, er reint sprøyt, og dette ville nok heller Lindroth aldri har påstått, dersom han ikkje hadde fått innpoda den lærdommen at islandsk og norsk er *vestnordisk*, mens svensk og dansk er *austnordisk*, og ettersom norsk bokmål/riksmål byggjer på dansk, må jo bokmål og svensk likne mykje meir på kvarandre enn nynorsk og svensk, og dermed meinte han at dei nordiske språka burde delast inn som i figur 3:

Denne inndelinga var nok rett i på Snorre Sturlasons tid, men slett ikkje i dag. Når det gjeld talemålet, liknar faktisk all norsk – både bokmål, nynorsk og norske dialektar – mykje meir på svensk enn på dansk, jf. figur 2, der svensk og norsk blir rekna saman som *nordskandinavisk*: Danskar flest høyrer faktisk ikkje skilnad på tala norsk og svensk. Og islandsk er i alle fall eit framandspråk for alle skandinavar.

Sanninga om nynorsk og svensk – og norske skoleelevars syn på saka

Nynorsk er derimot slett ikkje vanskeleg å forstå for svenskar – i ei nordisk undersøking frå 2003 viste det seg tvert imot at svenske ungdommar forstod ein nynorsk tekst litt betre enn den same teksten på bokmål. Rett nok visste dei ikkje at teksten var på nynorsk, berre at han var på *norsk*. Dermed fekk dei ikkje mobilisert eventuelle fordommar mot nynorsk, som det visstnok finst ein del av i Sverige.

Norske skoleelevar meiner derimot at svensk og nynorsk liknar *meir på kvarandre enn bokmål og svensk*. Såleis dukkar det ikkje reint sjeldan opp svenske ord hos norske elevar som er usikre i nynorsk. Eit døme som fleire lærarar har observert i elevarbeid, er ”nynorskordet” sambelde, som verken finst på

svensk eller norsk, for på bokmål og nynorsk heiter det som kjent *samfunn*, og på svensk er det tilsvarende ordet *sambälle* – norske elevar har jo ikkje peiling på svensk skriftspråk, men talemålet har dei fleste eit forhold til, og når nynorsk og svensk lyder så likt, bør jo nynorskordet vere *sambelde*.

Færøyingane er best i skandinavisk, men nordmennene er best i grannespråk, for "Norwegian is Danish spoken in Swedish."

I ei gransking frå 2003 der ein undersøkte kor godt folk i heile Norden forstod skandinaviske språk, viste det seg at færøyingane var dei flinkaste. Men grunnen til dei gjorde det så godt, var i nok ikkje at morsmålet er færøysk, men det at dei lærer *dansk så grundig på skolen: "Færøsk er hovedsproget, men dansk skal læres godt og omhyggeligt", står det i den færøyske heimestyreløva frå 1948. Og det gjer altså dei færøyske skoleelevane framleis.*

Dei som derimot både i 2003 og i alle andre tidlegare undersøkingar av skandinavisk grannespråksforståing kjem best ut av dei skandinaviske nasjonane, er nordmennene, og det er nok ikkje på grunn av det dei har lært på skolen, men rett og slett fordi dei er så heldige å vere norske. Den norsk-amerikanske språkmannen *Einar Haugen* (1906-1994) har beskrive forholdet mellom dei skandinaviske språka slik:

When Norwegians and Swedes communicate orally, they can tell what word is being spoken, though they may be uncertain of its meaning [t.d. er svensk *affär* ikkje det same som norsk *affære*]. When Norwegians and Danes communicate, they have to listen hard to be sure what word the other is using, but once they get that, they usually know what it means [det skrivne ordet *meget* blir t.d. uttala heilt bokstavrett på norsk, men som "maieð" på dansk]. Or as one wit has put it: Norwegian is Danish spoken in Swedish.

Haugen: "Danish, Norwegian and Swedish" (1990)

Av dette sitatet kan ein altså få inntrykk av at det er liten avstand mellom skrift og tale på norsk, og det stemmer, trass i at norsk bokmål som sagt byggjer på dansk. Og slik har det vore i alle fall sidan den norske overklassa begynte å rette talemålet sitt etter dansk skriftmål, truleg på 1700-talet. Den danskfødde presten *J.N. Wilse* (1735-1801) skreiv t.d. slik i *Spydebergs Beskrivelse* 1779:

Den ziirligste og meest skriftmessige Mund-art falder ved Christiania, og i Christiania tales det smukkeste Dansk, dog blander sig nogle faae

provincielle Ord iblandt. [t.d. *Gut* i staden for *Dreng eller Fos* for *Vand-fald*] Det Sprog de fornemmere i Christiania tale, er baade det netteste i Udtale og nærmer sig meest til Hovedsproget som bruges i Skrift.

Og i dag er nok dansk talemål blitt ein god del "verre" enn på 1700-talet. Om ein t.d. tek dei fire bokmålsorda *bærer* (= ein berar, dvs. ein som ber), *baker* (ein bakar), *bære* (*å bere*) og *beger*, så blir dei uttala akkurat som dei er skrivne. På dansk er skrivemåten av dei fire orda som på bokmål, med unntak av *baker* og *beger*, som blir skrivne som *bager* og *bæger*. Men i talemålet er det annleis: Normal uttale på dansk er faktisk at alle fire orda lyder heilt likt – som "bɛå". Konklusjonen må dermed bli at dersom *dansk skriftspråk* skal vere målestokken for kva som er "det smukkeste dansk", snakkar framleis mange nordmenn betre dansk enn danskane!

Skandinavisk grannespråkskommunikasjon er i praksis munnleg

Situasjonen i dag er slik at den skandinaviske grannespråkskommunikasjonen i praksis er i all hovudsak *munleg*. Det er nemleg eit sørgjeleg faktum at skandinavar les lite av blad og aviser på grannespråka, og skjønnlitteraturen blir lesen i omsetjing. Den munnlege kommunikasjonen går stort sett greitt mellom nordmenn og svenskar; i alle fall synest nordmenn at svensk er både lett og pent, medan svenskar har støre problem med norsk.

Derimot har både nordmenn og svenskar problem med den danske uttalen, men svenskane forstår minst, for dei har også problem med ordtilfanget i dansk, mens nordmenn knapt merkar skilnaden på ein skriven tekst i Aftenposten og Berlingske Tidende. Derimot kjem skilnadene dramatisk fram etter eit par ord om teksten blir lesen opp.

Pedagogiske konsekvensar for den norske skolen

Kva slags pedagogiske konsekvensar skal ein så trekkje av dette i norsk skole? Etter mitt syn er det liten grunn til å bekymre seg for at folk ikkje forstår svensk her i landet, for det gjer dei aller fleste, når det gjeld talespråket. Merkeleg nok er det derimot mange som synest det er vanskeleg å *lese* svensk, noko som eigentleg er rart, for det er ingen stor avstand mellom skrift og tale på svensk. Her kan det vere grunn til å tru at det er øving som manglar, for dersom ein har vant seg til dei svenske bokstavane *ä* og *ö* og blitt fortruleg med at svenskane skriv t.d. *bakke* som *backe*, bindeordet og som *och*, eller (litt verre) *kjekk* som *käck* og verbet *utgi* eller *utgje* som *utge* og så bortetter, så bør ikkje svensk skriftspråk vere noko verre enn talemålet. Men ettersom skrivemåten

kan vere ei lita hindring, kan det truleg vere lurt å la elevane lese svensk tekst høgt, for då høyrer dei at det blir berre heilt vanleg svensk, som dei fleste som sagt forstår svært godt.

Med dansk er det mykje verre, for danskane snakkar som kjent ikkje ”dansk”, dersom ein trur at skriftmålet er eit uttrykk for korleis dansk talemål lyder. Her nyttar det altså lite å la elevane lese dansk skrift, for med vår norske lesetradisjon vil dei dermed lese teksten om lag som om det hadde vore bokmål, rett nok med nokre ”skrivefeil” og eit og anna sært ord som *smukt* og *nemt* i staden for *pent* og *lett*. Ein slik tekst er sjølvstøtt lett å forstå, men noka oppleving av korleis dansk *tale* lyder, får lesaren ikkje.

Dansk skal ikkje lesast, men høyrast

Skal ein lære noko om dei verkelege skilnadene mellom norsk og dansk, er det altså berre talemål som duger, og det finst det heldigvis mykje av å få tak i, med alle dei flotte TV-seriane og filmene som danskane har produsert i dei seinare åra. På NRK-TV blir jo alle ikkje-norske program teksta, og det synest eg er heilt i orden; for dei teknisk ørlite avanserte kan ein jo få teksting på alle program, og det kan jammen ofte trengast for oss som er både gamle og tunghørde, og det gjeld så menn også norskspråklege program med utydeleg eller rask tale eller mykje bakgrunnsstøy.

Når det gjeld spesielt *danske* program, meiner eg derimot at det kunne vere ein ide å bruke *den danske originalteksten*, og ikkje lage ei norsk omsetjing. Og grunnen er sjølvstøtt den at skriven dansk er noko heilt anna enn tala dansk – norske sjåarar ville knapt nok merke skilnaden om tekstinga er på dansk. Likevel vil jo originalteksten liggje nærmare det som blir sagt, og dermed vil folk oppdage at dei rare lydane som danskane uttalar, faktisk på underleg vis svarar til ord og setningar som liknar på gammaldags norsk bokmål/riksmål – før 1907 eksisterte det jo ikkje noko offisielt skilje i skrift mellom norsk-dansk i Noreg og ”dansk-dansk” i Danmark – og danskane skriv framleis stort sett på same måten – det er berre talemålet deira som blir stadig ”verre”... Her ligg det eit enormt uutnytta pedagogisk potensial, som dessutan er heilt gratis – originalteksten finst jo der frå før – det er berre å ta han i bruk også her i landet!

Nei til ”eksklusiv” teksting av svenske deltakarar i skandinaviske samtaleprogram

Å tekste svensk på svensk, er derimot ingen vits – dei vanskane nordmenn har med svensk, blir stort sett ikkje mindre om ein får tekst attåt – svenske glosar blir ikkje enklare om ein får dei serverte skriftleg: Ein blir ikkje klokare

på kva slags bærsortar det er tale om når ein får *lingon*, *ballon*, *hjorton* og *smultron* i skrift– her duger berre *tyttebær*, *bringebær*, *molter* og *markjordbær*. Eg er altså ikkje prinsipielt mot teksting på *norsk* av svensk tale. Det eg derimot likar svært dårleg, er ein tradisjon som det no heldigvis ser ut til å bli slutt meir slutt på, nemleg at ein ikkje har teksting i norsk-svenske program så lenge ein norsk programleiar fører ordet, men med ein gong ein svenske seier så mykje som ”jaha”, så kjem tekstinga på med det same. Denne praksisen synest eg er ei heilt unødvendig måte å framandgjere eit skandinavisk språk på som nordmenn flest skjønar veldig godt. Skal det tekstast i skandinaviske TV-program, bør tekstinga gjelde *alle* deltakarane i ein samtale, utan omsyn til kva for skandinavisk språk dei talar.

Dubbing for vaksne: fy!

Til slutt eit par ord om det kanskje mest kontroversielle: Dubbing. Der vil eg for det første seie at eg er takksam for å leve eit så lite språksamfunn at dei som styrer med programma, ikkje ser det som økonomisk forsvarleg å dubbe alle utanlandske program som blir sende i norske bildemedium. På den måten lærer nordmenn, utan at dei så å seie merkar det, ei mengd framandspråk, først og fremst engelsk, sjølv sagt, fordi det aller mest av det me ser og høyrer i massemedia er på det språket, men dei interesserte kan også få høyre andre språk, og dersom ein kan litt frå før, kan ein bli betre av å sjå t.d. film med teksting på norsk. Eg trur nok også det er ganske mange nordmenn som ser utanlandske filmar på svensk TV, og då får dei jamvel svensk *skriftspråk* i teksten, og det er det som nemnt mange som meiner dei har problem med, men her får dei det i alle fall – og med utanlandsk tale i tillegg.

Eg er overtydd om at den norske og skandinaviske praksisen med teksting og ikkje dubbing gjer oss meir språkmektige enn folk i store europeiske språksamfunn, der all utanlandsk tale blir dubba, kanskje fordi dei som styrer med bildedia meiner at folk i desse språksamfunna er å lesesvake at dei ikkje greier å lese ein skriven tekst samtidig som dei skal sjå på bilda. Eg vil takke mediestyresmaktene i våre nordiske språksamfunn for at dei har så stor tillit til lesedugleiken hos vaksne at dei held seg unna slik dubbing. Det ville vere eit alvorleg slag, ikkje berre mot den skandinaviske språkfelleskapen, men også mot kunnskapen i framandspråk, om me skulle gå over til den fordummande dubbinga dei driv med i store språksamfunn – *fordubbing*, som eg gjerne kallar det.

Dubbing for småungar? tja – men aldri svensk!!

Men kva så med utanlandske program for små ungar som ennå ikkje har lært

å lese? Dersom ein krev at småungar skal kunne forstå alt som blir sagt i eit TV-program med tale på eit språk ein ikkje kan vente at dei skjønar, er det sjølv sagt ikkje anna enn dubbing som hjelper. Spørsmålet er berre om dette er eit realistisk krav: Alle småungar er jo vane med at dei berre forstår ein del av det som blir sagt rundt dei. Det gjeld jo for så vidt oss alle, men småungane er endå meir innstilte på dette, og dessutan lærer dei jo mykje fortare enn oss gamlingane over 20. Likevel trur eg nok det kan vere lurt å dubbe utanlandske fjernsynsprogram som er mynta på ungar under skolealder, men då gjerne slik at personane får snakke ulike norske dialektar, slik at også ungar i Oslo blir merksame på at ikkje alle snakkar akkurat som dei – alle som ikkje snakkar austlandsk, veit veldig godt at mange andre snakkar annleis. Ein slik dialektopen praksis vil kunne bidra til at nordmenn også i framtida vil vere dei beste i skandinavisk grannespråksforståing.

Det mest effektive tiltaket eg kan tenkje meg for å *øydeleggje* den skandinaviske språkforståinga, ville vere å gå inn for *dubbing* av svenske program for norske ungar. Då døtrene mine vaks opp her i Oslo-området på 1980-talet, var svensk *Barn-TV* ein like sjølvsgd del av mediekvardagen deira som det tilsvarende norske programmet. Å dubbe filmar om *Pippi Långstrump* eller *Emil i Lönneberga* for norske ungar ville etter mitt syn vere kulturelt hærverk og eit steg mot rasing av den norsk-svenske språkfelleskapen, som er den mest robuste lekken i den skandinaviske grannespråksforståinga. Alle gode krefter bør stå saman for å sikre at dette aldri vil skje!

Summary:

The term Nordic languages is often used ambiguously. In this article the author tries to clarify the notions according to figure 1 and 2 above: Figure 1 includes all languages spoke in the Nordic countries, grouped together in three different language families. In the author's terminology only the North Germanic group is called *Nordic* (nordisk), others call it *Scandinavian*, because the area where these languages were originally spoken, was (only) Scandinavia. . In figure 2 an important distinction is made within the Nordic group between the *Scandinavian* (in some linguistic literature also called Mainland or Continental Scandinavian) group of mutually intelligible languages (Danish, Norwegian and Swedish) and the *Insular Nordic* languages (Faroese and Icelandic). Scandinavian and Insular Nordic must be regarded as languages by distance (Abstandsprachen) today despite their common origin about 1500 years ago. U

Up until around 1300 all Nordic languages may have been mutually intelligible, Faroese and Icelandic being emigrant languages from Norway in the Viking age, and therefore originally most closely related to Norwegian (cf.

figure 3). However, figure 2 is the relevant representation of the relationship between the *modern* languages.

Norwegian Bokmål is historically seen a norwegianized version of the Danish written language from the time when Norway was in a political union with Denmark. For that reason Norwegian and Danish are very similar as written languages but in pronunciation Norwegian and Swedish are much closer. That is the reason for the Norwegian-American linguist Einar Haugen's somewhat humorous statement (cited in English in the text above) that "Norwegian is Danish spoken in Swedish".

In 2003 a research project of Nordic language comprehension among secondary school students showed that the Faroese had the best total understanding of Scandinavian languages among all Nordic nations. The reason for this is that Danish is an important subject in Faroese schools. On the other hand, in the countries where a Scandinavian language is the native tongue, little attention is paid to the neighbour languages in schools, so the understanding will then depend on a more general Scandinavian competence. It then turned out this time as in previous investigations that the Norwegians are superior because of the intermediate position of Norwegian between Danish and Swedish; cf. the citation from Haugen.

The article then discusses from a Norwegian perspective the necessity of subtitles or dubbing in TV-productions or movies from other Scandinavian countries. The author sees a certain justification for Norwegian subtitles in Swedish movies because of the rather frequent lexical differences between the languages, whereas he suggests that Danish movies possibly could have subtitles in Danish, because practically all differences between Danish and Norwegian are phonetic, and these differences are effectively masked in writing because of the conservative Danish spelling. The author finally takes a firm stand against dubbing of Swedish TV productions for children, stating that in his view understanding of Swedish should be regarded as a part of the common knowledge of every Norwegian preschool child!

Referansar

Om språk i Norden og nordiske språk: <http://eplads.norden.org/nordens-sprak/>

Om nordisk og skandinavisk språkforståing: http://www.nordisk-sprakrad.no/nsr_internordisk.htm

Arne Torp er pensjonert professor i nordiske språk frå Universitetet i Oslo

Dårleg teksting på tv?

Ole Jan Borgund

Innleiing

Er tekstinga på kino og fjernsyn egentleg så dårleg som mange vil ha det til? Forfattaren gjer greie for korleis ein tekstar arbeider, og prøver å forklare korfor det kan gå gale av og til. Til slutt legg han fram nokre forslag som han meiner vil føre til betre teksting.

”Alle klagar på vêret, men ingen gjer noko med det!” Dette var ein nokså blaut vits som mange slo om seg med tidlegare, men som har vist seg å bli mindre og mindre morosam for kvar gong FNs klimapanel har komme med ein ny rapport. I uærbødige stunder kan det vere freistande å nytte den same utsegna om teksting på fjernsyn, video og kino: ”Alle klagar på tekstinga, men ingen gjer noko med det!”

I utgangspunktet meiner eg at underteksting har fått eit ufortent dårleg rykte. Det blir produsert veldig mykje god teksting i Noreg, men den legg vi dessverre ikkje så godt merke til. Derimot hugsar alle når dei ein gong har hoppa i stolen av ei eller anna spinnvill omsetjing på tv-skjermen. Eg nektar sjølvsagt ikkje for at det blir gjort feil, men det er viktig å gå bak underteksten og leite etter årsakene til desse feila. I denne artikkelen skal eg gjere greie for kva teksting er, og prøve å forklare korfor det – som mange hevdar – står så dårleg til på dette området.

Kva er teksting?

Den bransjen som vi med eit noko akademisk omgrep kallar ”audiovisuell omsetjing”, omfattar i hovudsak underteksting for fjernsyn, kino og video og omsetjing av kommentarmanus til dokumentarfilmar og dubbemanus til spelefilmar og seriar (altså norske replikkar som erstattar dei utanlandske). I Norden har vi lang tradisjon for å tekste kinofilmar og fjernsynsprogram, mens land som Tyskland, Frankrike, Italia og Spania heller har satsa på dubba versjonar av utanlandske filmar. Dette har nok mest samband med kostnadene for dei ulike formene for versjonering. Det er langt billigare å tekste ein film enn å lage ein dubba versjon (ein må betale honorar til omsetjar, skodespelarar som les inn replikkane, instruktør, studioleige og så vidare). Derfor har ein i små språkområde valt å tekste utanlandske filmar, mens ein i store språkområde,

der det er mange å fordele kostnadene på, har satsa på dubbing, den versjoneeringsforma som krev minst av sjåarane. Eg skal i denne artikkelen konsentrere meg om underteksting.

Det er vanleg å dele underteksting inn i tre ulike arbeidsoppgåver, som vi kan skilje i teorien, men som i praksis glir over i kvarandre. For det første skal tekstaren omsetje dialogen frå originalspråket (som oftast er engelsk) til norsk i vårt tilfelle. Til hjelp har tekstaren då sjølv programmet som skal tekstast, og ofte eit manuskript med heile dialogen som støtte ved sida av. Ein del av desse manuskripta er gjennomarbeidde og til stor hjelp for tekstaren. Dei kan til og med gi forklaringar på ordspel, kulturspesifikke uttrykksmåtar og anna. Andre ber preg av å vere nedskrivne etter avlytting frå eit lydband og kan vere fulle av misforståingar og utelatingar. Noko av det første ein tekstlar lærer, er derfor: Stol aldri på eit manus, men lytt og omset det som faktisk blir sagt!

I tillegg skal tekstaren dele inn omsetjinga si i høvelege tekstblokker på éi eller to nokså korte linjer og avgjere eksponeringstida for kvar av desse blokkene, altså markere når dei skal komme inn og gå ut. Dette kallar vi "tidskoding", og det finst fleire måtar å gjere det på. Dei fleste omset først heile programmet og deler teksten inn i høvelege blokker, så går dei etterpå gjennom og markerer inn- og uttid for kvar tekstblokk mens filmen rullar og går. Andre gjer det i omvendt rekkjefølgje: Dei går først gjennom filmen og deler inn talen i passe lange tidseiningar, så går dei seinare igjennom og skriv omsetjinga inn i desse blokkene. I tillegg finst det nokre få som gjer begge delar samtidig, altså markerer inn- og uttid for kvar enkelt tekstblokk samtidig som dei skriv omsetjinga i blokka.

Den siste delen av arbeidet er det vi kallar "komprimering" av teksten. Det tek mykje lengre tid å lese ein replikk på skjermen enn det tek å uttale den same replikken, og derfor må teksten vere kortare enn den munnlege versjonen. Ein tommelfingerregel er at ei tekstblokk på éi linje skal ha minst tre sekunds eksponeringstid, mens to linjer krev seks sekund. Ein annan grunn til at vi komprimerer teksten, er at sjåarane skal få tid til å følgje med på sjølv filmen, og ikkje berre bli sitjande og lese tekstlar. Vi reknar med at vi skjer vekk mellom ein tredel og halvparten av tekstmengda på denne måten. Den store utfordringa blir då å få fram hovudinnhaldet i det som blir sagt, i eit språk som flyt godt, og ikkje bli redusert til setningar i ein slags telegramstil. For mange ferske tekstalar er dette den vanskelegaste delen av jobben og det dei bruker lengst tid på.

Desse tre delane av tekstinga har nær samanheng med kvarandre, og for dei fleste tekstalar glir arbeidsprosessane over i kvarandre. Omsetjinga og

komprimeringa må nødvendigvis skje samtidig, og eksponeringstida avgjer kor mykje vi må komprimere dialogen.

Det særeigne ved teksting

Teksting skil seg frå andre typar omsetjing på fleire måtar, og dette pregar sjangeren og gjer han til det han er. Dette er dels medvitne val som tekstaren gjer undervegs i arbeidet, og dels løysingar som tvingar seg fram på grunn av arbeidssituasjonen.

For det første arbeider vi innanfor eit medium som også omfattar bilete og lyd i tillegg til den teksten vi skriv. Når sant skal seiast, er vel bileta og lyden det viktigaste ved filmopplevinga, og vi må pent finne oss i at tekstinga er underordna desse andre elementa. Det inneber for eksempel at vi må ta omsyn til biletskifte (altså skifte av kameravinkel) og sceneskifte i filmen og helst ta ut teksten samtidig med eit biletskifte for ikkje å skape meir uro i filmopplevinga. Det inneber også at vi må følgje lyden og leggje inn teksten idet replikken kjem, og ta han ut ikkje for lenge etter at replikken er avslutta. Særleg i kjappe replikkvekslingar er det svært viktig at tekstane følgjer same rytme som lyden, elles kan sjåarane fort miste oversikta over kven som seier kva.

For det andre arbeider tekstaren nærmare kjelda enn andre omsetjarar. Med det meiner eg at originalen (i form av tale) og omsetjinga (i form av tekst) kjem samtidig. Ein ting er at sjåarane dermed kan samanhalde omsetjinga med originalen, og mange kan engelsk godt nok til å avsløre eventuelle feiltolkningar. Men for oss tekstalarar inneber denne nærleiken også at vi blir nøydde til å leggje oss tettare opptil originalen enn andre omsetjarar (kanskje med unntak av tolkar), for eksempel i sterkare grad følgje engelsk setningsbygning enn ein ville gjort i ei "friare" omsetjing. Vi bør heller ikkje omsetje korte replikkar med lengre setningar, eller setje oss i den situasjonen at vi må omsetje eit "ja" med eit "nei" ("Are you all right?" "Yes." bør ikkje bli "Slo du deg?" "Nei.").

For det tredje omset vi frå tale til skrift. Det inneber i praksis at vi prøver å illudere ei munnleg framføring i skriftleg form i sterkare grad enn replikkane i ein skjønnlitterær tekst. Vi skal prøve å gi sjåaren inntrykk av at han "høyrer" det han les, for eksempel ved å markere nøling med "..." og iblant bruke meir slangprega eller sleivete språk. Samtidig må vi vere medvitne om at det *er* skrift vi produserer, og i vår kultur verkar skrift sterkare enn tale, derfor har tekstinga for eksempel lang tradisjon for å kutte ut eller dempe banning.

For det fjerde må vi alltid hugse på at det er vi som styrer tempoet på tekstane (sjølvsaugt med utgangspunkt i programmet vi arbeider med), og ikkje lesaren. Om sjåaren er uoppmerksom ei lita stund og ikkje får med seg ei

tekstblokk, så får han ingen ny sjanse. Dette er endå ein grunn til at vi er så opptekne av eksponeringstida. I tillegg inneber det at vi prøver å halde oss til enkle setningskonstruksjonar og helst unngår at setningar strekkjer seg over fleire tekstblokker, for sjåaren kan ikkje gå tilbake og lese gjennom tekstane på nytt.

Idealet vår er den usynlege eller umerkelege teksten. Dersom sjåarane ikkje hugsar noko av tekstinga etter å ha sett ein lang spelefilm, kan tekstaren seie seg godt nøgd med arbeidet sitt.

Dagens situasjon i bransjen

Den norske tekstebansjen er i dag delt i to leirar med svært ulike vilkår. På den eine sida er det NRK, som har fleire kanalar og store sendeflater, og som held seg med eigne tekstarar. NRK gir tekstarane sine gode vilkår og har god oppfølging i form av korrekturlesing, faglege seminar og andre tiltak. Dei andre kanalane kjøper teksting av private tekstebyrå, først og fremst ”dei tre store”, Biovisjon, som er eit reint norsk byrå som i hovudsak leverer tekstar til TV 2-kanalane, og Broadcast Text og SDI Media, som er internasjonale byrå som konkurrerer om dei andre kanalane. I tillegg er det ein del mindre aktørar som leverer teksting til ulike nisjar i marknaden. Kinotekstinga blir i hovudsak utført av enkelttekstarar som har direkte kontakt med distributørane, og ikkje gjennom tekstebyrå.

Dei siste tjue–tretti åra har det komme stadig fleire kanalar i Noreg, og dei private tekstebyråa har kniva om å få tekste dei. Den harde konkurransen har ført til at tekstebyråa har måtta senke prisane sine for å hale i land kontraktar. Det har igjen gjort at dei betaler tekstarane sine dårlegare, dels har det vore snakk om reduksjon i honorara, dels har honorara blitt ståande på same nivå over lengre tid, noko som på grunn av inflasjonen i røynda inneber ein real-lønnsnedgang, mens andre grupper har hatt ein oppgang.

Det er vanleg å betale tekstarar honorar per programminutt, altså eit slags akkordsystem. Tekstarane har sjølvsagt også rekningar å betale, som andre folk, og for å kompensere for ein reell nedgang i honorara må dei velje mellom å jobbe raskare, noko som vil gå ut over kvaliteten på arbeidet, eller å jobbe lengre dagar, noko som vil gå ut over livskvaliteten.

Ein viktig sjanger

Dei to radene nedst på tv-skjermen er ein av dei mest lesne sjangrane i Noreg. Det finst menneske som i spørjeundersøkingar hevdar at dei ikkje les noko i det heile, men som likevel les tekst tilsvarande mange romanar på tv-skjermen kvart år. Før vi fekk Facebook, var fjernsynsteksting den klart største ”tekstle-

verandøren” for mange menneske. No er sms-ar, Facebook og andre sosiale medium blitt ei viktig kjelde til lesestoff for mange, så tekstinga er nok forbigått av andre typar lesing. Det inneber likevel ikkje at tekstinga er blitt mindre viktig, tvert imot, vil eg seie, når lesinga for mange blir dominert av så ”språkleg laussleppte” kjelder, er tekstinga – som ei kjelde til eit korrekt skriftleg norsk – viktigare enn nokosinne.

Slik eg ser det, er dette dei tre viktigaste kvalitetskriteria for teksting:

- a) Omsetjinga skal sjølvstundt vere korrekt og god, og stilnivået skal tilsvare det ein har lagt opp til i originalen. Der det er nødvendig, skal kulturspesifikke uttrykk og samanhengar forklarast. Det er ein evigvarande diskusjon tekstarrar imellom korleis ein skal takle faktafeil, lapsusar, informasjon med slagside og andre slike ”produksjonsfeil” som vi stadig kjem borti som tekstarrar. I visse tilfelle er det sjølvstundt riktig å vidareformidle feilen, dersom det tydeleg er meint at det skal vere slik. I andre tilfelle, for eksempel dersom det opplagt er snakk om eit hendeleg uhell, korrigerer vi så skånsamt som vi kan.
- b) Språket skal vere riktig norsk (utanom i dei tilfella der det er eit poeng at nokon uttrykkjer seg feil, sjølvstundt). Det gjeld både rettskriving, grammatikk og setningsbygning. Når ein arbeider så tett opp til særleg engelsk (vi har heile tida dei engelske orda og uttrykka på øyret), er det stor fare for å falle i forskjellige anglicismefeller og skrive ”organisk mat” i staden for ”økologisk mat”, ”paralysert” i staden for ”lamma”, ”tenkje” i staden for ”meine” og så vidare.
- c) Det skal vere godt tekstehandverk. Det vil seie at inndelinga i tekstblokker skal vere ”naturleg”, altså mest mogleg heile meininger innanfor same tekstblokk. Dersom ein må dele opp setningane i fleire tekstblokker, skal helst overordna setningsledd vere samla innanfor éi tekstblokk. Det skal vere ei linjedeling som forenkler lesinga, og som gjer at teksten dekkjer over minst mogleg av skjermen. Og ikkje minst skal tidskodinga følgje rytmen i programmet og ikkje vere forstyrrende. Dette er gjerne faktorar som berre tekstarrar er medvitne om, men eg meiner likevel at dårleg tekstehandverk verkar forstyrrende på sjåarane, for eksempel når tekstane heile tida går ut rett før eller rett etter biletskifte, slik at biletet blir flimrande og uroleg, eller når tekstblokkene er delte midt i eit setningsledd, slik at sjåaren medvite må rekonstruere meininga i teksten.

Kva er årsaka til dårleg teksting?

Dermed kan eg vende tilbake til utgangspunktet mitt: Kva er årsaka til dårleg teksting på film og fjernsyn? Først må eg likevel få nemne at teksting er meir eksponert enn dei fleste andre former for omsetjing, fordi sjåarane får servert både originalen og omsetjinga samtidig og derfor lettare kan avsløre eventuelle tabbar. Det blir sjølvsagt gjort feil i bokomsetjingar òg, og ikkje minst i omsetjingar av pressemeldingar og innkjøpte artiklar i aviser, men desse feila oppdagar vi ikkje så lett, fordi vi ikkje sit med kjelda framfor oss og kan samanlikne. Dessutan er tekstarar som andre omsetjarar i den uheldige situasjonen at publikum legg merke til feilskjera, men ikkje dei gode og velvalde løysingane. Slik sett er ein omsetjar i same situasjon som dommaren i ein fotballkamp: Dersom han gjer ein god jobb, legg vi ikkje merke til han, men dersom han gjer ein dårleg jobb, kjem mishagsytringane både kjapt, høglydt og nådeløst, og alle meiner dei kunne gjort det langt betre sjølv.

Eg vil trekkje fram fire hovudforklaringar på dårleg teksting:

Den første forklaringa er honorarvilkåra til tekstarane i den private bransjen, som eg allereie har vore inne på. Dei aller fleste av desse tekstarane har eit enkeltpersonsforetak. Når jobben er utført, fakturerer dei tekstebyrået ut frå prisar og vilkår som er fastsette av tekstebyrået. Honorara har stort sett stått stille dei siste åra – i nominelle kroner er nivået omtrent det same i dag som det var i midten av 1990-åra. Teksting er ”akkordarbeid”, og tekstarane får betalt per programminutt eller per tekstblokk, noko som inneber at når honorara går ned, må dei jobbe raskare for å oppnå den same reallønna, og det går sjølvsagt ut over kvaliteten. Då blir det nemleg mindre tid til faktasjekking og gjennomsyn, og tekstarane blir nøydde til å ta snarveggar for å oppnå ei rimeleg timelønn.

Den andre forklaringa er at det blir brukt ”innsparingsmetodar” som går ut over kvaliteten på tekstinga. Dels gjeld dette såkalla *English master templates*, det vil seie transkripsjonar av replikkane på originalspråket, oftast engelsk, som er sette opp i tekstblokker og tidskoda, og som den norske tekstaren skal bruke som utgangspunkt. Dette kan vere anten den engelske tekstinga for høyrselshemma, eller det kan vere eit engelsk manuskript som er tidskoda. I begge tilfella følgjer tidskodinga heilt andre reglar enn vi bruker i Norden, tempoet er altfor raskt, og tekstblokkene er sette opp etter engelsk og ikkje norsk setningsbygning. Honorara for desse oppdraga er sjølvsagt lågare, fordi oppdragsgivaren meiner at mykje av jobben allereie er gjord. Dels gjeld det ”andreamsetjingar”, som inneber at ein arbeider med tekstar på eit anna språk som utgangspunkt. Også her er tankegangen at tekstaren utnyttar tidskodinga i førsteomsetjinga og slepp å gjere ”den same jobben” på nytt, og derfor er

honorara lågare for slike jobbar. Innanfor dei skandinaviske språka, som har nokså lik struktur, kan det nok stemme at tekstaren sparer tid og til dels kan bruke dei same komprimeringsløysingane som i førsteomsetjinga. Men tekstarene får også andreomsetjingar frå finsk og nederlandsk, som har ein annan struktur og ofte krev andre blokkindelingar enn norsk, og som for dei fleste nordmenn er ukjende språk. Her er "innsparingseffekten" svært låg eller ikkje-eksisterande, men reduksjonen i honorara er likevel den same. Neste steg på "innsparingsvegen" er å overlate det meste av omsetjingsjobben til ei maskin. Utgangspunktet er eit dataprogram som "omset" frå for eksempel svensk til norsk, altså går gjennom og erstattar "och" med "og", "flicka" med "jente" osv. Deretter skal så tekstaren gå gjennom desse maskinomsette tekstane og gjere dei om til god teksting. Honoraret for dette er sjølv sagt endå lågare enn for andreomsetjingar, så for å oppnå ei timelønn som er til å leve med, må det gå endå raskare unna. Her handlar det meir om menneske som assisterer maskina i omsetjingsarbeidet, og ikkje maskina som hjelper mennesket.

Den tredje forklaringa er dei haldningane til tekstehandverket som vi møter hos dei private tekstebyråa. Då eg sjølv begynte med teksting for snart tjue år sidan, hadde byråa korrekturlesarar som gjekk gjennom alt som blei levert, og dei hadde faglege seminar og god oppfølging av tekstarene. Dette var gullalderen som dei gamle travarane tenkjer tilbake på med stjerner i auga. No krev byråa at tekstarene skal gjere korrekturjobben sjølv, og faglege seminar og sosiale tiltak i regi av tekstebyråa er det slutt på. Før var det slik at mange tekstare hadde sine egne spesialfelt og fekk tildelt oppdrag som dei hadde best føresetnader for å løyse. No blir jobbane delte ut temmeleg tilfeldig, slik at ein tekstare som har innsikt i motar og trendar, kan bli sitjande med ein film om amerikansk fotball, mens den fotballfrelste kollegaen sit og arbeider med eit moteprogram.

Den fjerde forklaringa er den likegyldig haldninga – til dels antagonismen – som andre aktørar i bransjen har til teksting. Ein spelefilm og eit fjernsynsprogram er ein heilskap som er samansett av blant anna bilete, tale og musikk. Anten ein liker det eller ikkje, er tekstinga ein del av denne heilskapen, og det er ein svært synleg del av heilskapen. Men når ein snakkar med produsentar og andre i bransjen, får ein oftast inntrykk av at dei anten ikkje tenkjer på at produktet deira får to rader med tekst nedst i biletet (dette skjer også med filmar som er laga for heimemarknaden, for dei blir også teksta for høyrsehemma), eller dei oppfattar det som eit skjemmaende inngrep i kunstverket. Det har alltid forundra meg at eit produksjonsselskap bruker store ressursar på klipping, fargejustering, lydarbeid og ei mengd mindre detaljar, mens tekstinga – som faktisk kan stele ti–tjue prosent av biletflata – blir ignorerert. Den same

haldninga ser ut til å vere gjengs blant kringkastarar: Dersom ingen klagar på tekstinga, er alt i orden.

Kva må gjerast?

Slik eg ser det, har den private delen av tekstebransjen hamna i ein fastlåst situasjon som eg trur at ingen eigentleg ønskjer. Produsentar og kringkastarar har eigentleg ikkje noko ønske om å formidle produkt av dårleg kvalitet til sjåarane sine, tekstebyråa har ikkje noka interesse av å konkurrere så hardt at prisane blir altfor låge, og tekstarane liker ikkje å bli tvinga til å jobbe uforsvarleg raskt eller altfor lange dagar for å tene nok til livsopphaldet. Men korleis kan vi komme oss ut av dette uføret? Eg har tre forslag som eg meiner vil medverke til det:

1 Forholdet mellom tekstebyrå og tekstar, altså oppdragsgivar og oppdragstakar, byggjer på ein overgripande samarbeidskontrakt og ein arbeidskontrakt for kvart enkelt oppdrag. Juridisk sett er tekstaren ein av mange "underleverandørar" som tekstebyrået har "individuelle" kontraktar med. Men som motpart overfor eit internasjonalt tekstebyrå blir kvar enkelt tekstar svært svak. Forholdet mellom oppdragsgivar og oppdragstakar minner i praksis mest om eit forhold mellom ein arbeidsgivar og ein arbeidstakar, bortsett frå at tekstarane ikkje har den tryggleiken og dei sosiale goda som arbeidstakarar har, og ikkje minst retten til kollektive forhandlingar (det blir fort stempla som forsøk på ulovleg prissamarbeid). Eg meiner at styresmaktene bør komme på bana og sørkje for å styrkje rettane til denne typen "kontraktørar", som er blitt ei stor gruppe i mange bransjar gjennom dei siste tiåra. Det vil gi tekstarane ein sterkare forhandlingsposisjon som dei igjen kan utnytte til å betre arbeidsvilkåra sine. Også tekstebyråa har eigentleg interesse av dette, dels fordi lojaliteten er sterkare i eit kontraktforhold mellom likeverdige partar, dels fordi dei då unngår angsten for at konkurrentane skal greie å presse sine tekstarar endå lågare for å sikre seg oppdrag.

2 Det må stillast sterkare krav til kanalane om språkleg kvalitet, ikkje berre at programma skal vere teksta, men at det skal vere teksting av god kvalitet, og desse krava må følgjast opp med kontroll og eventuelt sanksjonar. Teksting er ein viktig brubyggjar mellom framandspråk og norsk og ein viktig kulturberar for det norske språket, og både styresmaktene og dei private aktørane må ta kvaliteten i tekstinga på alvor.

3 Opphavsretten som omsetjarar og andre har gjennom åndsverklova, må styrkjast. Fram til no har retten til å vidaresende teksting og andre åndsverk generert kollektive vederlagsmidlar som vi har brukt dels på tiltak for å heve det faglege nivået blant tekstarane (reisestipend, fagseminar og anna), dels

på å byggje opp ein organisasjon som kan forsvare rettane våre. No opplever tekstarane eit kraftig press frå andre aktørar for å overta desse rettane, ofte utan kompensasjon.

Konklusjon

Det finst mange samvitsfulle og velkvalifiserte tekstarar der ute som verkeleg strekkjer seg langt for å få til riktig og god teksting, trass i vanskelege arbeidsvilkår. Men situasjonen tvingar dei ofte til å arbeide i eit uforvarleg høgt tempo om dei skal ha ei lønn som er til å leve med. Det *er* ein samheng mellom pris og kvalitet, i teksting som på dei fleste andre område. Tekstarane har ei viktig oppgåve som kulturelle brubyggjarar og språklege førebilete, men om dei skal kunne løyse denne oppgåva på forvarleg vis, må også andre sjå at det står eit menneske bak "den usynlege teksten", og vite å verdsetje dette viktige kulturarbeidet.

Summary

Subtitling for the television and cinema is a complicated process involving both ordinary translation and careful adjustment of the text to an audiovisual medium. The author describes the situation in the subtitling trade today, where there are pronounced differences between big public service broadcasters who maintain close contact with their subtitlers, and private broadcasters who outsource this part of their product to subtitling companies. He argues that the subtitlers' working conditions, where low fees force them to speed up the process and thus reduce the quality of their work, are the main reason for most of the mistakes we see on the screen. Producers, directors and other decision makers in the industry should pay more attention to the subtitling of their products, and the subtitlers must get terms that make them able to solve the important task they are given.

Ole Jan Borgund er tekstar og leiar for Norsk audiovisuell oversetterforening

Det nordiske språksamarbeidet i 2012

Av Bodil Aurstad og Sabine Kirchmeier-Andersen

Nordisk språkkoordinasjon samordner innsatsen for et velfungerende språkfelleskap i Norden. I perioden 2009–2012 skal innsatsen på språkområdet i Nordisk ministerråd rettes mot målgruppen barn og unge og deres språkforståelse. Artikkelen gir en oversikt over framdriften for prosjekter som Språkkoordinasjonen har hovedansvar for, eller der Språkkoordinasjonen er samarbeidspart. Nettverket er ansvarlig for prosjektene under Nettverket for språknemndene i Norden, mens Språkkoordinasjonen har et samordnende ansvar for dem og mottar rapporter om framdriften.

Ved å opprette Nordisk språkkoordinasjon og Program for språkkurs og ved å tildele øremerkede prosjektmidler til aktiviteter i regi av Nettverket for språknemndene i Norden ønsket Nordisk ministerråd å:

- koordinere aktiviteter på språkområdet som ikke ble koordinert før
- gi aktører på språkområdet bedre kjennskap til hverandre og motivere dem til å samarbeide
- få synergieffekt fra samspillet språknemndene imellom og fra Program for språkkurs, dvs. Nordspråk, Nordkurs og de nordiske perlene (Lysebu, Schæffergården og Hanaholmen)
- effektivisere arbeidet gjennom bedre planlegging og løpende oppfølging av resultatene
- skape kontinuitet i driften
- gjøre det nordiske språksamarbeidet mer synlig for omverdenen

Nordisk språkkoordinasjon skal nå målsettingene ved å koordinere aktivitetene som foregår i regi av Nettverket for språknemndene i Norden og Program for språkkurs, (dvs. Nordkurs, Nordspråk og de nordiske perlene).

Hovedresultater i 2012

Nordisk språkkoordinasjon arrangerte i samarbeid med andre aktører to større konferanser og seks arbeidsseminarer i 2012. En konferanse var i regi av Nettverket for språknemndene i Norden og en i samarbeid med Nordkurs. Et

arbeidsseminar og to andre seminarer var i regi av Nettverket for språknemndene i Norden og tre seminarer sammen med andre aktører. Temaene var tv-teksting, klarspråk, språkteknologi, leksikografi og språklæring.

Nordisk språkkoordinasjon er hovedredaktør for skriftserien Språk i Norden, som er årsskriftet for Nettverket for språknemndene i Norden. Redaksjonen ellers består av de nordiske sekretærene i språknemndene. Nettverket har utgitt og arbeidet med konferanserapporter i regi av ASTIN og klarspråksgruppen. I tillegg kommer statusrapporter for prosjektet Nordiske språk og språkforståelse i nye kommunikasjonsmedier (NoSSinK) og prosjektet Nordisk språkbarometer. Språkkoordinasjonen deltok også i arbeidet med Nordisk miniordbok, som Nettverket for språknemndene tok initiativ til.

Nettverket for språknemndene i Norden 2012

Nettverket for språknemndene i Norden er samarbeidsforum og møtested for språknemndene i Norden. Det gir rom for utveksling av erfaringer og språkfaglige diskusjoner.

Prosjektene som Nettverket for språknemndene i Norden setter i gang, skal så langt det er mulig bidra til å styrke tiltak som på nasjonalt nivå følger opp intensjonene bak den nordiske språkdeklarasjonen (fra 2006) og de fire arbeidsmålene i den.

Nettverket disponerer vel DKK 800 000. Av disse midlene går 13 % til å dekke administrative kostnader i Dansk Sprognævn, som er vertsinstusjon for Språkkoordinasjonen, mens resten av midlene går til prosjekter. Nordisk språkkoordinasjon administrerer Nettverkets prosjekter, men det er nettverket som på nettverksmøtet (årsmøtet) vedtar hvilke prosjekter som skal settes i gang.

I 2012 hadde Nettverket følgende prosjekter (mer utførlig omtale nedenfor):

- Språkmøtet 2012 (konferanse) og nettverkets årsmøte
- NoSSinK (Nordiske språk og språkforståelse i nye kommunikasjonsmedier)
- Nordisk miniordbok (tidligere Nordisk barneordbok)
- klarspråk
- Nordisk språkbarometer
- tegnspråk
- ASTIN (Arbeidsgruppen for språkteknologi i Norden)
- Nordsvar.org (tidligere svarbaseharmoniseringsprosjektet)
- Publiseringplattform og Språk i Norden

Nettverket for språknemndene i Norden har en arbeidsgruppe for de nordiske sekretærene og lederne. I tillegg er det grupper som samarbeider med Nordisk språkkordinasjon om prosjekter nettverket har satt i gang.

Språkmøtet og nettverksmøtet

Språkmøtet er en årlig konferanse om et språklig tema, og målgruppen er medlemmene i Nettverket for språknemndene i Norden og andre språkinteresserte nordboere. Konferansene arrangeres et nytt sted i Norden hvert år for å gi flere nordboere mulighet for å delta på språkkonferansen.

Språkmøtet 2012 ble arrangert i Oslo 30.–31. august. Temaet var nordisk tv-teksting og dubbing. Teksting og dubbing ble belyst fra ulike ståsteder: mediefaglig, språkvitenskapelig, språkteknologisk og fra oversetterens synsvinkel. Teksting av film og fjernsyn er et omdiskutert emne da forskning viser at språklæringseffekten reduseres, mens motivasjonen for eksempel for å se nordiske tv-kanaler øker ved tilgang til teksting til eget språk. Dubbing er omstridt fordi det fører til at allmennkringkasterne fjerner muligheten til å høre utenlandske språk for seere under 13 år, i alle fall i store deler av sendetiden. Møtet ble avsluttet med en paneldebatt mellom en leder av en liberal tenketank, en konservativ stortingspolitiker og lederen av NRKs barnekanal, NRK Super.

Nordisk miniordbok (nordisk barneordbok)

Miniordboken er ment å gi barn og unge en første inngang til nordisk språkforståelse gjennom oppslag på nettet og lytting til hvordan ord og forklaringer høres ut. Målet er å øke brukernes (lese- og lytte)forståelse av nabospråkene dansk, svensk og norsk.

Prosjektet Nordisk miniordbok er det prosjektet under Nettverket for språknemndene i Norden som tydeligst svarer på Nordisk ministerråds politiske satsingsområde for inneværende periode: barn og unges språkforståelse og språklæring, samt oppfølgingen av Språkdeklarasjonens arbeidsspørsmål 1. Ordboken skal ligge som en gratis tjeneste på nettet.

Ordboken har fått DKK 40 000 til arbeidsmøter (i 2010) og DKK 100 000 i prosjektmidler fra Nettverket for språknemndene (i 2011). I tillegg har prosjektet fått eksterne midler fra flere kilder: EUR 40 000 fra Nordpluss språk- og kulturprogram, DKK 200 000 fra Nordisk kulturfond, SEK 50 000 fra Språkrådet i Sverige, NOK 50 000 fra Språkrådet i Norge, DKK 80 000 fra Språkkampanjen, nasjonale tiltak i Norge, DKK 60 000 fra Språkkampanjemidler, nordiske tiltak, DKK 40 000 fra Nordisk språkkordinasjon og DKK 50 000 fra Dansk Sprognævn.

Ordboken inneholder ca. 3000 oppslagsord på dansk, norsk og svensk og kan brukes til å trene både lese- og lytteforståelse, fordi oppslagsordene med forklaringer også er tilgjengelige som lydfiler. Dette er spesielt viktig fordi vi vet at resultatene fra undersøkelsen Internordisk språkforståelse i en globalisert tid (2005) viste svakere resultat for lytteforståelse enn for leseforståelse. Det er mulig å søke i ordboken også fra språkene finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk og samisk. Dette er gjort for å gi et særlig bidrag til arbeidet med internordisk språkforståelse blant unge nordboere som har et annet nordisk språk enn dansk, norsk eller svensk som morsmål.

I 2012 ble Nordisk miniordbok lansert på <http://nordeniskolen.org>. Nettstedet er etablert for å gjøre tilgjengelig ulike ressurser og opplegg for nabo-språksundervisning, og samarbeider tett med programmet Nordpluss nordiske språk. Ved å samle innhold på ett nettsted blir innsatsen konsentrert og man kan satse på en mer sofistikert teknisk løsning for nettstedet.

Samarbeidet gjør at ordboken er direkte tilgjengelig under nettstedet <http://nordeniskolen.org> i tillegg til prosjektets eget nettsted <http://miniordbok.org>. Ordboken blir etter hvert tilgjengelig som en app for smarttelefoner under samme navn (miniordbok). Ordboken ble lansert i februar 2013. Språkrådet i Norge har påtatt seg driftsoppgavene tilknyttet ordboksbasen på vegne av Nettverket for språknemndene i Norden.

Nordiske språk og språkforståelse i nye kommunikasjonsmedier (NoSSinK)

Prosjektet ble etablert for å undersøke hva som finnes eller er i gang i Norden av forskning på språk og språkforståelse i nye kommunikasjonsmedier, og komme med forslag til hva som bør gjøres videre på dette området.

Prosjektet er en oppfølging av språkdeklarasjonens målsetting om å gjøre tilgjengelig kunnskap om hva språk er og hvordan det fungerer i de nye kommunikasjonsmediene.

Nettverket for språknemndene i Norden bevilget støtte til å etablere et forskernettverk med deltakere fra Dansk Sprognævn og universitetene i Göteborg, Oslo, Bergen og Trondheim. Forskningsnettverket har dessuten fått støtte på EUR 10 000 til en serie arbeidsseminarer fra Nordpluss, språk- og kulturprogrammet. Forskningsnettverket har samlet eksisterende kunnskap på området språkendring og språklig fornyelse i nye kommunikasjonsformer i Norden. De konkrete resultatene legges fram på et symposium i København i 2013, sammen med nasjonale statusrapporter over forskning på området. I forbindelse med statusrapportene har forskernettverket arbeidet med anbefalinger som i 2013 blir oversendt NORIA-nett for Nordiske språk, språk- og

kommunikasjonskulturer (del av Nordforsk). Prosjektet har orientert Nettverket for språknemndene i Norden om framdrift og resultater via bloggen blog.nossink.org.

Prosjektledelsen ligger i Dansk Sprognævn. Nordisk språkkoordinasjon har vært observatør på forskernettverkets arbeidsmøter.

Arbeidsgruppen for språkteknologi i Norden (ASTIN)

Arbeidsgruppen er en del av Nettverket for språknemndene og ivaretar nettverkets arbeid med nordiske språkteknologispørsmål.

Arbeidsgruppen består av oppnevnte eksperter med bred erfaring fra språkteknologiarbeid, både ut fra et språkpolitisk perspektiv og et språkrøktsperspektiv. ASTIN er selvsupplerende, og oppnevnelserne er personlige. ASTIN er styringsgruppe for svarbaseharmoniseringsprosjektet www.nordsvar.org.

Aktivitetene i ASTIN er en oppfølging av arbeidsspørsmålene 1 og 3 i språkdeklarasjonen om språkforståelse/språkkunnskap og mangespråklighet/flerspråklighet.

ASTIN arrangerte i 2012 et arbeidsseminar om talegjenkjenning i tilknytning til språkteknologikonferansen SLTC i Lund i Sverige. Vel 50 personer fra Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Grønland og Ungarn deltok på seminaret, som så på språklige utfordringer med bruk av talegjenkjenning. En stor del av diskusjonen på seminaret dreide seg om offentlige institusjoners bruk av talegjenkjenning og problemene med å få levert gode nok løsninger og få rettet eller oppdatert programvaren. Talegjenkjenning er i sterk vekst i flere land, og språk med mange brukere blir gjerne prioritert når det er tale om retting og oppdatering av programvaren.

ASTIN er representert i flere internasjonale nettverk og samarbeidsorganer: NEALT, EFNIL, META-NET, META-NORD, CLARIN, CLARIN-DK og CLARINO.

Nordsvar.org (svarbaseharmoniseringsprosjektet)

Prosjektet skal resultere i en nordisk base med svar på språkspørsmål fra språknemndenes nasjonale rådgivningstjenester, slik at de nasjonale nemndene skal kunne se hvilke spørsmål språknemndene i nabolandene får, og hvordan disse besvares.

Dansk Sprognævn og Språkrådet i Norge og i Sverige samarbeider om svarbaseharmoniseringsprosjektet: www.nordsvar.org. Målet er at medarbeiderne skal kunne søke fram informasjon fra de to andre landenes svarbaser. Den tekniske løsningen for svarbasen ble presentert på nettverksmøtet i Oslo i 2012. Målet er at ca. 10 000 svar fra hver språknemnds svarsamling skal inngå i samlingen. Innsamlings- og bearbeidingsarbeidet fortsetter i 2013.

Den kostnadstunge delen av prosjektet, databaseløsningen, er ferdigstilt. Det er tatt høyde for at de andre språknemndene skal kunne koble seg på, og det vil koste ca. DKK 50 000 for hvert språk i tekniske tilpasninger. Den årlige driften vil koste ca. DKK 35 000. Arbeidet med å legge inn svar finansieres av språknemndene selv.

ASTIN er styregruppe for prosjektet. Prosjektet evalueres i 2013. Prosjektledelsen ligger i Dansk Sprognævn.

Nordisk språkbarometer

Målet er å utvikle et nordisk språkbarometer som supplement til nasjonale språkstatusrapporter som redegjør for målbare språktendenser i samfunnet.

Et nordisk språkbarometerprosjekt sees i sammenheng med språkstatusarbeidet på europeisk nivå og må foregå i samarbeid med de nasjonale statistiske byråene. Prosjektet kan knyttes opp til arbeidsspørsmålene 2 og 3 i Språkdeklarasjonen. Et nordisk språkbarometer vil også kunne bidra med oversikter, statistikk og analyser som er interessante for det nordiske parallellspråksnettverket, som utreder de nordiske universitetenes språkpolitikk.

Arbeidsgruppen for nordisk språkbarometer fikk DKK 20 000 til arbeidsmøter fra nettverket i 2012. Arbeidsgruppen holdt sitt møte i tilknytning til møtet i den internasjonale sammenslutningen for språknemnder (EFNIL) og brukte ikke noe av midlene fra nettverket. EFNILs språkbarometergruppe arbeider med å få godkjent arbeidet med det europeiske språkbarometeret som et EU-prosjekt, og den nordiske arbeidsgruppen håper å kunne innpasse sitt arbeid som et delprosjekt i det europeiske. En av samarbeidsideene er å etablere en europeisk språkpolitikkportal. EFNIL samler inn opplysningene via et spørreskjema, og rapporten dekker Danmark, Sverige, Norge, Island og Finland. Skjemaet vil også bli sendt til Grønland og Færøyene.

Klarspråk

Arbeidsgruppen er etablert for å koordinere og samordne klarspråksarbeidet i Norden.

Klarspråksmedarbeiderne i de nasjonale språknemndene har organisert seg som en arbeidsgruppe under Nettverket for språknemndene i Norden. Det nordiske klarspråksarbeidet skal støtte opp om nasjonale tiltak som følger opp Språkdeklarasjonens arbeidsspørsmål 4, og bidra til å formidle kunnskap om myndigheters og organisasjoners kommunikasjons- og språkpolitikk.

I mai 2012 avholdt klarspråksgruppen et seminar med representanter fra hver språknemnd. Formålet med seminaret var å gjøre opp status og få oversikt over klarspråksforskningen i de nordiske landene og peke ut nye fors-

kningsprosjekter. Til seminaret hadde representantene forberedt en nasjonal statusrapport over forskning på klarspråk, og det ble foreslått å få publisert en artikkel på grunnlag av rapportene. Klarspråksgruppen vedtok å utarbeide et forslag til en ny undersøkelse med arbeidstittelen *Borgernes holdninger og myndighetenes praksis – en sammenlignende undersøkelse av klarspråksituasjonen i Norden* og vil søke om midler til å få gjennomført undersøkelsen i 2014. I samarbeid med NOSK har klarspråksgruppen planlagt og søkt eksterne midler til klarspråkskonferansen i 2013.

Tegnspråk

Arbeidsgruppen er etablert for å koordinere og samordne arbeidet med tegnspråk i Norden.

Det nordiske språksamarbeidet har lange tradisjoner når det gjelder hørendes språk. Språkrådene i Finland, Island, Norge og Sverige har tegnspråk som et relativt nytt ansvarsområde, og Dansk Sprognævn og de færøyske og grønlandske språknemndene har utpekt nordiske tegnspråkskontakter i andre nasjonale organisasjoner. Dette er en oppfølging av Språkdeklarasjonens arbeidsspørsmål 3.

I mars 2012 ble det arrangert et arbeidsseminar i København for to personer som arbeider med tegnspråk fra hvert av de nordiske landene og selvstyreområdene. Målet var å etablere et nordisk tegnspråknettverk. Arrangementet var et samarbeid mellom Språkrådet og Nordisk språkkordinasjon. På grunn av historisk slektskap mellom tegnspråkene var det tilstrekkelig med norskspråklige, svenskspråklige og danskspråklige tolker. Hensikten med seminaret var å framskaffe nasjonale statusrapporter for tegnspråk og skissere fellesnordiske tegnspråksprosjekter. Etter møtet ble det opprettet tre arbeidsgrupper: korpusgruppen, informasjonsgruppen og en gruppe for undervisningsmateriale. I tillegg har gruppen etablert en informasjonsblogg: nordiskateckensprak.wordpress.com.

Språk i Norden og ny publiseringsplattform

Prosjektet er etablert for å informere om hva som foregår i det nordiske språksamarbeidet, og gi oversikter over ny nordisk språklitteratur.

Temaet for Språk i Norden 2013 er *Tv-teksting i Norden. Hva har det å si for nabospråksforståelsen blant barn og unge i Norden at program fra nabolandene blir vist og teksten på tv?* De fleste artiklene er basert på foredrag fra språkmøtet i Oslo i 2012.

Språk i Norden har vært utgitt som en årlig publikasjon fra Nettverket for språknemndene i 40 år. Fra 2012-utgaven vil årsskriftet gå over til elektronisk

publisering og sikre en grønn publiseringsform med enklere tilgang for blant annet studenter. Nordisk språkkoordinasjon er prosjektleder for arbeidet med den nye publiseringsplattformen.

Nettverket for språknemndene i Norden har reservert midler til en ny elektronisk publiseringsplattform for nordiske skriftserier om språk. Dansk Sprog-nævn (?? Sjekkes – mener det skal være NOSK) har fått midler fra Nordpluss, språk- og kulturprogrammet, til å realisere plattformen og legge ut de første tekstene. Målet er at plattformen på sikt skal gi tilgang til alle årganger av *Språk i Norden* og *Klarspråksrapportene* samt Nordisk Forening for leksikografis utgivelser i seriene *LexicoNordica* og *Nordiske studier i leksikografi*. Leserne skal kunne få tilgang til artiklene i HTML, PDF og ePub-format, det vil si at artiklene skal kunne leses på skjerm og skrives ut eller leses som e-bok for eksempel på en iPad. Elektronisk publisering er miljøvennlig, øker tilgjengeligheten for allmennheten, som studenter, og sikrer et arkiv over en fagtekst-samling som omhandler språkvitenskapelige og språkpolitiske temaer, og det er billigere for nettverket. Databasen er klar, men den siste delen av arbeidet med nettsiden blir først ferdig i 2013.

Andre prosjekter under Nordisk språkkoordinasjons ansvarsområde

Program for språkkurs

Programmet skal sørge for at det finnes et kurstilbud som styrker det didaktiske nabospråksperspektivet for undervisningen i de skandinaviske språkene, og formidle kunnskap om de nordiske, samfunnsbærende språkene.

Målgruppen er studenter og undervisere ved lærerutdanningene på høyskole- og universitetsnivå.

Programmet omfatter de nordiske perlene (Lysebu, Schæffergården og Hanaholmen), som holder kurs for lærerstudenter, Nordiske Sprogpiloter, som tilbyr kurs for øvingslærere i grunnskolen, Nordspråk, som er et nettverk for lærere som underviser i et nordisk språk, og Nordkurs, som retter seg mot universitetsstudenter (ofte kommende lærere i den videregående skolen (gymnaset)).

Samarbeidet mellom Program for språkkurs og Nordisk språkkoordinasjon har skjedd gjennom representasjon i Språkkampanjerådet, ved at Nordisk språkkoordinasjon har deltatt på årsmøter og fellesmøter med dem som tilbyr kurs, og ved at Nordisk språkkoordinasjon har holdt foredrag på flere av aktørenes arrangementer. Temaene i diskusjonene mellom Nordisk språkkoordinasjon og kursarrangørene under programmet har handlet om idéutvikling av eksisterende aktiviteter, nye kursideer og utfordringer med hensyn til

finansiering, merittering av kursforløp, samarbeid mellom kursarrangørene og studentenes læresteder samt profilering av og informasjon om kursene.

Nordisk Språkkoordinasjon har jevnlig møter med representanter for de nordiske perlene. De driver en omfattende kursvirksomhet med flere hundre studenter hvert år for lærerutdannelsene i Norden, og har prosjektansvaret for Nordiske Sprogpiloter, som etterutdanner både øvingslærere og undervisere på lærerutdannelsene. Nordisk språkkoordinasjon og lederen for prosjektet Nordiske Sprogpiloter og Nordspråk har jevnlig kontakt. Nordisk språkkoordinasjon deltar ved den årlige kurslederkonferansen til Nordkurs.

I februar 2012 ble det arrangert et fellesmøte for å fortsette å se etter mulige synergier og koordineringsmuligheter mellom kurstilbudene. Hovedmålet for Program for språkkurs er at det skal finnes et heldekkende kurstilbud som styrker det didaktiske nabospråksperspektivet i undervisningen i dansk, norsk og svensk, i tillegg til å spre kunnskap om språkene i Norden.

Målgruppen favner både studenter og undervisere ved lærerutdannelsene og på universitetsnivå. De nordiske perlene holder kurs for lærerstudenter, Sprogpiloterne for øvingslærere i folkeskolen og lærerutdannere, Nordspråk er et nettverk for lærere som underviser i et nordisk språk og Nordkurs retter seg mot universitetsstudenter og dermed ofte kommende gymnaslærere. Program for språkkurs administrerer sitt eget budsjett, men Nordisk språkkoordinasjon uttaler seg om arbeidsplanen.

I 2012 arrangerte Nordspråk og Nordisk språkkoordinasjon konferansen «Nordisk på skemaet» i København, hvor blant annet nordisk miniordbok ble presentert og demonstrert. Videre ble det arrangert et arbeidsseminar i Reykjavik om ISLEX-ordboken, som nå også omfatter finsk og færøysk, og lærerseminaret «Att knäcka koden» i Esbo, Finland.

I samarbeid med Samarbeidsnemnden for Utenlandslektorer (SNU), som ikke formelt har noen tilknytning til Nordisk språkkoordinasjon, ble det arrangert et seminar om digital språkundervisning. Denne type undervisning vil ofte være et nødvendig supplement til vanlig undervisning, og i visse tilfeller erstatning for klasseromsundervisning.

Pilotstudie om nabospråksdidaktikk og lytteforståelse

Resultatene fra undersøkelsen Internordisk språkforståelse i en globalisert tid fra 2005 viser at talespråket er vanskeligst å forstå. Det er også på dette området det mangler materiale og moderne undervisningsmetoder. I løpet av høsten 2011 engasjerte Nordisk språkkoordinasjon prosjektlederen for Nordiske Sprogpiloter til å vurdere muligheten for et pilotprosjekt om nabospråksdidaktikk. Med prosjektmidler fra Språkkoordinasjonen vil Nordiske Sprogpiloter

i 2012 gjennomføre en utprøving av metoder for å trene lytteforståelsen hos grunnskoleelever i Sverige og Danmark. Resultatene fra pilotstudien vil gi et grunnlag for å vurdere om det kan være aktuelt å søke om midler til et forskningsprosjekt om nabospråksdidaktikk med særlig vekt på lytteforståelse og kommunikasjonsstrategier.

Nordisk benchmarking-nettverk

I 2012 har NOSK deltatt i planleggingen av og søknad om midler til et nordisk benchmarking-nettverk initiert av den nordiske perlen Hanaholmen. Prosjektet har fått midler fra Nordpluss og Nordisk kulturfond og omfatter prosjekter som har fått språkpriser, eller som har utmerket seg på annen måte som særlig vellykkede. Tanken er at de skal inngå i en prosess der man i løpet av 2013 og 2014 vil forsøke å identifisere suksessfaktorer og komme med anbefalinger for nye prosjekter.

Generelt om Nordisk språkkoordinasjon

Nordisk språkkoordinasjon informerer sitt nettverk og allmennheten om nordiske aktiviteter på språkområdet via hjemmesiden www.nordisksprogkoordination.org. Formålet med hjemmesiden er å informere om enheten Språkkoordinasjonen, om det nordiske språksamarbeidet og om de aktørene og aktivitetene som inngår i samarbeidet. Nettstedet skal i tillegg være en ressurs for undervisere gjennom å samle informasjon om relevant materiale til bruk i skolen og gjøre det tilgjengelig. Nettstedet har en kalender med en løpende oppdatert oversikt over aktuelle arrangementer. Kalenderen er en googlekalender som det er mulig å abonnere på. I tillegg lages det et nyhetsbrev som fungerer som en påminnelse om det som skjer. Nettverket for språknemndene har fått en lukket blogg som diskusjonsforum og dokumentarkiv: nordisknyt.org. Videre blir det sendt ut halvårslige projektrapporter til de nordiske sekretærene.

Nordisk språkkoordinasjon har hatt et godt samarbeid med relevante medarbeidere i Nordisk ministerråds sekretariat (NMRS), både med kommunikasjonsavdelingen og med Team språk, men ser gjerne at samarbeidet med nettavdelingen og kulturavdelingen styrkes i framtiden.

Nordisk språkkoordinasjon har mottatt løpende informasjon fra administrator for Nordpluss, språk- og kulturprogrammet, om prosjekter som har levert gode sluttprodukter med støtte fra programmet. Denne informasjonen er formidlet videre til lærere på konferanser og arbeidsseminarer og via nettsiden www.nordisksprogkoordination.org.

Stikkord:

Nordisk språkkoordinasjon, nordisk språkkoordinator, Nettverket for språknemndene i Norden, nordisk språkkampanje, Program for språkkurs, Nord-språk, Nordkurs, Sprogpiloterne, ASTIN, NoSSinK, nordisk språkbarometer, klarspråk, nordisk barneordbok, tegnspråk.

Bodil Aurstad var leder for Nordisk språkkoordinasjon fram til årsskiftet 2012–2013.

Sabine Kirchmeier-Andersen er direktør i Dansk Sprognævn.

Ny språklitteratur utgitt i 2012

Danmark

Jørgen Nørby Jensen

Bostrup, Lise: Dansk er svært – men du skal nok få det lært! Dansk udtale for udlændinge.

Forlaget Bostrup, 2012. 100 s. + 2 cd'er.

Bogen består af et kapitel for hvert bogstav i det danske alfabet. Hvert kapitel tager udgangspunkt i en kort samtale der indeholder eksempler på de forskellige bogstavers udtalemæssige varianter. Kapitlets ordforråd bliver anvendt i øvelser hvor de studerende kan iagttage og indlære de helt basale regelmæssigheder og variationer i den danske udtale.

Danske Studier 2012. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Henrik Blicher under medvirken af David Svendsen-Tune. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 578. 2012. 246 s.

Af bindets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Ulf Teleman*: Erik Hansen og Lars Heltoft. Grammatik over det Danske Sprog (anmeldelse), *John Ole Askedal*: Eva Skafte Jensen: Nominativ i gammelskånsk – afvikling og udviklinger med udgangspunkt i Skånske Lov i Stockholm B 69 (anmeldelse).

Danske Talesprog, bind 11. Udgivet af Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. Museum Tusulanums Forlag 2011. 246 s.

Bindet indeholder syv foredrag fra et jubilæumsseminar med emnet "sproglige normer (konventioner)" afholdt d. 23. september 2011 i anledning af Lingvistkredsens 80-års fødselsdag: *Dorthe Duncker*: Norm, situering og sproglige kendsgerninger, *Bettina Perregaard*: Imitation, parodi, norm- og genrebevidsthed i børns udvikling af sprog og selv, *Tore Kristiansen*: Sprognormer som sprogforandringsteoretisk og sprogpolitisk problemstilling, *Bent Preisler*: Norm, praksis og prestige: Engelsk og dansk i de højere uddannelser, *Anne Fabricius og Janus Mortensen*: Normer i bevægelse – om normer for Received Pronunciation (RP), *Peter Harder*: Normer, holdninger og den individualistiske fejlslutning, *J. Normann Jørgensen*: Normer og sprogvalg i superdiversiteten.

Derudover indeholder bindet to artikler der begge fremlægger resultater fra

empiriske undersøgelser der bidrager til at belyse den sproglige normproblematik i samfundet: *Jacob Thøgersen*: Talesprog i radioavisen: Det kanoniserede talesprogs anatomi, *Jenny Iwarson og Maja Zetterström*: Tale- og stemmeafvigelsers effekt på kommende HR-konsulenters opfattelse af personlighed og jobegnethed.

Dansk-polsk ordbog. Af Wanda Strange Sørensen, Lili Widding, Lillian Fannikke Hansen, Hanne Schyth Rasmussen. Special-pædagogisk forlag, 2012.

Dansk skoleordbog, retskrivnings- og fremmedordbog. Af Karl Hårbøl, 33. udgave, Alinea, 2012

Dansk sprogs status. Dansk Sprognævns notat om dansk sprogpolitik. Dansk Sprognævn, 2012. 26 s. Findes på <http://www.dsn.dk/sprogviden/sprogpolitik/sprogpolitikker-1/sprogpolitikker>

Som opfølgning på de sprogpoltiske rapporter *Sprog på spil* (2003) og *Sprog til tiden* (2008) og Sprognævnets sprogpoltiske notater fra 2003 og 2007 har Dansk Sprognævn udsendt et notat om dansk sprogs status 2012. Notatet beskriver udviklingen i brugen af dansk i de sidste 4 år med særlig fokus på dansk som undervisningssprog fra 0. klasse til ph.d.-niveau, dansk sprogs forhold til den nationale strategi for fremmedsprog, dansk i EU og i den offentlige forvaltning og dansk sprogteknologi. Sprognævnet konkluderer at presset på dansk sprog fortsat øges idet der bliver mindre og mindre tid og plads til dansk. Lovgiverne bør derfor overveje nøje hvordan de sikrer at dansk som modersmål ikke svækkes, hvis de beslutter at fremme brugen af engelsk især i uddannelsessystemet.

Dansk-ungarsk lommeordbog, magyar-dán zsebszótár. Af Claude Kolozs Nagy og Eva Tardoskeddi Nagy. 2012

Drengsted-Nielsen, Claus: Grammatik på dansk. Hans Reitzel, 2012. 223 s.

Efter forfatterens mening ved undervisere og studerende på de højere læreanstalter for lidt om grammatik, og det gør det svært for dem at tilegne sig fremmedsprog. Derfor denne bog. Målgruppen for *Grammatik på dansk* er studerende på universitetet, de pædagogiske professionsuddannelser og handelshøjskolen, men bogen er tillige tænkt som en håndbog for alle sprogundervisere og sproginteresserede. Bogen indeholder kapitler om fx sætningsanalyse, kommaer og ordklasser samt et afsluttende kapitel med opgaver.

Ejstrup, Michael: Grundbog i sprog. Gyldendal, 2012. 236 s.

Grundbog i sprog giver læseren et overblik over hvordan dansk sprog fungerer, og hvordan dansk sprog er indrettet i forhold til andre sprog. Bogen forholder sig kritisk til sprognormering og ser på sprog som en del af vores kultur og den enkeltes identitet. Bogen rummer kapitler om sprog generelt, om sprog i sociale sammenhænge, om sproglig analyse og om talesproget.

Fransk-dansk ordbog. Af N. Chr. Sørensen og Else Juul Hansen, 10. udgave, Gyldendal, 2012

Gyldendals store engelsk parlør. Af Gyldendals Ordbogsredaktion. Oversættelse: Merete Frostholt Olsen, i serien Gyldendals parlører. 2012

Gyldendals Synonymordbog. Af Thomas Ingemann, Henrik Andersson, Marianne Holmen m.fl. Gyldendal, 2012.

Hauksdóttir, Audur: Dansk som fremmedsprog i en akademisk kontekst. Om islændinges behov for danskkundskaber under videreuddannelse i Danmark. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 68. Københavns Universitet 2012. 263 s.

I bogen undersøges det hvilke behov for danskkundskaber der er forbundet med islændingens videreuddannelse i Danmark, og hvordan de islandske studerende ser sig i stand til at klare sig på dansk i disse sammenhænge.

Keel, Klaus Ulrik: Sprogrigtig tekstredaktion. Håndbog for forlags- og andre redaktører. Lindhardt og Ringhof, 2012. 186 s.

I denne bog fremlægger Klaus Ulrik Keel sine betragtninger over det danske sprogs aktuelle situation. Det er hans påstand at stort set ingen – end ikke mennesker med en universitetsuddannelse bag sig – kender den gældende retskrivning og tegnsætning til bunds, og det er ifølge Keel alt sammen Dansk Sprognævns skyld.

Kristiansen, Kristian: Danske ordsprog. Talemåder, mundheld, mottoer. Askholm, 2012. 176 s.

Møllebro, Maria: Målspilla. Færøsk sprogpolitik påvirkning af unges sprogbrug og sprogholdninger. Københavnerstudier i Tosprogethed, bd. 66. Københavns Universitet 2012. 85 s.

Formålet med denne bog er at komme nærmere en vurdering af om det færøske sprognævns puristiske sprogpolitik tjener sprogbrugernes interesse.

Særligt fokuseres der på hvordan sprogpolitikken påvirker yngre færingers sprogbrug og sprogholdninger og på i hvilket omfang sprogpolitikken kan siges at virke efter sprognævnets hensigt – at bevare og udvikle det færøske sprog.

Mål & Mæle. 34.-35. årgang, 4 numre. Redigeret af Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø, Erik Hansen og Jørn Lund 2012. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Foruden brevkassen *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder årgangen artikler af bl.a. *Line Sandst*: Fra Harald til Elbro. Om markering af slægtskab i navne, *Katrine Falcon Søby*: Er det hip som hap?, *Jan Heegård* og *Ida E. Mørch*: Led tid, 2 fri og fedtmulecrawl, *Erling Strudsholm*: At tælle og fortælle. Sprogets cirkatal.

For 2011 har *Mål og Mæle* kåret *arabisk forår* til "årets ord" på baggrund af indsendte forslag fra bladets læsere. Og også i 2012 er læserne blevet inviteret til at indsende eksempler på ord og udtryk der i særlig grad har været fremtrædende i årets løb.

Ny forskning i grammatik 19. Redigeret af Carl Bache, Alexandra Holsting og Uwe Kjær Nissen Udgivet af Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense. 2012. 232 s.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale sprogforskning inden for dansk og en lang række fremmedsprog. Af bindets 11 artikler kan nævnes *Tanya Karoli Christensen*: Epistemiske sætningsadverbier i dansk talesprog, *Eva Skafte Jensen*: At have eller ikke have. Trykfordelingen i sætninger med *har* og negation, *Sune Sønderberg Morenson*: Realitetsramme og realitetsværdi i danske ledsætninger.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 42-2012. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Jan Heegaard, Torben Juel Jensen, Janus Mortensen, Nicolai Pharao, Marianne Rathje og Jann Scheuer Udgivet af Dansk Sprognævn 2012. 200 s.

Bind 42 er et temanummer om *dansk talesprog* med fokus på grammatik og forholdet mellem grammatik og fonetik. Bindet indeholder artikler af bl.a. *Janus Mortensen*: Epistemisk positionering i dansk talesprog, *Eva Skafte Jensen*: Trykfordelingens implikaturer. Betydningsbærende og meningsbærende tryk.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 43-2012. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Torben Juel Jensen, Janus Mortensen, Niels Møller Nielsen, Nicolai Pharao, Marianne Rathje og Jann Scheuer Udgivet af Dansk Sprognævn 2012. 162 s.

NyS 43 indeholder fire artikler og 2 anmeldelser. Af særlig interesse er i denne sammenhæng *Christian Becker-Christensen*: Komplekse relationelle enheder i dansk retskrivning, *Jacob Thøgersen*: Vil De prøve at sige A? ”Fladt a” i Radioavisen 1950-2010.

Nyt fra Sprognævnet 2012 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Dansk Sprognævn.

Hvert nummer indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn og artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Anna Sofie Hartling*: *Grineren* – og andre grineren ord. En grammatisk statusopgørelse (nr. 1), *Marianne Rathje*: *Luder og laban*. De grimme ord i to generationer (nr. 2), *Pia Jarvad*: *Både ... men også* (nr. 3), *Marianne Rathje*, *Simon Bierring Lange* og *Anna Kristiansen*: *På beløbet eller lige på?* (nr. 4).

Nørreby, Thomas Rørbeck: ”**Jamil Perkersen Nielsen Rasmussen**”. **En sociolingvistisk undersøgelse af identitet og etnicitet i superdiversiteten**. Københavnerstuder i Tosprogethed. Bind 67. Københavns Universitet, 2012. 136 s.

Bogen omhandler en ung mand fra Amger ved navn Jamil og hans sociale og sproglige praksisser. I undersøgelsen fokuseres der på hvordan Jamil konstruerer og forhandler etniske identiteter i skole- og fritidsmiljøer og på Facebook.

Ordbog over skældsord for dannede mennesker. Af Erik Bøegh. Veivad, 2. udgave, 2012. 93 s.

Oqaasersiut. Dansk – Grønlandsk. Af Robert Petersen og Kirsten Gade Jones. Iliniusiorfik Undervisningsforlag, 2012. 984 s.

Psykologisk pædagogisk ordbog. Af Mogens Hansen, Poul Thomsen, Ole Varming, 17. udgave, Hans Reitzel. 2012

Quist, Pia: **Stilistisk praksis. Unge og sprog i den senmoderne storby**. Museum Tusulanums Forlag 2012. 400 s.

Stilistisk praksis går tæt på unges sprog i et heterogent storbymiljø. Gennem feltarbejde på Metropolitanskolen på Nørrebro i København undersøger Pia Quist den stilistiske praksis i to 1. g-klasser. Elevernes tøj, wallpaper på computeren og den musik de lytter til, og ikke mindst måden de taler på, er alt sammen dele af den stilistiske praksis. Med sin etnografiske undersøgelse viser forfatteren hvordan københavnske unge forvalter social og etnisk heterogenitet, samt hvordan de gennem deltagelse i praksisfællesskaber danner orden og

mening i den sproglige forskellighed og gør den til en betydningsressource i sociale og stilistiske praksisser.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 35, april 2012 og vol. 36, oktober 2012. 136 s. + 118 s. University of Southern Denmark, Institute of Language and Communication.

Af indholdet i de to bind kan nævnes *Søren Lund*: On Professor Roy Harris's Integrational Turn' in Linguistics (vol. 35) og *Asba Tickoo*: Performance-keying and dialogicity: A case study in Kashmiri oral narrative (vol. 36).

Retskrivningsordbogen. Af Anita Ågerup Jervelund, Jørgen Schack, Jørgen Nørby Jensen og Margrethe Heidemann Andersen. 4. udgave. Dansk Sprognævn. Alinea A/S 2012. 1056 s.

Den 9. november 2012 udsendte Dansk Sprognævn 4. udgave af *Retskrivningsordbogen*. Der er tale om en helt ny og gennemrevideret udgave af 3. udgave fra 2001. Der er tilføjet ca. 4.500 nye opslagsord, og der er fjernet en del sjældent brugte ord fra ordbogen. Der er indført ordidentificerende betydningsoplysninger ved opslagsord som skønnes at kunne give anledning til tvivl hos en del af ordbogens brugere, ligesom der er anført eksempler på ordenes brug. Der er desuden indført bøjningsoplysninger ved ordene (fx præsensformer ved verberne), og flere opslagsord indeholder oplysninger om sammensætningsformer. Opslagsord der kan deles, er endvidere forsynet med forslag til orddeling.

Denne udgave af ordbogen indeholder desuden en række ændringer af retskrivningsreglerne. Fx er det nu korrekt at skrive både *hold kæft-bolsje* og *hold-kæft-bolsje*, og det er også blevet valgfrit om man vil skrive *it* eller *IT*, *bh* eller *BH*, *dvd* eller *DVD* osv. Endelig er former som fx *akvarie*, *gymnasie* og *ministerie* indført ved siden af *akvarium*, *gymnasium* og *ministerium*.

Slangordbogen. Dansk slang og dagligsprog. Af Torben Christiansen: Betalingsapp til smartphones. Let Software 2012.

Sprog og sex. Modersmål-Selskabets årbog 2012. Modersmål-Selskabet 2012. 156 s.

Årbogen har som sit tema "spændingsfeltet mellem sprog og sex". Af bogens artikler kan nævnes *Christian Graugaard*: Når bimboer guffer gren (en rundtur i det seksuelle slangprog), *Lars Chandresh Henriksen*: Samlejet som kommunikationsform, *Marianne Rathje*: Sex i sproget.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 17, 2011, nr. 53 + årgang 18, 2012, nr. 54 + 55. 80 s. + 98 s. + 96 s. Aarhus Universitetsforlag.

Nr. 53 er et temanummer om *Cooperative learning* og indeholder bidrag af bl.a. *Lissie L. Jensen*: CL og mundtlige færdigheder i dansk som andetsprog, *Louise Zinck Nielsen*: Læsning på dansk som andetsprog på FVU. Nr. 54 sætter fokus på it i sprogundervisningen. Af nummerets artikler kan nævnes: *Mette Hermann*: Web 2.0 i sprogundervisningen, *Kirsten Barba*: Dansk som fremmedsprog via Skype. Nr. 55 omhandler begrebet *verdensborger* og indeholder artikler af bl.a. *Karen Risager*: Verdensborgeren i sprog- og kulturpædagogikken, *Iben Kjærgaard*: Fra verdensborger til dansker.

Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 30. årgang, 2012, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel (ansvarsh.).

Foruden anmeldelser af sproglitteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Torben Christiansen*: Etik i ordbogspraksis (nr. 1), *Sabine Kirchmeier-Andersen*: Læs nyheder og hør musik på din tablet! (nr. 3), *Georg Søndergaard*: Skrift og skriftsprog (nr. 4).

Studier i Nordisk 2008-2009. Selskab for Nordisk Filologi. Foredrag og årsberetning. Redigeret af Dorthe Duncker og Anne Mette Hansen under medvirken af Lena Wienecke Andersen. København 2011. 255 s.

Af publikationens 10 artikler er der i denne sammenhæng grund til at nævne *Tore Kristiansen*: Resultater fra projektet Moderne Importord i sprogene i Norden: sprogholdningsundersøgelserne, *Inge Lise Pedersen*: Talesprogets historie i sociolingvistisk belysning, *Marianne Rathje*: Hænger vi fast i vores generationsprog?

Jørgen Nørby Jensen (f. 1971) er informationsmedarbejder i Dansk Sprog-nævn.

Norge

Ole Kristian Våge

Akselberg, Gunnstein: Frå Bontelabo til Ånuglo. Stadnamn i Hordaland. Samlaget 2012, 378 sider.

Gunnstein Akselberg har skrevet ei bok om stedsnavn i Hordaland (et vestnorsk fylke). Han tar for seg et bredt repertoar fra gårdsnavn til navn på kommuner og fjelltopper. Leseren får også med historikken til de ulike stedsnavnene. Boka er myntet på bredt publikum og kan leses av alle som er interesserte i stedsnavn eller ferdes i Hordaland.

Andersen, Gisle (red.): Exploring Newspaper Language. John Benjamins Publishing Company 2012, 356 sider.

Gisle Andersen har her samlet en rekke vitenskaplige artikler med utgangspunkt i elektronisk korpus av norske avistekster. Artiklene er på engelsk, men alle bidragsyterne forsker ved norske universiteter og høyskoler. Boka er todelt. Første del inneholder seks artikler som tar for seg verktøy og metode for korpusarbeid. Andre del består av åtte artikler om forskning som benytter seg av korpusverktøy for å analysere ulike språklige fenomen, bl.a. engelske låneord i norsk, finanssjargong, normklynger, metaforer, metonymi osv.

Askedal, John Ole, Tom Schmidt og Rolf Theil (red.): Germansk filologi og norske ord. Festskrift til Harald Bjorvand på 70-årsdagen den 30. juli 2012. Novus forlag 2012, 205 sider.

I anledning 70-årsdagen til Harald Bjorvand ble denne boka gitt ut for å hylle hans innsats for språkvitenskapen. Særlig kjent er hans verk *Våre arveord. Etymologisk ordbok* (2000), skrevet sammen med Fredrik Otto Lindeman. I festskriftet har elleve nordiske forskere bidratt med artikler om en rekke ulike språkvitenskapelige tema, bl.a. etymologi, stedsnavn og grammatikk.

Aune, Åsta Marie: Skandoromani. En sosiolingvistisk studie. Novus forlag 2012, 167 sider.

Denne boka er en omarbeiding av Aunes masteroppgave om språket til romanifolket/de reisende. Som tittelen indikerer, er det snakk om en sosiolingvistisk studie som omfatter både Norge og Sverige (derav skandoromani). Boka har fire hovedkapitler. Det første er en historisk innføring i de reisendes

kultur, det neste tar for seg ulike aspekter ved skandoromani: som det Aune kaller for *sammenflettet språk*, som minoritetsspråk, som truet språk og som hemmelig språk. Videre tar et kapittel for seg assimilasjonspolitikken mot de reisende og stemningsskiftet fra 1970-årene. Til slutt analyserer hun vitaliteten til skandoromani både som gruppe og som språk. Boka er utvilsomt en viktig referanse for alle som ønsker å sette seg inn språklige og kulturelle sidene ved en minoritet som har fått oppmerksomhet i media i det siste.

Berggren, Harald, Kjartan Sørland og Vigdis Rosvold Alver: God i norsk? Språk- og skriveutvikling hos elever med norsk som andrespråk. Cappelen Damm 2012, 231 sider.

Forfatterne, som alle underviser i lærerutdanningen, har skrevet en bok om hvordan lærere kan vurdere språk- og skriveutviklingen til elever med norsk som andrespråk. Boka er delt i fire kapitler. Første kapittel gir en innføring i grunnleggende trekk ved andrespråksutvikling- og skriving. De to påfølgende kapitlene gir en grundig gjennomgang av vurderingspunkter på ulike språklige nivå og innefor tekst- og sjangerkompetanse. Det siste kapitlet er i større grad didaktisk og gir råd til god skriveundervisning. Boka er i dag pensumbok ved flere studiesteder.

Fremmedord blå bok, 18. utg. Dag Gundersen, Kunnskapsforlaget 2012.

Boka inneholder ca 29 000 fremmedord, og har en omvendt fremmedordliste med ca 5 000 norske ord med fremmedordsynonymer.

Fridtun, Kristin: Norsk etymologisk oppkok. Samlaget 2012, 138 sider.

Fridtun gir en humoristisk presentasjon av ord og ords opphav. Inndelingen er tematisk, og de fem kapitlene har fått titler som *Å setja ord på kroppen*, *Husviv og kjensleliv*, *Folk og fe og fanteri*, *Ut i naturen* og *Ord og uord*. Her får vi bl.a. vite at ordet *venstre* kommer fra *vinstri*, som er beslektet med *venn*. Ordet *digital* kommer fra det latinske *digitus* og betyr finger. Om boka er uhøytidelig og humoristisk, er den faglig godt forankret i etymologien. Boka passer derfor for alle språkinteresserte som nysgjerrige på ordhistorie.

Grepstad, Ottar: Draumen om målet. Tilstandsrapportar frå Noreg og Noreg. Samlaget 2012, 525 sider.

Ottar Grepstad har samlet alle sine tolv årstaler frå Nynorsk kultursentrum i bokform. I disse tar han opp tilstanden for nynorsk skriftkultur i en rekke ulike perspektiver. Her finner vi analyser og standpunkt, refleksjoner og opplysning i Grepstads velkjente prosaform. I det siste kapitlet samler han trådene fra tidligere taler og argumenterer sterkt for nynorsk som en del av det språklige

mangfoldet i Norge. Boka er av interesse for alle som er interesserte i språk og språkpolitikk.

Jógván í Lon Jacobsen: Ærlig talt, who cares? Novus forlag 2012, 324 sider.

Boka er rapport XIII fra prosjektet Moderne importord i språka i Norden, og er en sosiolingvistisk undersøkelse av holdninger til og bruk av importord og avløsningsord i færøysk. Undersøkelsen viser at færingar generelt uttrykker puristiske holdninger når de er bevisste at de blir spurt om sin holdning til språkspørsmål. På den andre siden er de ikke særlig puristiske når de er mindre oppmerksomme på at de blir spurt om språk.

Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. Band 10. Grønvik, Oddrun, Lars. S. Vikør og Dagfinn Worren (red.). Samlaget 2012, 1630 spalter.

Det tiende bindet av i alt tolv bind av Norsk Ordbok har kommet. Det begynner på substantivet *skodde* og går til adjektivet *stæveleg*. Som i tidligere bind har hver artikkel både ordforklaring og kildehenvisning. Innholdet ligger for øvrig søkbart på Norsk Ordboks hjemmeside. Ordboksprosjektet skal slutføres til grunnlovsjubileet i 2014 og har som uttalt målgruppe språkforskere, lekfolk og elever og lærere i skoleverket. Norsk Ordbok blir utarbeidet ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium ved Universitetet i Oslo.

Nyord i norsk. Guttu, Tor og Boye Wangenstein (red.). Fagbokforlaget 2012, 390 sider.

Dette er en oppfølging av boka *Nyord i norsk 1945–1975*, som kom ut i 1982. Følgende tar den aktuelle boka for seg en tidsperiode på 30 år frå 1975 til 2005. Boka har ca. 10 000 ordboksartikler, der hver artikkel har en ordforklaring og en referanse til det første belegget i en norsk avis. I denne referansen finner vi også nyordet i sin opprinnelige setning. Tilfanget kommer først og fremst fra nyordssamlingene ved Universitetet i Oslo og Språkrådet, mens for de siste årene har Norsk aviskorpus ved Universitetet i Bergen vært en viktig kilde.

I omfang er boka på linje med Pia Jarvads *Ordbog over nye ord i dansk 1955–1998*, som også har ca. 10 000 artikler mellom to permer. Som det går fram av tittelen, tar den danske utgaven derimot for seg nyord innenfor et lengre tidsspenn. Disse nyordsbøkene er svært viktige som dokumentasjon over språkutviklingen i Norden, og da særlig på ordnivå.

Boka har et interessant forord som beskriver ulike mekanismer og årsaker til nydannelser av ord. *Nyord i norsk* er både en oppslagsbok som komplet-

terer andre ordbøker samtidig som den speiler samfunnsutviklingen i landet gjennom en systematisk oppstilling av nyord.

Hoel, Jan (red.): Juridisk terminologi i noen språk i Norge – status og utfordringer: Foredrag fra et seminar i Tromsø i november 2011. Terminologen nr. 1 2012, Språkrådet. 62 sider.

Språkrådets fagråd for terminologi og fagspråk besluttet høsten 2011 å innføre et årlig seminar om terminologi og fagspråk i Norge. Seminarforedragene skulle deretter publiseres som artikler i en skriftserie. Første nummer av skriftserien inneholder fem av de seks foredragene fra seminaret i Tromsø i 2011. Professor Dag Wiese Schartum skriver om legaldefinisjoner i nyere norske lover, mens professor Kåre Lilleholt tar for seg nynorsk rettsmål. Marianne Lindheim skriver om utfordringer i rettstolking mellom norsk og norsk tegnspråk, og Anne Marit Pedersen diskuterer samisk terminologi i rettsvesenet. Situasjonen for kvensk terminologi blir belyst av Hilde Skanke og professor Trond Trosterud. Utgaven kan bestilles fra Språkrådet.

Løset, Jørn Olav og Tove Kristin Nilsen Løset: Ditta he ej me haurt! Ord og uttrykk frå Volda. Enter forlag 2012, 185 sider.

Dette er ei samling av dialektord og -uttrykk fra Volda og bygdene om kring. Her finner man lokale ord som *battefok*, *kreteng*, *moabong* og mange andre. Boka skriver seg inn i en populær sjanger sammen med andre bøker om sunnmørske dialektord som *Ord og uttrykk frå Hareid* (2008) og *Ordsamlinga frå ei anna tid* (2011). En styrke ved denne boka er at uttrykkene er samtidige, altså at de er i reell bruk. Boka er derfor en viktig kilde til dokumentasjon av språkbruken i Volda-området.

Mæhlum, Brit og Unn Røyneland: Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter, Cappelen Damm Akademisk 2012, 200 sider.

Boka gir en tradisjonell innføring i norske dialekter, men legger samtidig stor vekt på de endringene som har foregått de siste tiårene. Nyere forskning er trukket inn, og framstillingen er en situasjonsrapport over de norske dialektenes stilling på begynnelsen av 2000-tallet. Boka er aktuell for studenter i nordistikk og norsk i grunnskolelærerutdanningen, og for andre som ønsker å sette seg inn i norske dialekter.

Nynorsk ordliste, Alf Hellevik, Aud Søyland og Margunn Rauset. 11 utg. Samlaget 2012. 464 sider.

Denne klassiske ordlista med over 35 000 oppslagsord har blitt revidert et-

ter den nye rettskrivningsnormalen for nynorsk gjeldende fra 2012. I tillegg er ordtilfanget oppdatert, og det er lagt til flere ordforklaringer. Lista over bokmålsord med nynorske synonym er fornyet og utvidet.

Nynorskordliste med skrivereglar, Jon Bjones, Lingua 2012

Ordlista har ca. 34 000 oppslagsord med forklaringer, innføring i grammatikk og tegnsetting. Boka følger rettskrivingsreformen fra 2012 og er godkjent av Språkrådet.

Ordnett.no er Kunnskapsforlagets abonnementsportal for ordbøker. Kunnskapsforlaget produserer ordbøker for norsk og fra og til norsk til og fra utallige andre språk. Portalen vil oppdateres jevnlig. De fleste ordbøkene i portalen vil finnes i trykte versjoner og mange er også tilgjengelige som app.

Røyneland, Unn og Enger, Hans-Olav (red.): Fra holtjar til holting, språkhistoriske og språksosiologiske artikler til Arne Torp på 70-årsdagen, Novus forlag 2012, 424 sider.

Festkriftet inneholder fagartikler skrevet av venner og kolleger i inn- og utland som på denne måten ønsket å hylle en omfattende forskerinnsats og en stor formidler i språkvitenskapen.

Språknytt er tidsskriftet til Språkrådet, og i 2012 kom det ut fire nummer på til saman 140 sider. Språknytt er gratis, har eit opplag på 12 000 og er lagt ut elektronisk på www.sprakradet.no/spraknytt. Bladet har dei faste spaltene *Lesarspørsmål*, *Nyord*, *Kort*, *Med andre ord*, *Språkbrukaren* og *Historia bak*.

I nummer 1 er det eit intervju med politimeister Ellen Katrine Hætta, som fortel om arbeidet sitt som samisk jurist og møtet med tolka språk i rettssalen. Elles er det ein artikkel der Patentstyret forklarar korleis ein kan få einerett på ord, australiaren Neil James formidlar kunnskap om det internasjonale fagfeltet klarspråk, og spanskfilologar samanliknar faste språklege uttrykk i spansk og norsk.

I nummer 2 er det intervju med Håkon M. Sverdrup, kommunikasjonsansvarleg for Forsvarets informasjonsinfrastruktur. Nummeret inneheld vidare ein temaseksjon om Knud Knudsen, bokmålets far. Eric Papazian skriv om språkreformatoren Knudsen, Arne Torp om skandinavisten Knudsen, Egil Børre Johnsen om norsklæraren Knudsen, Finn-Erik Vinje om grammatikaren Knudsen og Erlend Lønnum om forholdet mellom Knudsen og Ibsen.

I nummer 3 er Christian Janss, førsteamanuensis i tyskspråkleg litteratur ved Universitetet i Oslo, intervjuet om tysk som universitetsfag i Noreg. Ein artikkel presenterer *Nordisk nettordbok for barn og ungdom*, og tre artiklar handlar om

terminologi og fagspråk: i ein artikkel spør forfattaren om norsk pensumlitteratur er på veg ut av undervisninga ved norske lærestader, ein artikkel handlar om terminologiarbeidet i privat sektor i Noreg, og ein presenterer ei undersøking der fleirtalet av økonomistudentane som var med, meinte at engelske termar ofte er meir presise enn dei norske.

I nummer 4 er det intervju med journalisten Davy Wathne. Han fortel om forholdet sitt til pressespråk og om erfaringane sine med sportsspråket etter 40 år som sportsjournalist. Ein artikkel handlar om kallenamn i norsk og tysk, ein tek for seg italienske lånord i norsk, og ein drøftar kva globaliseringa av næringslivet har å seie for fordelinga mellom norsk og engelsk i norske bedrifter.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – blir utgitt av Språkrådet og kommer ut med fire nummer i året. Bladet har et opplag på 17 500 og distribueres gratis til statsansatte og andre interesserte. Bladet kan også lastes ned som pdf-dokument fra www.sprakradet.no/statssprak. Statsspråk har fire sider og inneholder en hovedartikkel, et større oppslag med praktiske råd og tips («På plakaten») og dessuten notiser om relevante arrangementer, språktips og et dikt.

Tema for nr. 1 i 2012 var språket i værmeldingen, for i jula 2011 opplevde store deler av Norge det verste uværet på mange år. «På plakaten» tok for seg ord og uttrykk for mengdeendringer.

Tema for nr. 2 i 2012 var terminologi, med vekt på terminologiarbeid i staten, den elektroniske termsamlingen «EØS-EU-basen» og en presentasjon av terminologitjenesten i Språkrådet.

Tema for nr. 3 i 2012 var klarspråk i helsesektoren og den nye nynorskrettskrivningen, som gjelder frå 1. august 2012.

Tema for nr. 4 i 2012 var stedsnavn, med vekt på skrivemåter, normering, lov og rett. En notis presenterer en undersøkelse som viser at statsansatte mener de skriver godt nok, og en annen notis introduserer 2013 som offisielt norsk språkår.

Termposten er et elektronisk nyhetsbrev fra Språkrådets terminologitjeneste. Det kommer ut tre ganger i året og er et nyhetsbrev som informerer om hva som skjer på terminologifronten i Norge og andre steder. Det inneholder også aktuelt stoff for alle som arbeider med eller interesserer seg for terminologi. Nyhetsbrevet er gratis, og man kan abonnere ved å gå til Språkrådets nettside www.sprakradet.no/termposten.

Tønnesson, Johan L.: Hva er sakprosa? Universitetsforlaget 2012, 154 sider.

Denne innføringsboka om sakprosa fra 2008 har nå kommet i en ny utgave. Boka tar for seg ulike kjennetegn ved sakprosa. Samtidig tar de seks kapitlene opp spørsmål som forståelse, funksjon og viktighet av sakprosatekster. Den viktigste forandringen fra forrige utgave er et nytt sluttkapittel: "Sakprosaens sak". I tillegg er også selve definisjonen av sakprosa utvidet til også å gjelde muntlig form.

OBS: skal inn i den svenske oversikten: Ylisalmi, Anu (red.): Samarbetet ger resultat: från begreppskaos til överenskomna termer. Nordterm 17. Terminologicalentralen TSK 2012. 174 sider.

Rapporten inneholder 30 innlegg fra den nittende Nordterm-konferansen i Vasa 7.–10. juni 2011 og rapporter fra hele Norden om terminologiarbeidet i de respektive land. Utgivelsen inneholder også møteprotokoller. Åpningsforedragene var ved professor Rute Costa fra Universidade Nova de Lisboa og Mikael af Hällström fra Skatteförvaltningen i Finland, og manuskriptene fra disse er også å finne i rapporten.

Sverige

Av Rickard Domeij

Althoff, Johan: Språkets värld. Alfabeta 2012.

Med humor och poesi ger Språkets värld djup insikt i vad språk är. Språkets värld är språkfilosofi, lika mycket för barn som ungdomar och vuxna.

Alvehus, Karin: Läsa. Studentlitteratur 2012.

Läsa är ett läromedel som riktar sig till nyanlända analfabeter, de som behöver lära sig det latinska alfabetet samt till dem som har en svagt etablerad läsning på modersmålet.

Basord i våra fackspråk. TNC 104. Terminologicalentrum TNC 2012.

Detta är en mycket välkommen publikation som ger vägledning i hur man bör använda grundläggande termer som förekommer i de flesta fackspråk, som *element* och *samverkan*. Men den ger även råd i mer allmänt terminologi-

arbete: hur man skiljer på allmänspråkliga och fackspråkliga betydelser hos ett och samma ord, hur man reder ut och definierar begrepp, hur man översätter termer och hur man skapar nya termer på svenska.

Bergöö, Kerstin och Jönsson, Karin: Glädjen i att förstå: språk- och textarbete med barn. Studentlitteratur 2012.

I den här boken beskriver författarna ett demokratiskt och kritiskt språk- och textarbete kring sociala rättvisefrågor - s.k. critical literacy. Kärnan i ett sådant arbete är att barnen undersöker texter av alla de olika slag som omger dem med fokus på makt, genus, etnicitet och rättvisa: Vem är det som talar i texten? Vad säger texten oss? Varför? Skulle det kunna vara på något annat sätt? Målet är att ge alla barn tillträde till ett skriftspråkligt medborgarskap där de vill, kan och vågar uttrycka sina åsikter. Glädjen i att förstå vänder sig främst till blivande och verksamma förskollärare och lärare i grundskolans tidigare år.

Bruce, Gösta: Allmän och svensk prosodi. Studentlitteratur 2012.

Allmän och svensk prosodi belyser det mänskliga talet som kommunikationsmedel med fokus på det talade språkets rytmiska, dynamiska och melodiska egenskaper, det som sammanfattas i begreppet prosodi.

Carlsson, Yvonne: Genericitet i text. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. Ak. avh. 2012.

När vi vill säga något om björnar i allmänhet kan vi använda oss av olika uttryck, som i "En björn/björnen/björnar/björnarna är bra på att klättra i träd", och det kan tyckas som om det inte spelar så stor roll vilket av uttrycken vi väljer. Men hur fria är vi att välja mellan dessa olika typer av nominalfraser och vad är det som styr vårt faktiska val? Hur skiljer sig distributionen av olika nominalfrasformer vid generisk referens från distributionen vid referens till partikulära, icke-generiska entiteter? Detta är frågor som behandlas i den här avhandlingen.

Englund, Göta och Jönsson, Bodil: Bodils Läslära. Studentlitteratur 2012.

Detta är en riktigt grundläggande läslära där upplägget är det samma som i Bodils ABC-bok och Bodils Första Läsebok; bokstäverna står i den ordning som är lämplig att lära in ur ljudsynpunkt. Några vokaler tillsammans med medljudande bokstäver presenteras först. Explosiverna kommer senare.

Engstrand, Olle: Hur låter svenskan, ejenglien? Norstedts 2012.

I denna bok får vi veta varför vi säger "Kalle Janka", vilka engelska uttalsfel som är vanligast bland svenskar och om svenska är ett svårt språk att lära sig uttala för personer med annat modersmål. Samtidigt avhandlas stora ämnen som svenskans språkljud och satsmelodi och hur talad svenska har utvecklats under århundradena. Roliga illustrationer varvas med lustiga uttalsmissar och språkhistoria som gör läsaren både allmänbildad och underhållen. Författaren är professor emeritus i fonetik vid Stockholms universitet. Han har bland mycket annat forskat om svenska dialekter, om utländsk brytning och om likheter och olikheter mellan världens språk.

Hedman, Christina; Morgan, Eva; Salameh Eva-Kristina; Sandell, Anna och Tvingstedt, Anna-Lena: Flerspråkighet i skolan: Språklig utveckling och undervisning. Lärare lär. Natur & Kultur 2012.

I denna bok diskuteras flerspråkiga barns och ungdomars språkutveckling och hur skolgången påverkas av detta. Vilka är barnets språkliga svårigheter och möjligheter? Beror svårigheterna på en generell språklig svaghet eller på att barnet vistas i en miljö där väldigt lite svenska talas? Hur kan jag bäst forma min undervisning för att möta de flerspråkiga barnen och deras föräldrar? Lärare och skolledare delar med sig av sina erfarenheter av undervisning och läsaren får ta del av föräldrars och elevers förväntningar och upplevelser.

Henry, Alastair: L3 Motivation. Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet. Ak. avh. 2012.

Engelska som resursspråk i undervisning av moderna språk minskar ofta motivationen för språk som franska, spanska och tyska, visar denna avhandling från Göteborgs universitet. Författaren har via enkäter och intervjuer studerat effekten av att engelska används som ett stöd vid undervisningen i franska, spanska och tyska. Engelskan är på många sätt ett bra stöd i inläringen. Men den skapar en engelskspråkig självbild hos eleverna som Alastair Henry menar står i vägen för en annan självbild, den om att i framtiden kunna kommunicera i målspråket franska, spanska eller tyska. Det i sin tur har en negativ effekt på motivationen. För att motverka detta måste eleverna använda sig av strategier för att motverka engelskans negativa påverkan, och lärare i moderna språk måste vara medvetna om att samspelet med engelskan är komplicerat och riskfyllt.

Hjalmarsson, Helena Englund och Herbert, Ingrid: Språket i sociala medier. Producta 2012.

Allt fler företag, myndigheter och organisationer använder sociala medier som ett arbetsredskap för snabb och enkel kommunikation, men många är osäkra på hur man når ut på bästa sätt. Således kan det behövas en vägledande bok som den här i ämnet. Författarna är språkkonsulter och har lång erfarenhet av sociala kanaler. De berättar i boken hur man med rätt stilnivå får fram det vad man vill ha sagt utan att förtroendet rubbas. Hur står det till exempel egentligen till med smileys (eller *smileys*) – får man använda dem eller ger det ett oseriöst intryck? Boken fokuserar mycket på Facebook men tar även upp Twitter, LinkedIn, Wikipedia, bloggar och andra kanaler.

Hyltenstam, Kenneth; Axelsson, Monica och Lindberg, Inger (red.): Flerspråkighet? En forskningsöversikt. Rapport 5:2012. Vetenskapsrådet 2012.

Detta är en forskningsöversikt över svensk forskning på flerspråkighetsområdet. Syftet med rapporten är att samla och återge de mest centrala delarna av svensk forskning på flerspråkighetsområdet. Några ämnen som behandlas är två- och flerspråkighet som samhällsfråga i Sverige, förutsättningar för modersmålsundervisning, sfi och svenska som andraspråk, samt debatten om språklagstiftning och språkrav kopplat till medborgarskap. Översikten är utgiven av VR:s utbildningsvetenskapliga kommitté och genomförd av åtta forskare för Centrum för flerspråkighetsforskning och institutionen för språkdidaktik vid Stockholms universitet. Arbetet har tagits fram under ledning av Kenneth Hyltenstam, Monika Axelsson och Inger Lindberg.

Karlsson, Anna-Malin; Landqvist, Mats och Rehnberg, Hanna Sofia (red): Med språket som arbetsredskap: sju studier av kommunikation i vården. Text- och samtalsstudier från Södertörns högskola 1. Södertörns högskola 2012.

I denna antologi försöker ett antal språkforskare ge en allsidig bild av språk och kommunikation inom vården. Språkforskare intresserar sig alltmer för text och kommunikation i arbetslivet, inte minst inom vården. Precis som inom många andra arbetsfält i samhället har kraven på språklig och kommunikativ förmåga hos de anställda ökat. De måste dokumentera sitt arbete i hög utsträckning, bemöta patienter på ett servicemässigt korrekt sätt och informera olika målgrupper om svåra eller känsliga ämnen, ibland även på andra språk än svenska. I boken beskriver ett antal språkforskare hur språket används i samtal och texter i olika situationer och för olika yrkesgrupper: läkare, barnmorskor, sjuksköterskor verksamma vid sjukvårdsrådgivningen, undersköterskor och

vårdbiträden i äldreomsorgen samt telefonoperatörer som tar emot färdtjänstbeställningar. Språkvetenskapen gränsar här till andra vetenskaper, som vårdvetenskap och samhällsvetenskap, och författarna försöker delvis anlägga ett tvärvetenskapligt synsätt.

Kieliviesti är svenska Språkrådets språkvårdstidskrift med artiklar på finska och sedan 2009 även på meänkieli. Kieliviesti utkom med fyra nummer år 2012. Upplagan är 700 och varje nummer har 34 sidor. Varje nummer har en huvudartikel och år 2012 handlade huvudartiklarna om repetitionskonstruktioner i finskan, finskspråkiga smeknamn, nya ord i ordboken *Kielitoimiston sanakirja* och den finskspråkiga informationen på de kommuners webbplatser som ingår i förvaltningsområdet för finska. De flesta nummer innehåller även en presentation av nyord i finskan, frågor och svar-spalt samt en kortare ordlista. Några av artiklarna publiceras också på Språkrådets webbplats www.sprakradet.se.

Källström, Roger: Svenska i kontrast. Studentlitteratur 2012.

Svenska i kontrast tar upp grammatiska strukturer i svenska samt fjorton andra språk som är vanliga förstaspråk i Sverige i dag. Genom systematiska språkjämförelser och språktypologiska förklaringar belyser författaren svenskan och dess egenheter i ljuset av hur andra språk är beskaffade. Boken vänder sig till lärarstudenter i svenska och svenska som andraspråk.

Lindgren, Birgitta och Havaas, Anitha: Snacka skandinaviska. Producta 2012.

Den här boken vänder sig till svenskar som vill bli bättre på att samtala med sina norska och danska vänner och kollegor. Boken beskriver grannspråken ur ett svenskt perspektiv och guidar oss genom både likheter och olikheter i uttal, stavning, grammatik och ordförråd. Samtidigt får vi praktiska tips på hur vi på bästa sätt kan kommunicera med danskar och normmän privat och på jobbet. *Rolig*, *by* och *le* är några ord som betyder olika för oss svenskar, normmän och danskar. Men med få undantag har vi ändå inga problem att kommunicera med varandra på våra egna språk. Boken ger en bred belysning av likheter och olikheter i uttal, stavning, grammatik och ordförråd mellan språken. Dessutom intervjuas ett antal personer som flyttat mellan olika länder och som får dela med sig av sina språkliga erfarenheter. Författarna Birgitta Lindgren och Anitha Havaas har båda lång erfarenhet av skandinavisk språkförståelse.

Lundbladh, Carl-Erik: Skånska dialektord. Skrifter utgivna av Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund (del 12). Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 2012.

I denna ordbok med äldre skånska dialektord får man veta vad orden betyder, hur de uttalas och vad de har för normaliserad svensk form.

Marklund Sharapova, Elisabeth: Norstedts stora ryska ordbok: rysk-svensk/svensk-rysk. Norstedts 2012.

Norstedts stora ryska ordbok är en uppdaterad och utökad version av Norstedts ryska ordbok. Den består av en rysk-svensk och en svensk-rysk del och innehåller sammanlagt ca 144 000 uppslagsord och fraser.

Micaux, Wandrille; Orrevall, Agneta: Norstedts stora franska ordbok: fransk-svensk/svensk-fransk. Norstedts 2012.

Norstedts stora franska ordbok är den största franska ordboken i Sverige. Denna tredje uppdaterade upplaga innehåller 145 000 ord och fraser, en ökning med ca 3 000 ord och fraser jämfört med föregående upplaga.

Nilsson, Mattias: Computational Models of Eye Movements in Reading: A Data-Driven Approach to the Eye-Mind Link. Ak. avh. Uppsala universitet 2012.

Denna avhandling i datalingsvistik är ett försök att utkristallisera mer exakta, återkommande mönster för ögonrörelser vid läsning, baserat på stora mängder ögonrörelsematerial – en ögonrörelsekorpus – och datamodeller.

Nygren, Håkan: Norstedts ordbok för de minsta. Norstedts 2012.

Det här är en ordbok, men lika mycket en pek- och bilderbok. Alla ord är illustrerade med färgglada bilder. I slutet av boken finns korta avsnitt som visar färger, former, motsatsord och siffror.

Nyström Höög, Catharina; Söderlundh, Hedda och Sörlin, Marie: Myndigheterna har ordet: om kommunikation i skrift. Språkrådets skrifter 14. ISBN 978-91-1-304507-8. Norstedts 2012.

Vad vet vi om dagens myndighetstexter? Är de svåra eller lätta att läsa och förstå? Vad tycker läsarna? Och hur går skivarbetet till på myndigheter? Vem skriver, vem ansvarar för innehållet och hur används textmallar? ”Myndigheterna har ordet – om kommunikation i skrift” är en forskningsrapport om dagens myndighetstexter, som ges ut i Språkrådets småskriftsserie. Boken vänder sig främst till skribenter på myndigheter, kommuner och andra offentliga organ men också till språkforskare och andra som ur ett vetenskap-

ligt perspektiv är intresserade av hur myndigheters kommunikation ser ut i dag. Språkforskarna Hedda Söderlundh och Marie Sörlin samt Catharina Nyström Höög, professor i svenska vid Högskolan Dalarna, har både utfört undersökningarna och författat boken. Även Linnea Hanell, doktorand i svenska, har medverkat.

Ragvald, Lars; Ragvald, Wai-Ling och Björverud, Susanna: Norstedts kinesisk-svenska ordbok.

Det här är den första omfattande kinesisk-svenska ordboken som ges ut i Sverige. Den är ett modernt och innehållsrikt standardverk som omfattar drygt 58 000 uppslagsord och fraser. Ordboken innehåller ett aktuellt allmänspråkligt ordförråd med ett brett urval av facktermer från olika ämnesområden. Uttal enligt pinyin-systemet ges för alla tecken som är uppslagsord och för alla översatta språkexempel. Ordboken har utarbetats av en projektgrupp vid Lunds universitet under ledning av professor emeritus Lars Ragvald.

Språktidningen. Utgiven av Språktidningen AB.

Språktidningen har under 2012 utkommit med 8 nummer. Språkrådet har medverkat bl.a. med avdelningen Frågor och svar samt i några nummer en spalt av Språkrådets dåvarande chef Lena Ekberg. Andra med stående spalter är bl.a. Språkrådets förra chef Olle Josephson, Dagens Nyheters förra språkvårdare Catharina Grünbaum och runologen Marit Åhlén. I nummer 1 presenterades i vanlig ordning Språkrådets årliga nyordsartikel. Nummer 2 innehöll bland annat en artikel om vad som gör svenskan till svenska. Nummer 3 handlade om röst och talspråk, till exempel om hur man använder sin röst på bästa sätt och hur man kan spåra brottslingar med datoriserad röstanalys. Nummer 4 hade en artikel om genussystemets förändringar i svenskan. Nummer 5 hade en artikel om mötet mellan svenska och finska i Finland. Nummer 6 behandlade chiffer med fokus på hur 1700-talschiffret Copiale dekrypterats med hjälp av datorlingvistiska metoder. Nummer 7 innehöll två artiklar om danska: *Danska dialekter dör snabbare* och *Stackars danska barn*. Den senare beskrev forskning om danska barns svårigheter att lära sig danska. Nummer 8 innehöll bland annat en artikel om dubbnings. Språktidningen gjorde också ett temanumret *Språken – språk i Norden* i samarbete med Forskning och Framsteg om språken i Norden med artiklar om hur danska blev svenska, om varför svenska och norska låter olika, om den danska språkföribistringen, om språkkriget mellan bokmål och nynorsk, om bevarandet av finlandssvenskan, om den ökande klyftan mellan talspråk och vårdat språk i Isländskan, med mera.

Svenskarna och Internet. Rapport från .SE, Stiftelsen för Internetinfrastruktur. 2012.

I denna årliga undersökning av svenskarnas internetvanor framgår att barn och unga kommunicerar mer i sociala medier och läser texter på pekplattor i allt högre utsträckning. Internetanvändningen fortsätter gå ned i åldrarna. Den största ökningen står skolbarn i låg- och mellanstadiet för, men även hälften av alla treåringar och två av fem tvååringar använder sig av internet.

Traditionella mediers ställning är fortfarande stark, men när det gäller kvällstidningar läser nu fler webbversionen än papperstidningen.

Utanförskapet har minskat med ungefär 100 000 personer sedan 2011, men fortfarande använder 1,2 miljoner svenskar aldrig eller väldigt sällan internet.

Ulmaja, Nina: ABC å allt om D. Bonnier Carlsen 2012.

I denna bok berättar Nina Ulmaja, designansvarig och formgivare på Albert Bonniers förlag, om bokstävernans fascinerande värld. Vi får veta varför bokstäverna ser ut som de gör och vad de har för funktioner. Faktiskt är det så att bokstävernans utseende berättar mer än det som står i orden – man kan direkt se om de är tunga eller snabba, går festklädda eller har träningsoverall.

Förutom det vanliga alfabetet presenteras även blindskrift, morse, handalfabetet, signalspråket, rövarspråket och luffartecken. Med sina många typsnitt och mustiga färger är detta en rolig blädderbok för bokstavsbrukare i alla åldrar.

Velupillai, Sumithra: Shades of Certainty – Annotation and Classification of Swedish Medical Records. Institutionen för data- och systemvetenskap. Stockholms universitet. Ak. avh. 2012.

Syftet med avhandlingen är att genom språkteknologiska analyser av stora textmassor i elektroniska journaler förstå hur journaler kan tolkas mer systematiskt. Journalerna är ofta omfattande, varierar i språklig kvalitet och innehåller många gånger osäker information som kan vara svårtolkad. Och journalerna ska inte bara läsas av läkare utan även av sjuksköterskor, forskare, administratörer och patienter. Då gäller det att göra informationen mer kortfattad, begripligare och mer entydig. Sumithra Velupillai har inte minst fokuserat på analysmetoder kring osäker information, till exempel ord som *misstänkt*, *troligtvis* och *sannolikt*. Något färdigt textverktyg har inte utarbetats, men forskningsresultaten är tänkta att kunna användas i framtida verktyg. Avhandlingen är utarbetad inom ramen för KEA-projektet från Vinnova och Hexanord från Nordforsk, Nordiska ministerrådet.

Åkerberg, Bengt: Älvdalsk grammatik. Under medverkan av Gunnar Nyström. 2012.

På över 100 år har det inte skrivits någon grammatik över älvdalskan, så Bengt Åkerbergs "Älvdalsk grammatik" är en välkommen språkresurs för det som många kallar ett svenskt minoritetsspråk. Boken är framför allt tänkt att användas som lärobok. Åkerberg har arbetat både som gymnasielärare och privatlärare och grammatikboken bygger på material från kurser och översättningsgrupper från de senaste 15 åren.

Boken omfattar hela 600 sidor, och med hjälp av mer än 4 000 översatta meningar beskriver den älvdalskan från grunden. Det är också en modern grammatik. Den innehåller nämligen så kallade QR-koder som länkar till ljudfiler för att man ska kunna lyssna på uttal. Den senaste grammatiken i älvdalska, skriven av Lars Levander 1909, riktade sig främst till språkforskare. Den här nya grammatiken är istället skriven med ett enklare språk, är mer omfattande och har en bredare målgrupp.

Om forfatterne til **Språk i Norden 2013:**

Anna Sigríður Þráinsdóttir er språkkonsulent i Islands statsradio (Ríkisútvarpið).

Bodil Aurstad ledet i 2012 Nordisk språkkordinasjon.

Mari Bacquin er lektor i fransk ved Lunds universitet.

Janne Skovgaard Bjotveit har en master i Literacy Studies fra Universitetet i Stavanger og jobber som nyhets- og direktetekster hos NRK.

Torbjørgh Breivik er seniorrådgiver i språk og IKT i Språkrådet, Norge.

Robert Zola Christensen er lektor i dansk ved Lunds universitet.

Rickard Domeij er doktor i datalingvistik og arbeider som språkvårdare i Språkrådet, Sverige med språk og it som spesialområde.

Anna-Maria Gustafsson er språkvårdare i den svenske språkvårdsavdelingen ved Instiutet för de inhämska språken, Finland.

Hasse Hägerfeldth er redaktør for oversettelse i Yle, Finland.

Riina Heikkilä är språkvårdare i finska på Språkrådet i Sverige. Hon har arbetat som freelanceöversättare sedan slutet av 1990-talet och arbetade även som nyhetsöversättare på SVT Utiset fram till årsskiftet 2013.

Pia Jarvad er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

Jørgen Nørby Jensen er informasjonsmedarbeider i Dansk Sprognævn.

Jóhannes B. Sigtryggsson er prosjektleder og nordisk sekretær i Íslensk Málnefnd.

Sabine Kirchmeier-Andersen er direktør i Dansk Sprognævn.

Arne Torp er professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Oslo.

Ole Kristian Våge har doktorgrad i terminologi og er seniorrådgiver i terminologi og fagspråk i Språkrådet, Norge.

Adresser og lenker til språknemndene i Norden

Dansk Sprognævn

HC Andersens Boulevard 2
DK-1553 København V
Telefon +45 33 74 74 00
E-post adm@dsn.dk
Nettside <http://www.dsn.dk>

Forskningscentralen för de inhemska språken

Berggatan 24
FIN-00100 Helsingfors
Telefon +358 295 333 200
E-post norden@sprakinstitutet.fi
Nettside <http://www.kotus.fi>

Føroyska málnevndin

Málstovan

V.U. Hammershaimbs gøtu 16
FO-100 Tórshavn
Telefon +298-312397
Faks +298-352521
E-post mariuss@setur.fo
Nettside <http://www.fmn.fo>

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

Skriftstofa Árnagarði v/Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
Telefon +354 525 4010
Faks +354 525 4035
E-post arnastofnun@hi.is
Nettside <http://www.arnastofnun.is>

Oqaasilerifikk

Postboks 980

DK-3900 Nuuk

Telefon +299 362326

Faks +299 362321

E-post oqaasilerifikk@nanoq.gl

Nettside <http://www.oqaasilerifikk.gl>

Språkrådet

Postboks 8107 Dep

NO-0032 Oslo

Telefon +47 22 54 19 50

Faks +47 22 54 19 61

E-post post@sprakradet.no

Nettside <http://www.sprakradet.no>

Språkrådet

Box 20057

SE-104 Stockholm

Telefon +46-8-442 42 00

Faks +46-8-455 42 26

E-post sprakradet@sprakradet.se

Nettside <http://www.sprakradet.se>

Sámediggi – Sametinget

Ávjovárgeaidnu 50

NO-9730 Karasjok/Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Faks +47 78 47 40 90

E-post samediggi@samediggi.no / info@giellagaldu.com

Nettside <https://www.facebook.com/SamiGiellagaldu?ref=ts&fref=ts>

Instruksjon til forfatterne

Språk i Norden er et årsskrift som publiseres av språknemndene i Norden. Artiklene bygger i hovedsak på innlegg som har vært holdt på de nordiske språkmøtene, og artiklene omhandler aktuelle problemstillinger knyttet til forskning og utredninger om de nordiske språkene. Tidsskriftet publiserer vitenskapelige og populærvitenskapelige artikler som ikke har vært offentliggjort andre steder. Artiklene granskes av redaksjonen. Artiklene bør være mellom 5 og 10 (A4) sider, men helst ikke overstige 10 sider inklusive eventuelle bilder og illustrasjoner.

Artiklene publiseres bare på nett og forfatteren beholder sin opphavsrett. Bidragsyterne får ikke honorar for artikkelen.

I den grad artikkelen siteres eller vises til, skal det vises til forfatteren og tidsskriftet/nettstedet skal oppgis som kilde.

Manuskriptene kan sendes til

Språk i Norden
v/hovedredaktør Torbjørg Breivik
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
NORGE
Torbjorg.Breivik@sprakradet.no

Språk og oppsett

Artiklene skrives på norsk, dansk eller svensk og leveres i standard skrift (Times New Roman, 12 punkt) og oppsett i Word med minst mulig formatering. Overskriften skal komme først med navnet på forfatteren på i kursiv på neste linje. Deretter kommer et kort sammendrag av de viktigste punktene i artikkelen på maksimalt 8 linjer. Artikkelen avsluttes med et kort sammendrag på engelsk på maksimalt 10 linjer. Legg ved en kort presentasjon av forfatteren, gjerne med et portrettbilde (bilde i .jpg- eller .png-format).

Lengre artikler deles inn med underoverskrifter og nytt avsnitt markeres med en blank linje. Brødteksten skrives i 12 punkt, overskrift på første nivå under

overskriften skal være i 14 punkt og fet, eventuelle overskrifter på andre nivå skal være i 12 punkt og fet. Bruk fast venstremarg og fleksibel høyremarg. Orddeling ved linjeskift er må ikke brukes. Lengre sitater eller eksempler settes inn med innrykket venstremarg og en blank linje før og etter sitatet. Unngå forkortelser, og nummerer fotnotene. Bruk linjeavstand 1 uansett til løpende tekst, fotnoter, innrykkede sitater, tabeller og lignende. Tillatt formatering for å gjøre teksten tydeligere er: halvfet og kursiv, **IKKE** understrekninger eller farger!

Forfatterportretter og foto ellers må leveres separat i .jpg- eller .png-format. Tegninger leveres i .gif-format.

Referanser og litteraturhenvisninger

Litteraturhenvisninger skal følge Harvardsystemet (forfatter-årstal-systemet), fx (Dyvik 2003, s. 30). Ved henvisning til flere steder i samme år brukes a,b, fx (Milroy, L 1993a). Hvis forfatteren eller redaktøren er islending, skal hele navnet brukes i henvisningen fx (Kristján Árnason 2003, s. 141).

Litteraturoversikten ordnes alfabetisk etter forfatteren eller redaktørens etternavn. Er forfatteren eller redaktøren islending, alfabetiserer man etter fornavn og lager en henvisning der etternavnet plasseres i listen. En litteraturliste kan se ut som dette:

- Dyvik, Helge, 2003: "Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?" I: Helge Omdal & Rune Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, s. 25–40. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Dyvik, Helge, 2009: "Å navigere i skriftspråkets rom. Om normklynger i bokmål og nynorsk". *Språknytt* nr. 3, 2009, s. 18–21.
- Halskov, Jakob, 2008: It-støttet excerpering og registrering af nye ord og ordforbindelser. Foredrag d. 30. oktober 2008 i Selskab for Nordisk Filologi, København.
- Halskov, Jakob og Pia Jarvad, 2010: Human og maskinel excerpering af neologismer. I: *NyS, Nydanske Studier*, bd. 38. s. 39–68.
- Hansen, Erik, 1975: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsproblemer. I: Klaus Kjølner (red.) *Analyser af sprogbrug. Argumentation*, s. 88–102. København: Borgen.
- Hjarvard, Stig, 2004: The Globalization of Language. How the Media Contribute to the Spread of English and the Emergence of Medialects. *Nordicom Review* 2004, no. 1–2, pp. 75–97.

- Laursen, Ditte, 2005: Svar udbedes! Besvarelsenormen i unges sms-kommunikation. I: Peter Widell og Mette Kunøe (red.) *10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, s. 238–256. Århus: Aarhus Universitet.
- Schack, Jørgen, 2001: Ændringer i opslagsords staveform eller ordform. *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 12–17.

norden

Nettverket for
språknemndene i Norden

Språk i Norden er et årsskrift som språknemndene i Norden publiserer. Aktuelle språklige temaer omtales her, og presentasjonene og diskusjonene på det årlige nordiske språkmøtet er utgangspunktet for publikasjonen. I dette nummeret er temaet "TV-teksting i Norden – Hva har det å si for nabospråksforståelsen blant barn og unge i Norden at program fra nabolandene blir vist og teksten på tv?". Ofte har publikasjonen i tillegg artikler av personer som ikke presenterte noe på språkmøtet, men som skriver om tema som grenser inn mot eller fyller ut hovedtemaene. Siste delen er en oversikt over språklitteratur utgitt i 2012 i de nordiske landene.

Språk i Norden
Språkrådet,
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Telefon: +47 22 54 19 61 / +47 926 18 874
E-post: Torbjorg.Breivik@sprakradet.no